

Miskolci Egyetem

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

**DUNAÚJVÁROS GAZDASÁGI ÉS
TÁRSADALMI FOLYAMATAI 1990 UTÁN**

Készítette: Havellant Orsolya

Miskolc, 2007.

Miskolci Egyetem
Műszaki Földtudományi Kar

DOKTORI ÉRTEKEZÉS
**DUNAÚJVÁROS GAZDASÁGI ÉS
TÁRSADALMI FOLYAMATAI 1990 UTÁN**

Készítette: Havellant Orsolya

Mikoviny Sámuel
Földtudományi Doktori Iskola

Tudományos vezető:
Prof. Dr. Hahn György DSc.

Miskolc, 2007.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	4
1.1. Témaválasztás, szakirodalmi előzmények.....	4
1.2. A kutatás célja.....	7
1.3. A kutatás módszertana.....	8
2. Új város született... - Dunaújvárosról röviden.....	10
2.1. Természetföldrajzi áttekintés.....	10
2.2. Város- és ipartörténet 1990-ig.....	14
2.3. Dunaújváros változó közigazgatási szerepköre.....	18
3. Az egyoldalú gazdaságstruktúrától a szerkezetváltásig.....	20
3.1. A város mezőgazdasága.....	20
3.2. „Hagyományos” üzemek – új vállalkozások.....	21
3.2.1. 1990 előtt létesült ipari üzemek életútja, 1990-2006.....	21
3.2.2. A rendszerváltást követő időszak új gazdasági szereplői.....	26
3.3. Pénzügyi szektor, kiskereskedelem-vendéglátás.....	30
3.3.1. Pénzügyi szolgáltatók.....	30
3.3.2. Kiskereskedelem, vendéglátás	31
3.4. Dunaújváros turisztikai lehetőségei.....	34
3.4.1. A turizmus helyi tényezői.....	34
3.4.2. A látogatottságról.....	37
4. A társadalmi élettér változásáról.....	40
4.1. Közlekedés, távközlés.....	40
4.1.1. Dunaújváros az európai és hazai közlekedés-hálózatban.....	40
4.1.2. Személyforgalom.....	43
4.1.3. Távközlés.....	46
4.2. Szociális intézményhálózat, egészségügyi ellátás.....	47
4.2.1. Szociális intézmények.....	47
4.2.2. Egészségügy.....	49
4.3. Oktatás, közművelődés	51
4.3.1. Közoktatás.....	51

4.3.2. Felsőfokú oktatás.....	52
4.3.3. Közművelődés.....	53
4.4. <i>Lakáshelyzet</i>	54
4.4.1. Lakásállomány, laksűrűség.....	54
4.4.2. Lakásépítés.....	55
4.4.3. Lakóingatlanok közműellátása.....	56
5. Egy öregedő és fogyó város demográfiája.....	58
5.1. <i>Népesedési folyamatok</i>	58
5.1.1. Lakosságszám alakulása.....	58
5.1.2. Természetes népmozgalom.....	59
5.1.3. Mechanikus népmozgalom, migráció.....	60
5.1.4. Az elvándorlások földrajzi irányultsága.....	61
5.2. <i>Dunaújváros népességének jellemzői</i>	66
5.2.1. Korösszetétel, nemek megoszlása.....	66
5.2.2. Családi állapot.....	69
5.2.3. Gazdasági aktivitás, foglalkozási szerkezet.....	71
5.2.4. Jövedelmi jellemzők.....	76
5.2.5. Iskolázottság.....	77
5.2.6. Nemzetiségi és vallási összetétel.....	77
5.3. <i>A lakosság társadalmi rétegződésének területi különbségei Dunaújvárosban</i>	78
6. Újvárosok rangsor dinamikája a rendszerváltás után	88
7. A jövő útja: szerkezetváltás	98
8. Összefoglaló.....	102
9. Summary.....	109
Köszönetnyilvánítás.....	111
Felhasznált forrásmunkák és irodalom.....	112
A szerző témában megjelent publikációi.....	116
Ábrajegyzék.....	118
Táblázatjegyzék.....	120
Mellékletjegyzék.....	121
Mellékletek.....	122

1. BEVEZETÉS

1.1. Témaválasztás, szakirodalmi előzmények

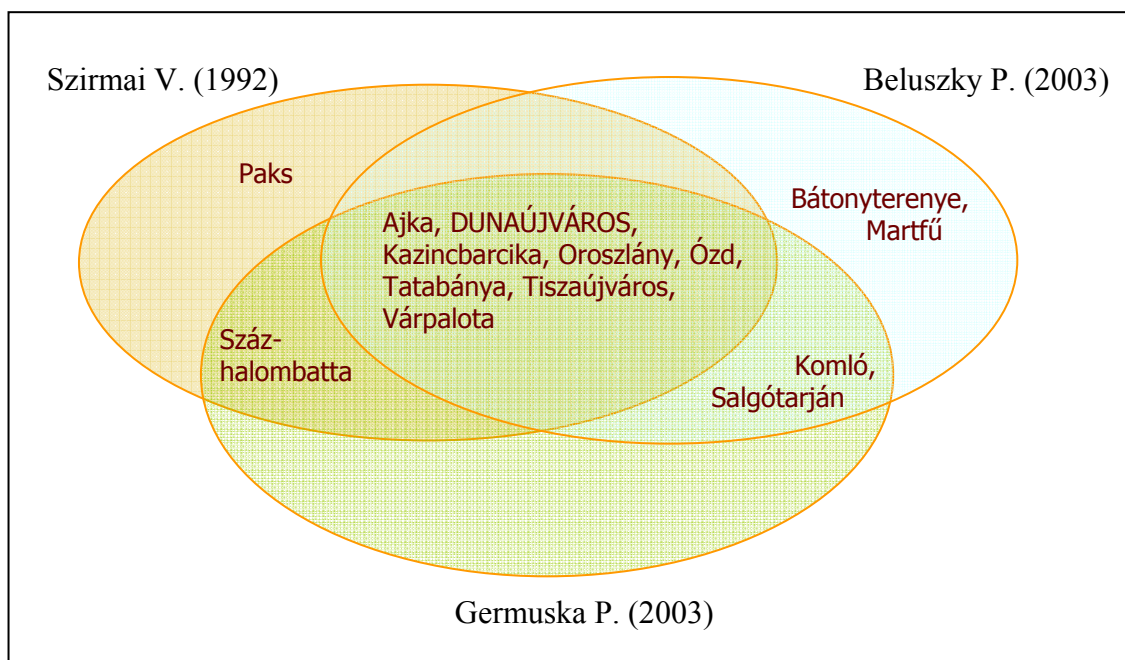
Dunaújvárosra kevesen kíváncsiak. A település a „szocialista” urbanizációnak köszönheti létét, mely azóta is rányomja bélyegét a korszakban létrejött városok képére és megítélésére. Akik még nem jártak Dunaújvárosban, úgy vélik el tudják képzelni a leírások és hallomások alapján. A tömegkommunikációban ma is gyakran megjelenő sztereotípiák (szocialista-, acél-, piszkos-, beton-, mintaváros) többsége alapján láthatatlanul is egyhangú, szürke és mindenki által unásig ismert város képe alakult ki az emberekben. Az ilyen vélemények nem kedveznek egy „megbélyegzett” város iránti érdeklődéshez.

Pedig a „városcsinálás” nem tipikusan szocialista jelenség. Európa nyugati részének országaiban, valamint Észak-Amerikában már a 19. század végén megfogalmazódott a városrobbanás okozta kedvezőtlen társadalmi jelenségek mérsékelésének igénye új városrészek létrehozásával. Az elsők között javasolta Ebenezer Howard 1898-ban a Garden Cities of To-Morrow c. művében új kertvárosok kialakítását, melynek ötletét Tony Garnier a 20. század elején már a települések egy speciális formájára, iparvárosokra alkalmazta (Szirmai V., 1997).

Az „új”, rajzasztalon született városok létrejöttének földrajzi elhelyezkedéstől, társadalmi berendezkedéstől független jellemzője volt, hogy politikai eszközökkel, tervezetten kívánták a településhálózatot befolyásolni. A különbség azonban a „nyugati” és „keleti” irányzat között több ponton érzékelhető. A „nyugat”-európai új városoktól a politikusok azt remélték, hogy kedvező irányú társadalmi folyamatokat indítanak el egy adott réteg (legjellemzőbben a középrétegek) társadalmi problémájának kezelésére (Szirmai V., 1988). Ezzel szemben Európa keleti felén a városépítés gazdaságfejlesztési célok miatt az ipari szükségletekhez igazodott. Az első generációs „csinált” városok (Szirmai Viktória elnevezése in: Szirmai V., 1988), mint például Dunaújváros, elsősorban a nehéziparnak, a második generációs városok (pl. Tiszaújváros) a feldolgozóipar fejlesztésének köszönhették létrejöttüket, illetve a településhálózatból való kiemelkedésüket. Mindemellett Európa keleti részén az új városok születésének háttérben meghúzódott az az ideológia is, mely a szocialista társadalmi berendezkedés mintatelepüléseit kívánta megvalósítani ezekben a városokban. Határainkon túl is számos példát találunk az iparra épülő városfejlesztésekre: pl. a volt Német

Demokratikus Köztársaság területén Eisenhüttenstadt, Lengyelországban Nowa Huta, Bulgáriában Dimitrovgrad.

A kelet-közép-európai országok ezen településeire elsősorban a keletkezési idejükre jellemző politikai-társadalmi berendezkedés miatt ragadt rá a szocialista jelző. Ez az előtag lassan megkopott, szerepét gyakran az „új” szócska veszi át, újvárosok elnevezéssel. A volt „szocialista” városok tanulmányozásával számos kutató foglalkozott. Közülük Szirmai Viktória (Szirmai V., 1992), Beluszky Pál (Beluszky P., 2003) és Germuska Pál (Germuska P., 2003) ez irányú tevékenységét említeném. Bár véleménykülönbségek lelhetők fel a fenti szerzők között azzal kapcsolatban, hogy mely magyarországi városok sorolhatók a volt „szocialista” városok közé, abban azonban mindhárom szerző közös állásponton volt, hogy Dunaújváros minden kétséget kizárólag szocialista városnak tekinthető (1. ábra).

1. ábra: A volt „szocialista” újvárosok

A szocialista iparosítás a hazai modern urbanizációs fejlődés második városrobbanási szakasza (Enyedi Gy., 2004). A nagyméretű, extenzív iparosítás velejárója volt a lakosságszám gyors növekedése, már a termelést megelőzően a városépítés idején is. A városok szinte mindent nyújtottak, ami a falvakban nem volt elérhető, elsősorban munkát és lakást. Ennek következtében az ipar éltette új városok térségében olyan erőteljesen érvényesült a városok szívóereje, hogy tömeges elköltözési hullám indult el a falvakból.

A hasonló történelmi múlt hasonló társadalmi és gazdasági folyamatokkal járt együtt. A '70-es években az extenzív fejlesztési lehetőségek megszűnésével, az ipar hanyatlásával ezen városok fejlődési lendülete is mérséklődött. A jelenség egybeesett a világgazdaság válságával, melyet 1990 után a rendszerváltás gazdasági nehézségei, valamint az új terület- és településfejlesztési szemléletmód követett. A közép-kelet-európai újvárosok többségéről elmondható, hogy 1990 után ezen városok „kiváltságos” helyzete megszűnt, kifejezésre jutottak az egyoldalú gazdaság szerkezettel járó veszélyek, depressziós városok - vonzáskörzetük révén térségek – sorát létrehozva. Ugyanezek a jelenségek tapasztalhatók a németországi Eisenhüttenstadt városában is, mely Dunaújvároshoz hasonlóan országa legnagyobb nehézipari beruházásának helyszíne volt az '50-es években. Lakosságszáma a rendszerváltás óta folyamatosan csökken, 1990 és 2005 között lakóinak csaknem 1/3-át veszítette el (1990-ben 50.216 fő, 2005-ben 35.106 fő)¹.

Az átmenet éveiben a hazai városoknak is számos problémával kellett szembesülniük. A nagyvállalatok hatalmas adósságállománya, a keleti piacok összeomlása, a veszteséges termelés, valamint a korszerűtlen termékszerkezet együttes kezelése nagy kihívást jelentett, válságos helyzetbe sodorva az újvárosokat (Szirmai V., 1997). Az állami válságkezelő programok egyes újvárosokat támogattak, ahol egyfajta „csúsztatott” rendszerváltást idéztek elő. Ezen településeken a késleltetett privatizáció következtében a rendszerváltás általános nehézségei pl. munkanélküliségi, egzisztenciális problémák sem jelentkeztek az országoshoz hasonló mértékben. A lehetséges veszélyforrások szerencsésebb esetben csak Demoklész kardjaként lebegtek a városok felett és más települések negatív példái figyelmeztettek a sürgős cselekvésre. A német példánál maradva Eisenhüttenstadt 1994 decemberében átesett az elkerülhetetlen vasmű-privatizáción, a vállalatot egy belga cég vásárolta meg². A településnek még mindig nem sikerült a válságon túljutnia, munkanélküliségi rátája az egyik legrosszabb foglalkoztatást mutatja Németországban, és a 2004. évi adatok is 1990 óta a legrosszabb értéket adják³.

¹ http://www.eisenhuettenstadt.de/Wirtschaft/Bev_entwg.htm

² http://www.arcelor-eisenhuettenstadt.com/content/pages/company_history.php?start=11&act_page=12&lang=de

³ http://www.eisenhuettenstadt.de/Wirtschaft/Arblos_qug.htm

1.2. A kutatás célja

A Dunaújvárossal kapcsolatos sztereotípiák ellenére az ott élők büszkék lakóhelyükre, bár el kell ismerni, hogy sokan ma is érzelmek és nem a tények alapján ítélik meg a város teljesítményét. Magam is kötődöm Dunaújvároshoz. Születésem óta ott élek, ezért a „gyenge pontok” esetében talán fájdalmasabb az objektív értékelés.

Céлом mégis az volt, hogy valós képet adjak a város elmúlt másfél évtizedes gazdaság- és társadalomföldrajzi fejlődéséről. A települések népesedési folyamataiban, „élhetőségében” egyre fontosabb szerepet játszik a település infrastruktúrális háttere (műszaki, oktatási, egészségügyi, kulturális stb.), ezért szükségesnek tartottam egy ezzel foglalkozó önálló fejezet rész beépítését is az értekezésbe.

A kutatás során arra törekedtem, hogy egy általános képet adjak arról, miként zajlott Dunaújvárosban a rendszerváltást követő több mint másfél évtized és milyen új, a növekedésre ható elemekkel lehet számolni a város fejlődése szempontjából.

Munkámat segítette, hogy a Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoportjának munkatársaként, annak megalakulása óta rendszeresen részt veszek a Dunaújváros és térségét átölelő, elsősorban a városi döntéshozó helyzetben lévő szervek számára készített tanulmánykötetek írásában, szerkesztésében. Ezen kötetek évről-évre egyfajta „láttelepet” adnak a területről. Ennek során több értékelést is készítettem a város és térsége rövidebb-hosszabb távú folyamatairól, az 1990 óta eltelt időszak komplex elemzésére azonban még nem került sor, így jelen munka ezt a hiányosságot is pótolja.

Céлом nem különböző hipotézisek bizonyítása volt, hanem a következő kérdések megválaszolása:

1. Milyen változások történtek Dunaújváros gazdaság- és foglalkoztatási szerkezetében 1990 után?
2. Hogyan alakultak Dunaújváros demográfiai mutatói a '90-es években és a folyamatok miként befolyásolták a város lakosságának összetételét?
3. Milyen változások következtek be a lakosság városrészek közötti eloszlásában és összetételében az 1990. és 2001. évi népszámlálás között Dunaújvárosban?
4. Hogyan jellemezhető a dunaújvárosi szuburbanizáció?

5. Miként jellemezhető Dunaújváros a vele hasonló történelmi múlttal rendelkező hazai települések (volt „szocialista” városok) főbb társadalmi-gazdasági-infrastrukturális mutatóinak tükrében?
6. A növekedés új elemeinek tekinthető közlekedési infrastruktúra fejlesztések közül a Duna-híd várhatóan milyen térszerkezeti változást idéz elő Dunaújváros vonzáskörzetében?

1.3. A kutatás módszertana

A kutatás alapvetően a Központi Statisztikai Hivatal kiadványai, adatbázisai alapján készült. Dolgozatom elkészítésénél természetesen felhasználtam a Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoportjánál végzett munkám eredményeit és tapasztalatait is. A szakirodalom tanulmányozása és a témában megjelent egyéb publikációk mellett a kutatás további fontos módszere volt a sajtófigyelés. A helyi nyomtatott és elektronikus sajtóorgánumok által szolgáltatott információk feldolgozása két célt is szolgált: egyrészt segítséget nyújtottak a városban zajló gazdasági- és ipartörténeti események felvázolásához, másrészt, mivel a legfrissebb értékelhető hivatalos statisztikai adatok legalább két évre visszamenőleg datálhatók, a hiányzó két év pótlásához nyújtottak egyfajta segítséget.

Az adatgyűjtést az adatok kvantitatív értékelése követte a leíró statisztika módszerei szerint:

- A **dinamikai vizsgálatok** célja a '90-es évektől napjainkig tartó időszakot átölelő, a társadalom és gazdaság folyamatait együttesen vizsgáló anyag összeállítása, a változási tendenciák átfogó ismertetésével együtt. Ennek keretében összefoglaló készítése, mely felvázolja az 1990-2005 közötti időszak társadalmi-gazdasági változásait Dunaújvárosban.
- A **statikus vizsgálat** célja az 1995. és 2005. évi statisztikai adatok ismeretében egy olyan egybevetés készítése, mely azt hivatott illusztrálni, hogy Dunaújváros fejlettségét tekintve hogyan illeszkedik a hazai városállományba. Ennek bemutatására városaink között kiválasztottam egy olyan vizsgálati csoportot, melynek tagjai Dunaújvárossal hasonló történelmi múlttal bírnak, ezáltal a város fejlődési „útja” összehasonlíthatóbbá vált más településekkel. Ez a vizsgálati kör azon volt

„szocialista” városok csoportja lett, melyek az 1. ábra közös metszetében helyezkednek el: Ajka, Dunaújváros, Kazincbarcika, Oroszlány, Ózd, Tatabánya, Tiszaújváros és Várpalota.

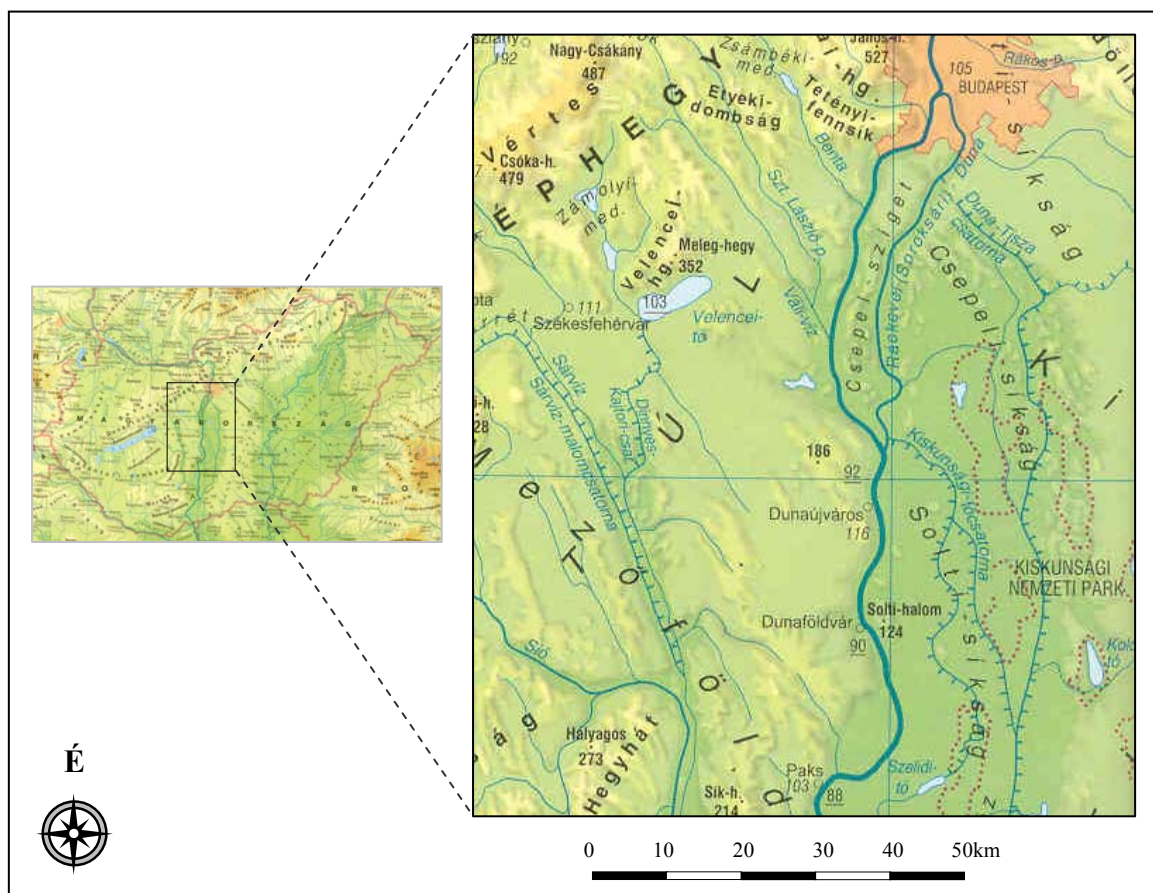
A szuburbanizációs jelenség vizsgálati időintervallumának záró éve a 2001. esztendő volt. A dátum kiválasztásának gyakorlati magyarázata van, ugyanis ezen évvel bezárólag állnak rendelkezésemre a vizgálathoz szükséges részletességű vándorlási adatok.

Ahol külön nem jelöltem, a városok átlaga alatt a Budapest nélküli (vidéki) települések összesített értéke értendő, mert a főváros kiemelt szerepkörénél fogva számos mutató tekintetében jelentősen „torzítana” a valós képen.

2. ÚJ VÁROS SZÜLETETT...-DUNAÚJVÁROSRÓL RÖVIDEN

2.1. Természetföldrajzi áttekintés

Dunaújváros Magyarországon belül elfoglalt földrajzi helyzetét tekintve Janus-arcú település. Egyfelől igen kedvező helyen, az ország közepén, a főváros közelében, attól délre 67 km-re fekvő település, Európa második leghosszabb folyamának jobb partján (2. ábra). Másrészt azonban a Duna menti fekvés a keleti országrész felé irányuló szárazföldi közlekedés szempontjából kifejezetten kedvezőtlen, így a város központi fekvését kevésbé tudja érvényesíteni. Elhelyezkedése folytán a városbővítés több irányban is gátolt, tartalékterületei végesek. Keleten a Duna, délen az iparterület, északon pedig egy másik település, Rácalmás, valamint a leendő Hankook gumiabroncsgyár iparterülete gátolja a terjeszkedést. Az egyedüli minimális „kitörési” lehetőség nyugati irányban, a hatos műút túloldalán lehetséges.

Forrás: Magyarország Atlasza, 1999

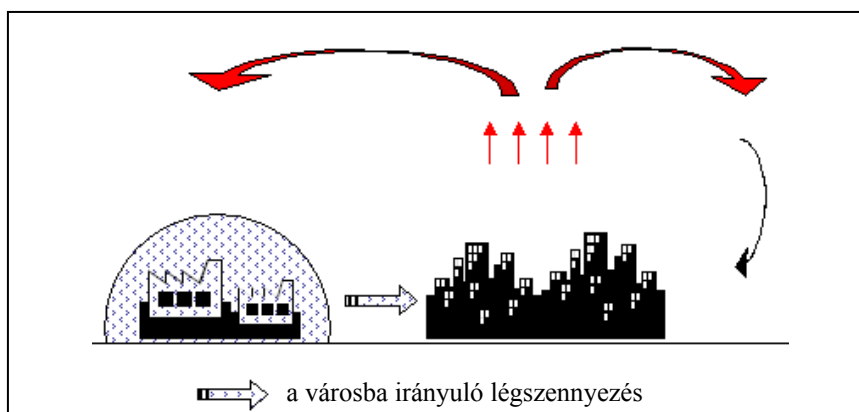
2. ábra: Dunaújváros térsége

Az Alföld síksági jellegét Dunaújvárosnál változatosabbá teszi a Duna két partjának morfológiai különbsége. A bal part a folyam ártereként a Dunamenti-síkság észak-déli irányban elnyúló területe, míg a jobb part - a Mezőföld részeként – a bal parthoz képest 70-80 méter magasra kiemelkedő, meredek falú löszfennsík. A magaspart által nyújtott katonai-stratégiai szempontú védelem a rómaiak óta elvesztette jelentőségét. A nedvesség hatására csuszamlásra hajlamos partfal inkább problémát jelent, állandó felügyeletet és ellenőrzést igényel. Itt építették fel Dunaújvárost, melynek tengerszint feletti magassága 116 m. A partfalat annak 1964-es omlása után alakították ki mostani lépcsőzetes formájára és tették le az arborétum jellegű terület gazdag növényvilágának alapjait. Ezzel a csúszásveszélyes, közel függőleges Duna-part gondosan kialakított, a korábbinál stabilabb területté vált. Az alföldre nyíló panorámán túl, tudományos szempontból is figyelmet érdemlő geológiai alapszelvény és növénytársulások találhatók, nem is szólva ez utóbbi fajgazdagságáról. A löszfalban fészkel a fokozottan védett gyurgyalag is. A város központjától 200 méterre található szakadópart felső része széles sétány és kutya-futtató. Dunaújváros környezeti pozitívumához hozzájárul, hogy az országos átlagnál nagyobb arányú, változatos típusú zöldterülettel rendelkezik. A parkok, ligetek, fasorok, árnyas sétányok, erdők egy lakosra vetített nagysága átlagosan 88,5 m², amellyel az 50.000 főt meghaladó lakosságszámú települések között Szolnok után Dunaújvárosé a legmagasabb érték (1. melléklet). A növényzettel borított felületeknek a látványértéken túl nagy szerepük van abban, hogy a levegő szennyeződéseit megsűrűsítve, valamint az oxigént pótolva élvezhetőbbé tegyék a város levegőjét. A belterületi erdők gyakran véderdőként szolgálnak pl. a 6-os út mellett, valamint a Vasmű és a város között.

A terület évi átlagos középhőmérséklete 10-12 °C, a csapadék évi átlagos összege a Magyarország nagy területén érvényes 500-600 mm. Éghajlatának fő jellegzetessége azonban a meleg-száraz, mérsékelten forró nyár, melynek júliusi átlagos középhőmérséklete 18-20 °C. Az alföldi jellegű éghajlat a nyári vízhiányban is megnyilvánul: a nyári félév átlagos csapadékösszege az átlagnál alacsonyabb, mindössze 250-300 mm (Magyarország atlasza, 1999), gyakran idéz elő aszályos időjárást. A kevés csapadékkal, a fokozott párolgással és a litológiai felépítéssel kapcsolatban a város térségének vízhálózata gyér, a terület talaj- és rétegvizekben szegény (Ádám L.-Boros F., 1979). A pleisztocén-holocén időszakban lerakódott homokos kavicsagy természetes szűrőként funkcionál a Duna vizének tisztítására, így Dunaújváros vízigényét teljes mértékben a Duna biztosítja. A város mellett fekvő Szalki-

sziget csápos kútjaiból származik a város ivóvizének 90%-a. A fennmaradó 10% az Ercsi Dunai Regionális Vízműből érkezik (Petrovickijné A.I.-Tóth L., 2003).

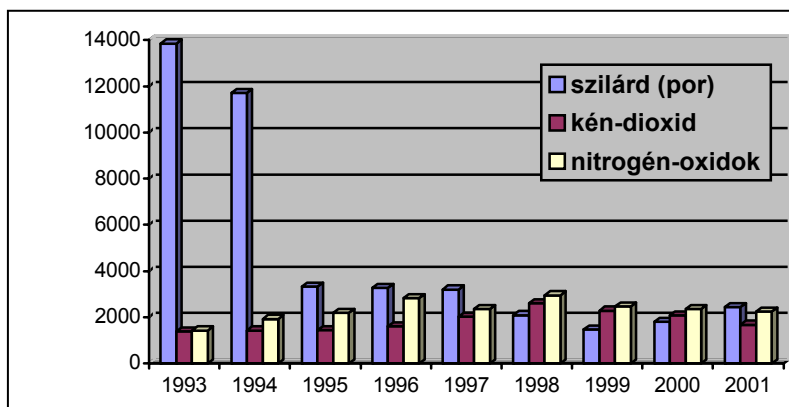
Dunaújváros természeti környezete sajátos kettőséget hordoz magában. Az arborétum jellegű Duna-part mellett sajnálatos módon jellemző a légszennyező anyagok erőteljes megléte is. A környezeti ártalom fő oka az ipari tevékenység, bár a gépjárművek kipufogógázai, a háztartások, sőt a nyílt téri hulladékégetések is hozzájárulnak a környezet terheléséhez (Petrovickijné A.I. et al., 2004/a). Hogy a lakóterületekre minél kevesebb ipari szennyezőanyag kerüljön, a várost az uralkodó északnyugati szélirány figyelembe vételével az iparterülettől északra építették fel. Ennek ellenére antropogén hatásra a városi műfelszínnek a természetestől eltérő hő- és vízgazdálkodása sajátos éghajlatmódosítást eredményez, mely elsősorban a hőmérsékleti értékekben, de a levegő nedvességtartalmának anomáliájában is megmutatkozik. A magas hő- és légszennyezéssel járó intenzív ipari tevékenység további mikroklímák kialakulását eredményezi elsősorban a Vasmű területén. A jelenség a gyárterülettől távolabb is tapasztalható, amikor (elsősorban nyáron) a betonfelületek és épületfalak hővisszasugárzása miatt a város felett a környezethez képest magasabb hőmérséklet alakul ki, ami a lakóterületeken termikus feláramlást eredményez. A magas hőmérsékletű levegő felszáll és a felemelkedő levegő pótlására a talaj közelében a város peremei felől, így a Vasmű területéről lassú levegő-beáramlás indul meg (3. ábra). Ez az ún. városi szél, mely az uralkodó szélirány ellenére a Vasmű felől a szennyezettebb levegőt időnként lassan a városba szivároztatja (Ádám L.-Boros F., 1979). Ez a törvényszerűség indokolja a városok körüli zöldövezetek létének fontosságát (Lányi G., 2000).

Forrás: Ádám L.-Boros F., 1979

3. ábra: Főbb légáramlási irányok a Vasmű és Dunaújváros között

A '90-es évek elején még évente több tízezer tonna szennyezőanyag jutott a város légtérébe, több új esetleges befektető cég a negatív környezetvédelmi mutatókkal magyarázta, hogy végül beruházásával nem a várost választotta. Az ipar és elsősorban a kohászat légszennyezése olyan méreteket öltött, hogy Dunaújváros hosszú ideig állandó tagja volt az ország 12 legszennyezettebb levegőjű települését magába foglaló, "piszkos 12"-nek. A három leggyakoribb és legnagyobb mértékben kibocsátott légszennyezőanyag a kén-dioxid, a nitrogén-dioxid és a köznapin nyelvben porként emlegetett szilárd anyagok, üledék illetve lebegő por formájában. Az elmúlt évtizedben több olyan környezetvédelmi beruházás és fejlesztés történt, melyek a vasgyártással járó károsanyag kibocsátást mérsékeltek és ennek köszönhetően a levegő szennyezettségi állapota az üledék por tekintetében sokat javult (4. ábra).

Forrás: Petrovickijné A.I. et al., 2004/a, 2004/b

4. ábra: Dunaújváros területéről kibocsátott légszennyező anyagok mennyisége, 1993-2001 (éves kibocsátás tonna/év)

A rendkívül környezetszennyező Siemens-Martin acélgyártás megszüntetésével, valamint az erőművek szénégetésről folyékony és gáznemű anyagok tüzelésére történő átalakításával radikálisan csökkent a levegő por- és gázszenyezettsége. Ennek köszönhetően 1997-ben Dunaújváros lekerült az ország 20 legszennyezettebb települését tartalmazó listáról. A város üzeimiből azonban így is jelentős mennyiségű szennyezőanyag kerül a légkörbe és a féléves mérések alapján az alapszennyezőket tekintve Dunaújváros még mindig "mérsékelt szennyezett" besorolást kap. Ugyan a határérték alatt található, de számolni kell a szálló por ólom- és kadmiumtartalmával is. A papírgyár termelési mellékterméke a metil-merkaptán, mely déli széljárás esetén kellemetlen szaghatás formájában érződik a városban (Petrovickijné A.I. et al., 2004/b).

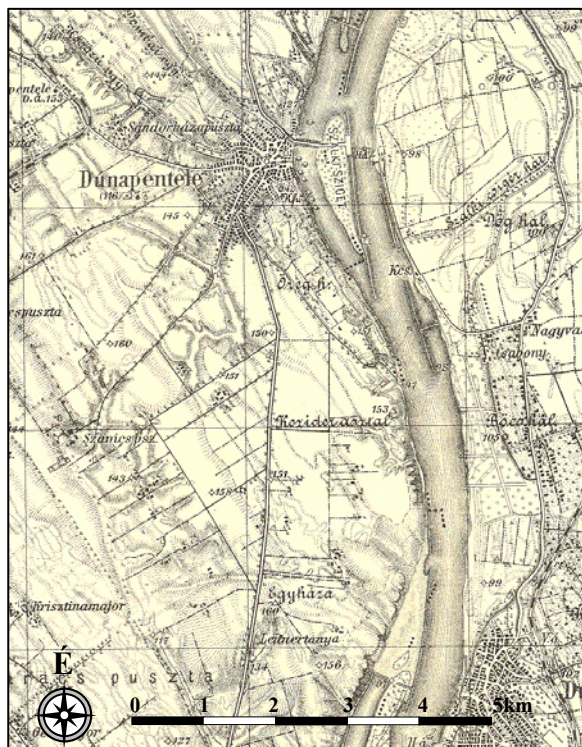
2.2. Város- és ipartörténet 1990-ig

1945-ben befejeződött a II. világháború és a Jaltai, valamint Potsdami egyezmények alapján Magyarország szovjet befolyás alá került. A háború utáni gazdaságpolitika szellemében a világháború okozta károk helyreállítása volt az 1947 augusztusában indított első 3 éves (újjaépítési) terv célja. Ezt követően 1950-től – már a hidegháborús felkészülés jegyében – a politikai vezetés az ország gyors iparosítását, elsősorban a nehézipar és a gépipar fejlesztését rendelte el. Így Dunaújváros a vasmű létesítéséről szóló, 1949. december 28-án hozott minisztertanácsi döntésnek valamint az 1950 utáni szocialista iparosításnak köszönheti létét.

Az előzményekhez tartozik, hogy a XIX. században már gróf Széchenyi Istvánt is foglalkoztatta egy, a Duna mentén létesítendő vasmű gondolata. 1938-ban a Darányi-kormány II. világháborús felkészülésének keretében (1938. évi XX. törvénycikk) a „Győri program” részeként ismét felvetődött egy vas- és acélgyártó mű felépítése, lehetőleg a Duna mentén. 1943-ban kijelölésre került az új vasmű építésének első, győri helyszíne, majd annak bombázása után a második telepítési helyszín, a szerbiai vasérchez és a mecseki feketeszénhez közelebb eső Mohács, ahol már el is kezdődtek az előkészületi földmunkák, sőt lakóházak építéséhez is hozzáfogtak. Azonban a Jugoszláviával való 1950 utáni politikai, gazdasági szembenállás és katonapolitikai okok (a vasmű legalább 10 perc repülési távolságra legyen a határtól) miatt a leendő vasmű új helyszíne 1949-ben átkerült a Pentelei-löszfennsíkron található Dunapentelére (Horváth I. et al., 1999). A kohászati kombinát döntően katonai-stratégiai szempontokon alapuló telephelyválasztását egyéb tényezők is indokolták. A szovjet vasérc olcsó szállítására a dunai víziút kedvező lehetőséget biztosított és a kohászat számára nélkülözhetetlen hűtővíz is korlátlanul állt rendelkezésre, de közrejátszott a kokszolhatónak vélt mecseki feketeszén viszonylagos közelsége is. A dunapentelei telephelyválasztásnál viszont figyelmen kívül hagyták a település gyenge közlekedési kapcsolatait, mely csak szárnyvonalas kapcsolódást biztosított a Dunántúl vasúti hálózatába, ez egyben a perifériára szorította. Másrészt szinte teljesen hiányoztak a Dunán is átívelő, keleti irányú szállítási útvonalak. Ennek következménye, hogy a város vonzáskörzete a mai napig döntően a Duna jobb partjára terjed ki.

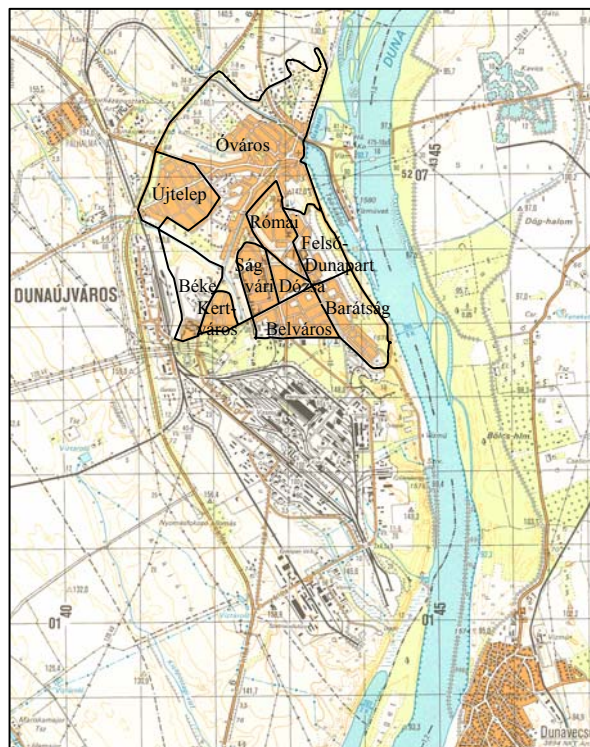
1950. május 2-án megindultak a Dunai Vasmű előkészületi munkálatai. Ugyan a Vasmű létesítése Dunapentele nevéhez kötődik, mégis a leendő város kezdetben a községtől délre, attól elkülönülve, a jelenlegi Belvárossal kezdett épülni (5-6. ábra). Az infrastruktúra

kiepítését ezért szinte a nulláról kellett kezdeni. Az építkezéshez szükséges anyagok egy részét már ekkor vízi úton szállították a településre. A Vasmű építésének keretében 1950-ben elkészült az első vasútvonal, mely Dunapentele régi állomását a Vasművel kötötte össze és megépítették a 6-os számú főút városon átvezető szakaszát is. Dunapentele községet 1951. március 31-én várossá nyilvánították, majd nevét 1951. november 7-én Sztálinvárosra változtatták (Horváth I. et al., 1999).

Forrás: Dunaföldvár és Szabadszállás (1:75.000)
5262 Magyar Kir.Honvéd Térképészeti Intézet,
Budapest, 1936

5. ábra: Dunapentele térképe, 1936

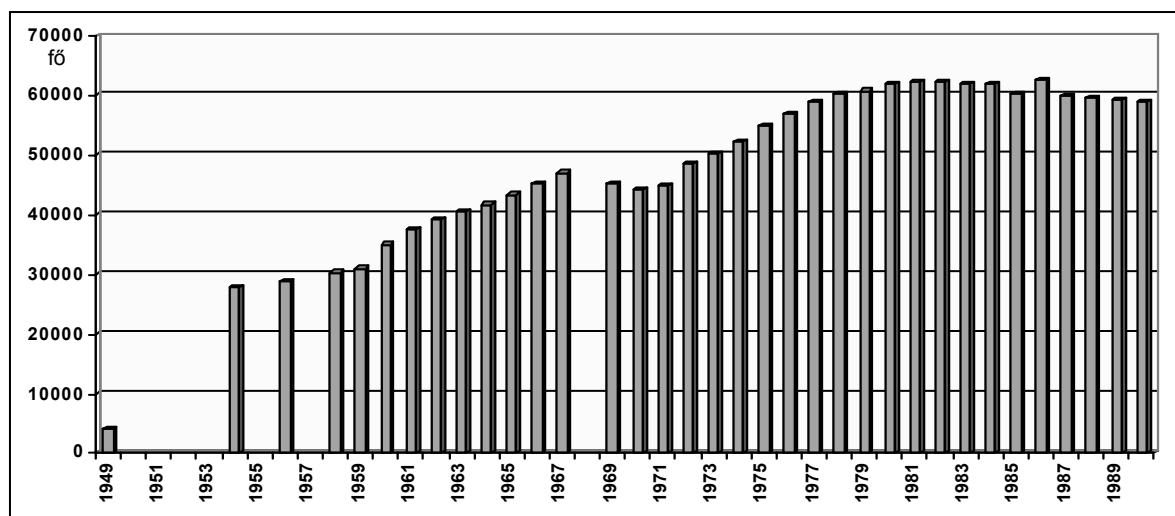
Forrás: Dunaújváros (1:50.000) L-34-38-B
Magyar Néphadsereg Vezérkara, Budapest, 1980
(Dunaújváros jelenlegi városrészeivel
kiegészítette Havellant Orsolya)

6. ábra: Dunaújváros térképe, 1980

Az 1950. január elsején kezdődő I. ötéves tervben (1949. évi XXV. törvény), majd annak módosításaként megjelent 1951. évi II. törvényben előírányzott beruházás túlzott mértékű volt. 1954-ben egyes építkezések lelassultak, illetve leálltak, több létesítmény kivitelezése közvetlenül a befejezés előtt félbe maradt. Az '56-os forradalom is megtorpanást eredményezett az építkezésben és csak az 1958-ban kezdődő II. hároméves terv juttatta át a várost a holtpontra. 1961. november 26-án a település ismét névváltozáson esett át és azóta szerepel Dunaújvárosként. 1965-ben a hideghengermű elkészültével befejeződött a Vasmű teljes vertikumának kiépítése. Ekkor 11.515-en dolgoztak a Dunai Vasműnél. A '60-as évek

második felétől az alapvertikum üzemének technológiai korszerűsítése kezdődött, mellyel a termelés jelentős növekedését érték el. A Vasmű munkaerő-létszáma 1980-ban érte el maximumát, akkor 11.900 fő állt a vállalat alkalmazásában (Horváth I. et al., 1999).

Dunapenteléből pár év alatt vált „csinált város”, és lakosságszáma a többszörösére növekedett (7. ábra). Ilyen dinamikus lakosságnövekedés, ilyen rövid idő alatt csak „mesterséges úton”, bevándorlásokból származhatott. A város kohászatra épülő nehézipari jellegéből adódóan elsősorban a férfiak számára nyújtott munkalehetőséget. Igaz a kezdetektől létesültek könnyűipari üzemek is (nyomda, konfekcióüzem, cipőgyár, férfiruhagyár, fehérneműgyár, fésűsfonoda), azonban a nők számára nem volt elegendő munkahely. Csak a '60-as és '70-es években történt iparszerkezeti változás keretében indulhatott dinamikus fejlődésnek a könnyű-, valamint élelmiszeripar és javult a nők foglalkoztatása: 1961-ben tejüzem és kenyérgyár, 1962-ben a papírgyár, majd 1967-ben a Magyar Optikai Művek Dunaújvárosi Óragyára kezdte meg működését (Ádám L.-Boros F., 1979).

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1949-1990)-KSH

7. ábra: Dunaújváros népesszámának alakulása (1949-1990)

A városban az ipar kiépítésével egy időben nagyarányú lakásépítés folyt. Az építkezés központi magja a jelenlegi Belváros volt, ahol a döntően kétszobás lakásokból álló épületek felhúzása 1950-ben kezdődött a hagyományos, téglafalazásos technológiával. A lakásállomány intenzív kiépítése nem ment a minőség rovására. A lakások többségéhez a konyhán kívül egyéb mellékhelyiség (pl. mosdó) is tartozott. Az állam önmagában már a

kezdetektől képtelen volt az egyre növekvő lakásigények kielégítésére és a városi lakásépítés üteme elmaradt a gyorsabb ütemű és nagy létszámot foglalkoztató iparosítás kapcsán jelentkező lakásszükséglet mögött. Ezért a helyi tanács 1954 őszén családi házak építésére adott ki engedélyt a jelenlegi Óváros területén. A '60-as években a település tovább terjeszkedett a Barátság városrész irányába, valamint a Kertvárosban is családi házak építésével oldották meg a krónikus lakáshiányt.

A Belváros határát érintő, központi szerepet betöltő Városháza-tér Dunai-parti házainak épületei a munkálatok gyorsítása érdekében új technológiával épültek. A középblokkos építési módszer azt jelentette, hogy a téglafalazás helyett a falelemeket daruval emelték a helyükre. A középblokkos építkezés képezte az átmenetet a hagyományos téglaeépítkezéstől a nagypanelokból történő épületszereléshez, mely utóbbi alkalmazása 1964-től indult el Dunaújvárosban. Később, a házgyári panelekkel történő építkezés által lehetővé vált, hogy a fokozódó igények kielégítése érdekében gyorsuljon az építkezés menete. Így jött létre a '70-es években a Dózsa és Római városrész, majd tovább folytatódott a nagypaneles lakásépítés a Béke városrészben is. A lakások közművekkel (víz, csatorna, villany, gáz) mindig jól ellátottak voltak, ennek köszönhető, hogy a dunaújvárosi lakások infrastrukturális felszereltsége kedvezőbb képet mutat, mint a városok átlaga (lásd 4.4.3. fejezet). Hátrányuk volt azonban és ez a mai napig rányomja bélyegét az itt lakók életkörülményeire, hogy a lakások többségét kétszobásra tervezték és építették. Mivel a '80-as évek elejéig a lakásépítés döntően állami támogatással, telepszerűen történt és a kormány a kétszobások építését részesítette előnyben, nem is emelkedhetett jelentősen a kettőnél több szobával rendelkező lakások aránya. Az 1979/80-as év jelentett fordulópontot az épített lakások tulajdonviszonyainak jellegében. Túlsúlyba kerültek a magánjellegű, nem állami finanszírozással épített házak, melyeket a tulajdonosok természetesen már kényelmesebbre, nagyobbra terveztek.

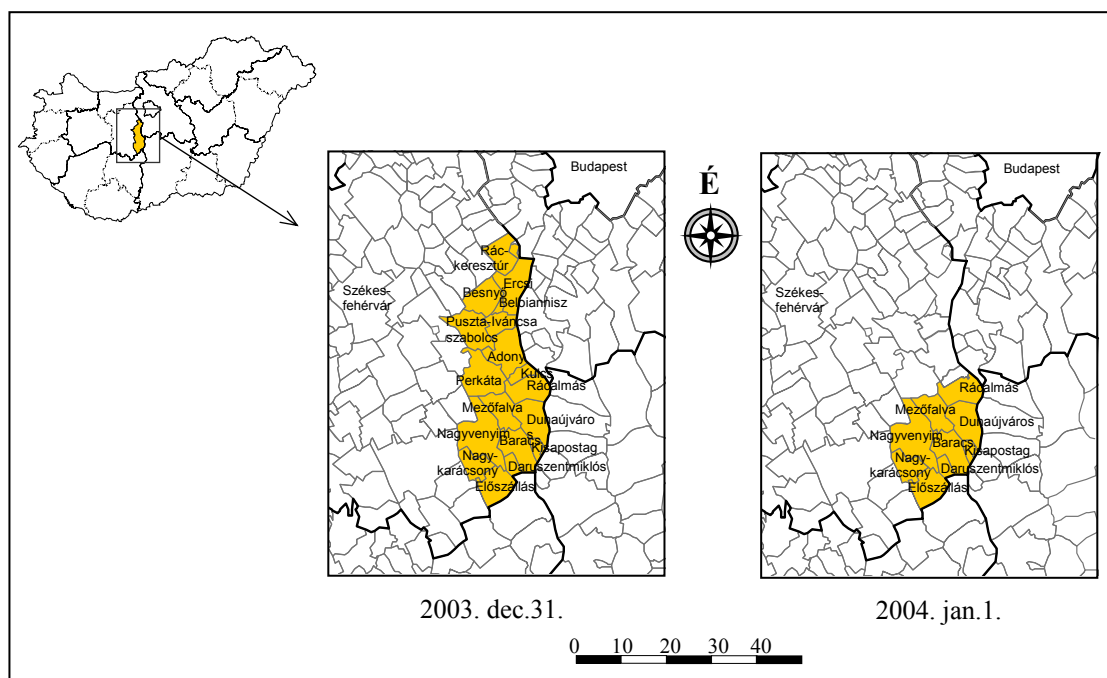
A telekhiány okozta probléma miatt már a '70-es évek végén a családi házak építése a közeli településekre – elsősorban Rácalmásra és Nagyvenyimre – tevődött át. Emellett a helyi lakosok körében a '70-es években a panelből való kitörés és a zöldfelület utáni igény szellemében megkezdődött a nyaralótelkes építkezés a város szélén, ill. a környező falvakban.

2.3. Dunaújváros változó közigazgatási szerepköre

Az 1990. évi LXV. törvény lényeges közigazgatási változást eredményezett Dunaújváros életében. Ennek 61.§-a kimondja, hogy „...a megyeszékhelyek megyei jogú városok, valamint az Országgyűlés az ötvenezernél nagyobb lakosságszámú városokat szintén megyei jogú városokká nyilváníthatja.”. Dunaújváros népessége ebben az időben lényegesen meghaladta a fenti minimum-értéket, így bekerült azon 4 város közé (Dunaújváros, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa, Sopron), amelyek nem megyeszékhelyként, hanem lakosságszámuk alapján még 1990 decemberében megkapták a megyei jogú városi rangot, így jogállásuknál fogva kiemelkedhettek a hazai városállományból. Dunaújváros sok más hasonló jogállással rendelkező várossal ellentétben nem növelte lakosságszámát a környező települések hozzácsatolásával, a megyei jogú városok között a legkisebb területű, 53 km² (2. melléklet).

1994-ben a Központi Statisztikai Hivatal elnöke 9006/1994 (S.K.3) közleményével bevezette a statisztikai körzet kategóriáját, mint a statisztikai folyamatok mérésének területi egységét. Ennek értelmében 1994. január elsejétől Dunaújváros a nevével fémjelzett, akkor 16 településből álló kistérség központja lett. Még ugyanebben az évben a Rácalmáshoz tartozó Kulcs lakossága népszavazással döntött a leválásról, melynek értelmében 1995-től önálló közigazgatással rendelkezik. A kistérség településeinek száma 2003-ban is eggyel nőtt, amikor is Előszállásról levált Daruhegy valamint Kísszentmiklós és Daruszentmiklós néven új települést hoztak létre.

A kistérségi társulásokról szóló 65/2004. (IV.15.) Kormányrendelet új lehetőséget teremtett a meglévő szerveződések újragondolására. Az É-D-i irányban elnyúlóan elhelyezkedő Dunaújvárosi kistérségben az északi települések a javasolt 15-20 km-es távolságnál messzebb voltak a kistérség déli részén elhelyezkedő központi településtől. Így a kistérség középső és északi települései Adony (a volt járási székhellyel) és Ercsi központtal éltek a törvény adta lehetőséggel és 2004. január elsejétől két új kistérséget hoztak létre. Így a „csonka” Dunaújvárosi kistérségben mindössze 9 település maradt (8. ábra), 74.341 fős lakosságszáma alapján 2005. évi adatok szerint Magyarország 29. legnagyobb kistérsége (3. melléklet).

8. ábra: A Dunaújvárosi kistérség közigazgatási változása 2004. január 1-től

Számításaim szerint az új kistérség periféria-központ távolságai a kisebb észak-déli kiterjedés miatt optimalizálódtak és Dunaújváros „közelebb került” a hozzá tartozó községekhez. Számszerűsítve, míg a régi kistérségben Dunaújváros és a többi település átlagos távolsága 22,5 km volt, addig az új besorolás szerint ugyanez a mutató csaknem 7 km-rel kevesebb (15,8 km). Még ennél is többet fejez ki, hogy míg a régi kistérségben a legközelebbi (Nagyvenyim) és legtávolabbi (Ráckeresztúr) település között 5-szörös távolság volt, addig az újban ez már csak 3,2 (Nagyvenyim és Előszállás viszonylatban), amely paraméter alapján lényegesen javulhat a központi település és térségének kapcsolattartása.

3. AZ EGYOLDALÚ GAZDASÁGSTRUKTÚRÁTÓL A SZERKEZETVÁLTÁSIG

3.1. A város mezőgazdasága

Az egykori Dunapentele, a vasmű építése előtt földművelésre szakosodott nagyközség volt. A terület talaja olyan értékes természeti kincset képviselt, mely a térség mezőgazdasági tevékenységének alapjául szolgált. A térség mezőgazdasági potenciálját azonban a meleg, száraz, mérsékelten forró nyár, a csapadékszegénység, valamint a vízföldrajzi viszonyok gyengítik. A vastag lösztakarón kialakult, mélyen elhumuszosodott mezőségi talajt (mészlepedékes csernozjom) szántóföldi művelésben többnyire őszi búza, kukorica, napraforgó, cukorrépa termelésére hasznosították (Ádám L.-Boros F., 1979).

A rendszerváltás előtt a helyi mezőgazdasági tevékenység jelentős részét az 1951-ben alakult dunapentelei székhelyű Vörös Csillag Mezőgazdasági Termelőszövetkezet és közigazgatásilag a városhoz tartozó, attól 8 km-re elhelyezkedő Pálhalmi Célgazdaság végezte. A termelőszövetkezet azóta megszűnt, egykori központi területén hipermarket áll. Jelenleg a város mezőgazdasági termelése szinte egyet jelent az egykori Pálhalmi Célgazdaság jogutódja, az 1994. január elsején 100% állami tulajdonnal létrejött Pálhalmi Agrospeciál Kft. tevékenységével. A cég ún. mezőgazdasági típusú „börtön-társaság”, azaz a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által felügyelt gazdasági társaság, melynek alapvető feladata a fogvatartottak foglalkoztatása. A pálhalmi cég a dolgozói létszám és az éves árbevétel alapján is a legnagyobb az ilyen jellegű 12 hazai állami tulajdonú gazdasági vállalkozás között. Az Agrospeciál Kft. dolgozói létszáma 1140 fő, ebből 800-an a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben töltik büntetésüket⁴.

A társaság fő profilja alapvetően a mezőgazdasághoz köthető. 4100 ha szántóterületen történik növénytermesztés (*gabonanövények*: őszi búza, őszi-, tavaszi árpa, kukorica; *ipari növények*: napraforgó, őszi káposztarepce, cukorrépa és cikóriagyökér; *takarmány növények*: borsó, lucerna, takarmánykeverékek; *zöldség-növények*) és vetőmagtermesztés. Emellett jelentős az állattenyésztés is (szarvasmarha, sertés)⁵.

A vállalatnál jelentős beruházások zajlanak, melynek alapját az adta, hogy a szerves hulladék nem megfelelő elhelyezése vagy a tárolást kiváltó ártalmatlanítás és újrahasznosítás

⁴ <http://nol.hu/cikk/403594/> (Népszabadság Online)

⁵ www.agrospec.hu

hiánya a gazdaságok működését is veszélyezteti⁶. Másrészt az egykori Igazságügyi Minisztérium elgondolásaként a termelési szerkezetet a versenyképesség megőrzése érdekében a piaci viszonyokhoz kell igazítani. A pálhalmi társaság profiljának megfelelően az állattenyésztés melléktermékeként igen nagy mennyiségben keletkezik szerves trágya (évi 90.000 tonna). A mindegy kétmilliárd forintból elkészülő biogáz-erőmű várhatóan már 2007 nyarán megkezdheti működését. Az üzem a mezőgazdasági-hulladék környezetvédelmi előírásoknak megfelelő ártalmatlanítását végzi majd és elektromos áramot, valamint hőt termel istállótrágyából, silókukoricából, egyéb szerves hulladékokból. Az üzem alapanyagának negyven százaléka külső forrásból, a környékbeli gazdaságok állattartó telepeiről kerül az üzembe.

A városhoz tartozó félszáz üdülőtelek tulajdonosainak kertgazdálkodása általában nem piaci termelésre, hanem saját fogyasztásra történik.

3.2. „Hagyományos” üzemek – új vállalkozások

3.2.1. 1990 előtt létesült ipari üzemek életútja, 1990-2006

A rendszerváltást követő évek gazdaságának nehézségei, a rubel-export korlátozás, a hazai piac pangása új kihívás elé állították a dunaújvárosi vállalatokat is, melyek különböző eredménnyel álltak helyt a piaci versenyben. Az alábbiakban Dunaújváros 1990 előtt létesült, 10 legjelentősebb ipari üzeme rendszerváltást követő „életútjának” ismertetésére kerül sor.

Vasmű:

1990 december közepén 9.962-en álltak a Dunai Vasmű alkalmazásában. Új piacok szerzése révén a vállalatnál már a '80-as években elkezdődött az export KGST-piacról történő áttrendeződése. Így 1990-ben a Dunai Vasmű kivitelében a Szovjetunióba irányuló export mindössze 10%-ot képviselt, amiben bartellszerű termékcserre kötötte össze a két országot. Ezért a KGST-piac összeomlása sem érintette olyan érzékenyen a vállalatot, mint például Diósgyőrt vagy Ózdot. Amint az országgyűlés a gazdálkodó szervezetek átalakulásának jogszabályi keretet biztosított, megindult a Dunai Vasmű társaságcsoporthá váló átalakulása is. Konzernszerű szervezet jött létre úgy, hogy az irányító központ állami tulajdonban maradt. A termelőegységek önálló gazdasági társaságokká (leginkább korlátolt felelősségű társaságokká)

⁶ http://www.kvvm.hu/szakmai/klima/dokumentum/pdf/magyar_osszefoglalo.pdf

alakultak, melyek nagy önállósággal, de a vállalatcsoport felé bizonyos kötelezettségekkel üzemeltek tovább⁷. 1991. január elsején a vállalat létrehozta saját külkereskedelmi cégét, a Kereskedőház Kft-t., 1992 július elsejével pedig a konszern részvénytársasággá alakult⁸, Dunafer Rt. (továbbiakban Rt.) néven.

1992 novemberében az ENSZ Biztonsági Tanácsa embargót rendelt el Kis-Jugoszláviával szemben, megtiltotta, illetve engedélyhez kötötte az országon keresztül történő tranzitszállításokat. Mivel akkoriban a Vasmű termékeinek nagy része ezen a dunai vízi útvonalon szállítódott, a szankció igen érzékenyen érintette a vállalat szállítási szokásait. A logisztikai útvonalak áthelyezésére került sor, mind az alapanyag-ellátás, mind a késztermék-kiszállítás területén, amely miatt 1995-ben 1,5-2 milliárd forint veszteséget könyvelhetett el az Rt⁹. Az embargó feloldására csak 1995 végén került sor. 1999-ben a NATO-hadműveletek miatt ismét megbénult a forgalom a Dunán. A fő akadály Újvidéknél keletkezett, ahol a légicsapások több dunai hidat leromboltak. A forgalom újraindítását akadályozta, hogy a vízi út hídroncoktól történő megtisztítását folyamatosan elhalasztották.

1992 decemberében végleg befejeződött a martinacél-gyártás a Vasműben. Ennek háttérében az acélpiacon a fizetőképes kereslet csökkenése állt, de szerepet játszott a költségcsökkentés és az elavult technológia is¹⁰, melyet a konverteres acélgyártás folyamatosan kiszorított Dunaújvárosból.

A gazdasági recesszió miatt a kilencvenes évek elején a vállalatnál likviditási gondok keletkeztek, a válság kezelésére részvénycsomagok kibocsátására került sor (Szente T., 2004). Az 1992-93-ban bekövetkezett mélypont után a Vasmű gazdasági helyzete 1994-ben javult, köszönhetően annak, hogy a nyersanyag világpiaci árának robbanását sikerült túlélni és sikerült túljutni az embargó okozta mélypontra is. Csak ezt követően kezdődtek érdemi tárgyalások a Vasmű privatizációjáról, mely az Rt. megalakulása óta állandóan napirenden volt. A Vasmű eladása elsősorban a vállalat hosszú távú fennmaradásához látszott szükségesnek, hiszen komoly műszaki fejlesztések nélkül a régi, 35-40 éves berendezésekkel működő alaptechnológia - a közelmúlt folyamatos fejlesztései ellenére - nem versenyképes. A gyár privatizációja végül is 2004 decemberében megtörtént. A kormány olyan magánosítást támogatott, amely célul tűzte ki a vaskohászat fejlesztését, és amelyben a tulajdonos biztosítja

⁷ A Hírlap, 1991. április 5. (1. oldal)

⁸ A Hírlap, 1992. július 31. (1. oldal)

⁹ A Hírlap, 1995. november 29. (1. oldal)

¹⁰ A Hírlap, 1991. június 11. (3. oldal)

az alapanyag-ellátást valamint a piacokat is. A térség sajátos gazdasági szerkezetére való tekintettel azonban a befektető kiválasztásakor a fő szempont a foglalkoztatás volt. Visszatérő szlogenként többször hallani lehetett: „Ha a vasgyár tüsszent, a régió kap tüdőgyulladást.” Habár a privatizációt elnyerő ukrán cég (Donbass Ipari Szövetség) vállalta, hogy öt évig megtartja a jelenlegi munkavállalói létszámot, a rugalmasabb munkaerő-szerkezet elérésének érdekében elbocsátásokra előbb-utóbb mégis várhatóan sor kerül. Ezt nem is annyira a technológiaváltás indokolja, hanem a vállalatcsoporton belül foglalkoztatott jelentős – elsősorban adminisztratív – munkaerő-felesleg.

A nagyvállalat a kilencvenes évek elejétől működtet egy outplacement rendszert azzal a céllal, hogy a társaságcsoportnál munkaerő-szerkezetváltási okok miatt elbocsátott munkavállalók újrakezdését elősegítse. Ha az elhelyezkedés cégen belül, azaz a társaságcsoport egyetlen vállalatánál sem jár eredménnyel, akkor a dolgozó a Dunaferri Foglalkoztatásért Acélalapítvány állományába kerül. Itt a támogatottak képzési programokban vehetnek részt, segítséget kapnak vállalkozóvá válásukhoz, illetve átmenetileg – az alapítvány tulajdonában álló DMGK Munkaerő-kölcsönző Kft-ben – foglalkoztatják őket (Illésy M., 2003).

Papírgyár:

A Papíripari Vállalat dunaújvárosi üzemének értékesítési gondjait 1990-ben a részükre biztosított rubelelszámlálású export engedélyezése enyhítette. 1991. január elsejei dátummal megtörtént a vállalat átalakítása, leányvállalatai, így a dunaújvárosi is, osztrák-magyar vegyesvállalatként, Dunapack Rt. néven folytatták tevékenységüket. Az értékesítési piac összeomlása miatt 1991-ben visszaesett a termelés¹¹, és év végén több mint négyszáz dolgozójától volt kénytelen megválni a gyár¹².

1993. január elsejétől a cellulózgyár és a finompapírgyár (a papírgyár fehervonala) Dunaújvárosi Finompapírgyár Kft. néven, önálló egységként működött tovább, ahol 1997 szeptemberében tulajdonosváltás is történt: a Neusiedler Szolnok Papírgyár Rt. lett a Dunaújvárosi Finompapírgyár¹³ új tulajdonosa.

A finompapírgyár értékesítése ellenére továbbra is három üzletrésze maradt Dunaújvárosban a Dunapack Rt-nek: *hullámtermék-gyártás, csomagolóanyag-gyártás,*

¹¹ A Hírlap, 1992. január 7. (1. oldal)

¹² A Hírlap, 1992. március 17. (1. oldal)

¹³ Dunaújvárosi Hírlap, 1997. december 11. (1. oldal)

valamint a *cellulózgyártás*. A Dunapack Rt. dunaújvárosi gyárát 1995-ben az osztrák Prinzhorn csoport teljes egészében megvásárolta. Mivel a cellulóz gyártása nem tartozott a Dunapack profiljához, 2004-ben a cellulózgyártó részleg gazdát cserélt és a Trierenberg Holding lett a Dunaújvárosi Cellulózgyár Kft. százszázalékos tulajdonosa. A fejlesztéseknek köszönhetően Európa egyetlen cellulózgyáraként a hagyományos szalmacellulóz mellett len alapú cellulóz gyártását is végzi.

Óragyár:

A rendszerváltást követően a dunaújvárosi vállalatok közül a legsúlyosabb helyzet az óragyárban alakult ki. A Magyar Optikai Művek Dunaújvárosi Üzeme termelésének 65%-át a floppygyártás tette ki, melyet főként a Szovjetunióban értékesítettek. Az egypiacúság hátránya először az egykori szocialista országokba irányuló rubelelszámolású export korlátozásakor érintette kellemetlenül a vállalatot, hiszen a gyárban foglalkoztatott mintegy 900 fő 1/3-ának biztosította megélhetését a mágneslemezes számítástechnikai hordozók gyártása. A floppygyártásról végérvényesen le kellett mondania. A termékszerkezet-váltást még 1990-ben létszámleépítés követte. Az időközben MOMERT-té alakult óragyár kisebb foglalkoztatotti létszámmal, 100% magyar tulajdonnal ma is Dunaújváros egyik legjelentősebb munkáltatója, bár fő profilja már nem az óragyártás. Elsősorban személy- és konyhamérlegeket, eszpresszó kávéfőzőt gyártanak a vállalatnál.

Betonelemgyár:

1991. január elsejétől a Beton- és Vasbetonipari Művek dunaújvárosi üzeme kivált a budapesti anyavállalatból és Ferrobeton Dunaújvárosi Beton- és Vasbetonelemgyártó Vállalat néven működött tovább. 1992-ben megtörtént a Ferrobeton önprivatizációja, majd egy év múlva Rt.-vé alakult¹⁴. 1994 decemberében kivásárlás útján a cég állami tulajdonból magánszemélyek birtokába került.

Fonoda:

A '90-es évek elején a hazai piac pangása, valamint a szocialista export megszűnése miatt a Dunaújvárosi Fésűsfonodában nem volt biztosított a folyamatos termelés, a dolgozókat állandóan az elbocsátás fenyegette. A fonoda gazdasági átalakulása ellenére (Dutex Rt.-vé alakult) nem sikerült megoldani a kihívásokat, értékesítési lehetőségei beszűkültek. 1991 júliusának közepén a gyár csődöt jelentett, majd leállt a termelés.

¹⁴ A Hírlap, 1992. április 2. (3. oldal)

Novemberben a korábbi 300 fő helyett, a fonodától átvett 70 emberrel¹⁵ újra megkezdődött a termelés immáron Dufo Kft. néven. Azonban az új fonoda is állandó bizonytalanságban dolgozott. Végül 2001-ben leállt a termelés.

Ruhagyár:

Dunaújváros két textilipari üzeme (Elit Ruhagyár és Fékon) a '90-es évek elején még elegendő „nyugati” exportmegrendelést mondhatott magáénak, korlátozott számban ugyan, de még munkaerő-felvételt is tudtak vállalni¹⁶. Átalakulásuk fontos lépése volt, hogy a Fékon Ruházati Vállalat 1992-ben, az angol tulajdonosú Elit Ruhagyár¹⁷ egy évvel később Rt.-vé alakult¹⁸. A FÉKON-nál az első problémák 1992 áprilisában jelentkeztek, amikor megrendelések hiányában elfogyott a munka¹⁹, a vállalat két hetes leállásra kényszerült, majd 1995 novemberében felszámolási eljárás indult a cég ellen. A háttérben a szovjet piac összeomlása állt, melyet nyugati bér munka követett, de ennek alacsony nyeresége nem fedezte a felvett hitelek kamatát²⁰. 2005 decemberében hasonló sorsra jutott az egykori Elit Ruhagyár is, melynek 2000-től az angol Berwin Ruhagyár Rt. volt a tulajdonosa. 300 dolgozónak mondtak fel.

Cipőgyár:

A Junior cipőgyár rapszódikus megrendelése miatt a folyamatos munka akadályozva volt, a túlórában is végzett munkákat akár több hetes kényszerpihenők követték²¹. A gyárat 1993 júliusában végleg felszámolták. Utódként még ez év augusztusában dolgozói kezdeményezésre megalakult a Junior Minicipo Kft. A volt dolgozóknak munkát adó másik utód a Koltai Kft. lett.

Tejgyár:

A Fejértej dunaújvárosi tejüzeme az 1992-es privatizáció során az olasz Parmalat tulajdona lett. Hogy a piaci versenyben megállja a helyét és gazdaságosan működjön, 1990-1995 között 200-ról 170-re csökkentette foglalkoztatottjainak számát²². A hazai tejfogyasztás visszaesése miatt azonban az üzem kapacitása még így is kihasználatlan volt, a termelés sem

¹⁵ A Hírlap, 1991. november 12. (3.oldal)

¹⁶ Dunaújvárosi Hírlap, 1990. március 9. (1.oldal)

¹⁷ A Hírlap, 1992. április 23. (1.oldal)

¹⁸ A Hírlap, 1992. július 3. (3.oldal)

¹⁹ A Hírlap, 1992. április 7. (3.oldal)

²⁰ A Hírlap, 1995. november 30. (1.oldal)

²¹ A Hírlap, 1992. május 22. (3.oldal)

²² A Hírlap, 1992. január 21. (1.oldal)

volt gazdaságos és 1998-ban a Fejértej-Parmalat Rt. dunaújvárosi üzemében június végén megszűnt a tejtermékgyártás.

Kenyérgyár:

Nem kerülhette el a privatizáció a kenyérgyárat sem, mely a gazdaságosság jegyében jelentős létszámleépítést hajtott végre: 1990 és 1995 között 210-ről 70-re csökkent az alkalmazottak száma²³. A vállalat így sem tudta megállni helyét a piaci versenyben és 2004-ben leállt a termelés.

3.2.2. A rendszerváltást követő időszak új gazdasági szereplői

A rendszerváltás után a törvény adta lehetőségekkel élve a magánvállalkozások száma Dunaújvárosban is intenzíven megugrott és a '90-es évek közepéig folyamatosan emelkedett. 1996-ban az országos tendenciához hasonlóan a társas vállalkozások elterjedése ellenére a teljes vállalkozói létszám jelentősen visszaesett. A változás a valóságban nem működő cégek kiszűrésére irányuló intézkedések eredménye. A csökkenés elsősorban számos egyéni vállalkozás megszűnésének tudható be, melyek az 1995 közepétől érvényesülő adózási szabályok módosításának nem tudtak megfelelni (Nyitrai, 2000), de közrejátszott a gazdasági munkaközösség formájának folyamatos visszafejlődése is. 1997-től a város területén működő vállalkozások száma újra növekedésnek indult (1. táblázat). Az adatsor 2004. évi megugrásának módszertani magyarázata van, ettől az évtől a regisztrált vállalkozások száma állt rendelkezésre, mely a működő vállalkozások mellett az érdemi tevékenységet nem végző szervezeteket is magába foglalja.

A regisztrált vállalkozások 1000 lakosra jutó arányszáma Dunaújvárosban (119 vállalkozás/1000 lakos) napjainkban közel azonos a Budapest nélküli városállomány átlagával (120 vállalkozás/1000 lakos), hosszú évek elmaradásán sikerült a városnak önmagához képest is változtatni. Az alacsony vállalkozási intenzitás magyarázatánál a város ipari jellegéhez kell visszanyúlni. A legnagyobb foglalkoztató, a Dunaferr a rendszerváltás után is talpon maradt, a kisebb vállalatok létszámleépítésével, illetve megszűnésével együtt a dunaújvárosiakat nem érte olyan gazdasági sokk, mint számos más település lakóit. A Vasmű továbbra is magas dolgozói létszámot foglalkoztat, így a megélhetésből adódó vállalkozási kényszer, illetve vállalkozói hajlandóság is elkerülte a várost. Ugyanerre vezethető vissza, hogy az egyéni vállalkozások gazdasági szervezetek közötti részesedése is Dunaújvárosban (58,1%) az

²³ A Hírlap, 1995. január 2. (1. oldal)

országos átlagnál tartósan (63,6%) alacsonyabb. A vállalkozások többsége más városokhoz hasonlóan alkalmazott nélküli (64,1%), illetve 9 fő foglalkoztatott létszámot meg nem haladó mikrovállalkozás (30,9%) formájában tevékenykedik (4. melléklet). Ezek általában családi vállalkozás keretében működnek, életképességük hosszútávon nem mindig biztosított, így nagyobb számú munkaerő felvételére nem alkalmasak.

1. táblázat: Dunaújváros vállalkozói terének mutatói (1992-2005)

év	Vállalkozások száma*	Vállalkozások száma 1000 lakosra*	Egyéni vállalkozások száma*	Egyéni vállalkozások aránya*, %
1992	4612	79	3523	76,4
1993	5439	93	4143	76,2
1994	6016	104	4508	74,9
1995	5972	104	4325	72,4
1996	3668	64	2320	63,2
1997	3725	65	2249	60,4
1998	4140	74	2203	53,2
1999	4344	79	2308	53,1
2000	4702	87	2515	53,5
2001	4682	87	2420	51,7
2002	4697	89	2398	51,1
2003	4670	90	2341	50,1
2004	6041	118	3468	57,4
2005	6045	119	3513	58,1

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1992-2005)-KSH,

Területi Statisztikai Évkönyvek (1992-2005)-KSH

* 1992-2003: működő vállalkozások száma, 2004-2005: regisztrált vállalkozások száma

Dunaújvárosban a 2004. évben regisztrált vállalkozások száma alapján a legtöbb az ingatlanügylek, valamint a gazdasági szolgáltatások terén működött (30,6%), második helyen a kereskedelem, javítás állt (19,9%), míg a városban a legnagyobb foglalkoztatást biztosító feldolgozóipar mindössze 9,9%-os részesedéssel csak a harmadik helyet szerezte meg, nem sokkal maradt el tőle az építőipar (9,5%). A város gazdaságszerkezetéről realisabb kép rajzolódik ki a vállalkozások nettó árbevételének figyelembevételével. A vállalkozások 15%-a ugyanis 0 Ft nettó árbevétellel számolt el 2004-ben, ezek 36%-a pedig az ingatlanügylek, gazdasági szolgáltatások ágazataiban „tevékenykedett”. Az új szempont szerinti osztályozás a városban a feldolgozóipar fölényes győzelmét mutatja: a 2000. évben egyébként is legnagyobb nettó árbevételt képviselő feldolgozóipar 2004-re a legmagasabb árbevétel növekedést érte el a nemzetgazdasági ágazatok között, a város nettó árbevételének 69%-át adta a feldolgozóipar (Lampertné A. I., 2006).

Hasonló kép rajzolódik ki a legnagyobb dunaújvárosi cégek Dunafer Rt.-vel való kapcsolatát vizsgálva is. A város egyoldalúan feldolgozóiparra, ezen belül a Vasműhöz

kapcsolódó fémfeldolgozásra épülő homogén gazdasága nem sokat változott az elmúlt több mint egy évtized során. A legnagyobb 54 cég alapján azok majdnem fele (26 vállalat) a Dunaferr-érdekeltség részét képezi. Ez azt jelenti, hogy a legnagyobb cégek jelentős része még mindig függ a vasműtől és életképességére, eredményességére is kihatással van a vállalatcsoport helyzete. Érdekesség azonban, hogy az északi Ipari Parkban letelepedett cégek többnyire nem az acélfeldolgozáshoz kapcsolódó tevékenységet végeznek. A legnagyobb cégek gazdasági ágazatok szerinti megoszlása is jól tükrözi, hogy Dunaújváros továbbra is megőrizte iparváros jellegét. A listán szereplő vállalatok 48%-a a feldolgozóiparhoz, további 10% pedig az építőiparhoz kapcsolódó tevékenységet végez. A legnagyobbak cégek 1/5-e a szolgáltatáshoz, mint tevékenységi körhöz kötődik (Huszt Zs., 2003).

Az első, viszonylag nagyobb foglalkoztatók 1995-ben jelentek meg a városban. Elsőként a németországi MENKE cég finanszírozásával felépült, villanymotor alkatrészeket (kommutátorokat) gyártó új üzem kezdte meg működését, mely az átadáskor 30 főnek biztosított munkalehetőséget. Szeptember közepén a város mellett található Szalki-szigeten került átadásra egy új német érdekeltségű élelmiszeripari üzem, az Albadomu Bt. sörárpát feldolgozó malátaüzeme. A 2006-ra hétmilliárdos tartozást felhalmozó céget²⁴ még az árverés előtt eladták a francia-belga Boortmalt Magyarország Kft-nek, mely a város egyetlen vállalati szintű élelmiszerüzemeként tovább folytatta a gyártási tevékenységet.

Hátráltatta a vállalatok letelepedését, hogy a város nem tudott számukra viszonylag nagy közművesített területet biztosítani. A hiányosság pótlására 1995. szeptember 1-től hivatalosan megkezdte működését az Innopark Kht., melyet a helyi gazdaságfejlesztés céljával alapított Dunaújváros Önkormányzata, a Dunaferr Rt. és a Miskolci Egyetem Dunaújvárosi Főiskolai Kara (ma Dunaújvárosi Főiskola). Fő célja olyan ipari park kialakítása, mely a foglalkoztatási problémák megelőzésére vállalatok, vállalkozások számára kínál közművesített területeket. 1997 őszén az Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium által kiírt pályázaton a fejlesztésre szánt 20 ha-nyi északi (volt laktanya) terület, zöldmezős beruházásként elnyerte az Ipari Park címet. Lényegében csak ezt követően kezdődhetett el a városban letelepedni kívánó cégek fogadása. Közülük a szórakoztató elektronikai cikkekhez alkatrészeket gyártó Aikawa²⁵ lett az Ipari Park első nagy befektetője, mely 1999 nyarán kezdte meg működését 500 fő foglalkoztatásával. Az északi Ipari Park első magyar cége a villamos előszereléseket végző Elco-Trade 2000 Kft. volt, szintén 1999-es

²⁴ <http://www.agrarkapu.hu/sajto.php?cikk=7667&hcs=26>

²⁵ Dunaújvárosi Hírlap, 1998. október 6. (3. oldal)

indulással. 2001-ben az Ipari Park új üzemcsarnokkal bővült, a Darusín Kft. közel 40 fő foglalkoztatását vállalta. 2002-ben újabb két beruházást adtak át a Park területén: márciusban a Mile Kft. közép-dunántúli villamos energia kereskedelmi központja nyitotta meg kapuit, áprilisban az Ipari Park második nagy befektetőjeként, a Triumph International AG magyarországi leányvállalata, a Body Fashion Magyarország Kft. fehérnemű-gyártó üzeméke kezdte meg a termelést. 2003-ban átadásra került az Inkubátorház, melyben a kezdő vállalkozók kedvezményesen bérelhetnek helyiséget tevékenységük ellátására. 2006 év végén 25 kisebb-nagyobb vállalkozás számára biztosított területet az északi Ipari Park²⁶. Időközben, 1999-ben elkezdődött a város déli iparterületén az első üzem építése is (Steel Service Center), mely acélszolgáltató központként a vevők igényeinek megfelelő méretre történő hasítással, darabolással kíván foglalkozni.

2005 fontos fordulópont volt a város életében: október végén aláírásra került a Hankook gumiabroncsgyár dunaújvárosi létesítéséről szóló megállapodás. A létesítmény 2007 nyarán kezdi meg termelését, folyamatos létszámbővítés során, várhatóan 1500 fő foglalkoztatásával. A gyártelepítés a környezetvédők ellenállásába ütközött, véleményük szerint a helyi légköri viszonyokat figyelembe véve egy ilyen jellegű ipari üzemet nem a várostól északra kellett volna megépíteni, amelynek közvetlen szomszédságában ráadásul a város legfelkapottabb, családi házas övezete áll. Az esetleges károsanyag-kibocsátás természetesen nemcsak ezt a városrészt, hanem az egész várost érinti, ugyanis a térségben uralkodó északi-északnyugati szélirány a sűrűn lakott területek felé viszi a potenciális szennyeződést. A környezetükért és egészségükért aggódókat nem nyugtatta meg, hogy a Hankook cég képviselőinek tájékoztatása szerint, a legkorszerűbb, környezeti követelményeknek is megfelelő, zárt rendszerben működő technológiát hozzák Dunaújvárosba. A tárgyalások nyomán megegyezés született a környezetvédőket képviselő Levegő Munkacsoporttal. A Hankook a gyártás kezdetétől lemondott azoknak a rákkeltőnek minősített adalékanyagoknak a használatáról, amelyek az EU-ban csak 2010-től számítanak majd tiltottnak. A megállapodás részét képezte a cég tervezett, szállítási módjainak módosítása is. A száz százalékos közúti szállítás helyett az üzem teljes bemenő és kimenő anyagforgalmában a kezdeti időszakban a vízi szállítás aránya 15-20 százalék, a vasúti szállítás aránya 3-5 százalék között lesz²⁷.

²⁶ Dunaújvárosi Hírlap, 2007. április 26., 6. old.

²⁷ www.dunaujvaros.com, 2007. január 15.

2007 áprilisában két új üzemmel bővült a város gyári palettája. Átadták az Északi Ipari Parkban a 20-25 főnek megélhetést nyújtó svájci Holcim betonüzemet, melyet a német tulajdonú Meiser-Ferroste Kft. járőrácsokat gyártó üzemcsarnokának átadása követte, 25-40 új munkahelyet teremtvé²⁸.

3.3. Pénzügyi szektor, kiskereskedelem-vendéglátás

3.3.1. Pénzügyi szolgáltatók

Az országos (Budapesten kívül is fiókot nyitott) hálózatu 16 bankfiók közül 10 rendelkezik Dunaújvárosban is bankfiókkal²⁹ és ezt kiegészítve szinte minden esetben bankjegykiadó automatával (ATM). Közülük az egyébként igen ritka vidéki fiókhálózattal rendelkező szöuli központú KDB Bank dunaújvárosi fióknyitásban közrejátszott, hogy a településen hamarosan új üzemet avató dél-koreai Hankook a bank egyik fontos üzleti partnere. A hiányzó 6 bank³⁰ többsége csak a megyeszékhelyeken képviselteti magát vagy még ritkább hálózattal rendelkezik.

A szűkebb tevékenységi körrel felruházott takarékszövetkezetek működési területe földrajzi értelemben jóval szűkebb, mint a nagyobb pénzintézeteké, hiszen tevékenységüket a helyi viszonyokhoz és érdekekhez igyekeznek igazítani. Így a takarékszövetkezetek a vonzáskörzetükben élő lakossági és üzleti ügyfelek pénzügyi kiszolgálását végzik, tevékenységük elsősorban egy-egy térségre koncentrálódik. Természetesen átfedések lehetnek. Így lehetséges, hogy Dunaújvárosban sem egy takarékszövetkezet működik. Egy-egy fiókkal és bankjegykiadó automatával képviselteti magát az Alba Takarékszövetkezet, a Dunaföldvár és Vidéke Takarékszövetkezet, valamint az Észak - Tolna Megyei Takarékszövetkezet.

A biztosítással kapcsolatos szolgáltatások esetében még a bankokénál is kisebb jelentősége van a helyi kirendeltségnek, ugyanis a biztosítók egyre inkább az üzletkötőkön, e-mailen és telefonon keresztüli kapcsolattartást részesítik előnyben, az ügyfélszolgálati irodákban történő ügyintézési tevékenységek köre szűkül (sok esetben csak Budapesten vagy a régióközpontokban, esetleg a megyeszékhelyen található ügyfélszolgálati iroda). Az

²⁸ Dunaújvárosi Hírlap, 2007. április 21., 1-3. old.

²⁹ Budapest Bank, CIB Bank, Erste Bank, ING Bank, K&H Bank, MKB Bank, OTP Bank, Raiffeisen Bank, UniCredit Bank, KDB Bank

³⁰ Allianz Bank, Citibank, Commerzbank, Ella Bank, Inter-Európa Bank, Volksbank

országos ügyfélszolgálati irodahálózattal rendelkező biztosítók közül 15-ből 8 áll rendelkezésre Dunaújvárosban is³¹. Dunaújvárosban elsősorban azok a biztosítótársaságok hiányoznak, melyek leginkább a megyeszékhelyeken vagy azokban sem mindenhol nyitottak csak fiókot³². Ez alól csak egy biztosító a kivétel, mely - országos előfordulási gyakorisága alapján - megkívánná az irodanyitást Dunaújvárosban is³³.

3.3.2. Kiskereskedelem, vendéglátás

A statisztikai kimutatások szerint Dunaújváros lakosságát 1990-ben 139 kiskereskedelmi üzlet szolgálta ki. A rendszerváltást követő átalakulás mérföldköve volt, amikor 1990. márciusában egy magántulajdonú ABC áruház épült, majd butikok, szépségipari vállalkozások (fodrász, kozmetikus stb.), illetve egyéb lakossági szolgáltatók is létesültek. Mindez azonban viszonylag lassan történt és választék híján a helyiek gyakran Székesfehérváron, illetve Budapesten költötték pénzüket. A többi magyar városhoz hasonlóan a bolthálózat lendületesebb fejlődése után 1997-ben (a 3.2.2. fejezetben is említett okok miatt) jelentősen visszaesett a kiskereskedelmi üzletek száma, amit kevésbé intenzív növekedés követett. Összességében az 1990-es állapotokat 100%-nak tekintve 2005-re a városban 545%-os növekedést ért el a kiskereskedelmi üzletek száma (2. táblázat). Az 1000 lakost átlagosan kiszolgáló csaknem 15 üzlet a városok átlagánál (19,8 üzlet/1000 lakos) rosszabb kereskedelmi szolgáltató háttérrel biztosít a dunaújvárosiak számára. Üzlettípusok szerinti bontásban megállapítható, hogy az 1999-2005 közötti időszak³⁴ nagy vesztesei az élelmiszer jellegű üzletek és áruházak valamint a ruházati szaküzletek, melyek száma a vizsgált időintervallumban 20,5 ill. 8,5%-kal csökkent. (5. melléklet). A bolthálózat említést érdemlő bővülése a gépjármű-alkatrész szaküzletekhez (+17,8%) és a könyv-, újság-, papíráru szaküzletekhez (+44,4%) köthető.

A kereskedelmi nagyáruházak, „multik” sokáig elkerülték Dunaújvárost, köszönhetően annak is, hogy idetelepedésüket a kiválasztott helyszínek miatt a lakosság részéről - többnyire jogosnak tekinthető - hosszadalmas ellenállás előzte meg. 2002-ben adták át a település első (!) hipermarketjét (Interspar).

³¹ Allianz Hungária Biztosító, Erste Biztosító, Generali-Providencia Biztosító, Groupama Biztosító, ING Biztosító, OTP Garancia, Posta Biztosító, Uniqa Biztosító

³² Aegon Biztosító, AHICO Biztosító, AVIVA Életbiztosító., K&H Biztosító, QBE Atlasz Biztosító, UNION Biztosító

³³ Signal Biztosító

³⁴ Nem volt lehetséges visszamenőleg hosszabb távú összehasonlítás, mert 1999 előtt a KSH más szempontok szerint kategorizálta az egyes üzlettípusokat.

2. táblázat: Dunaújváros kiskereskedelmi boltjai és vendéglátóhelyei (1990-2005)

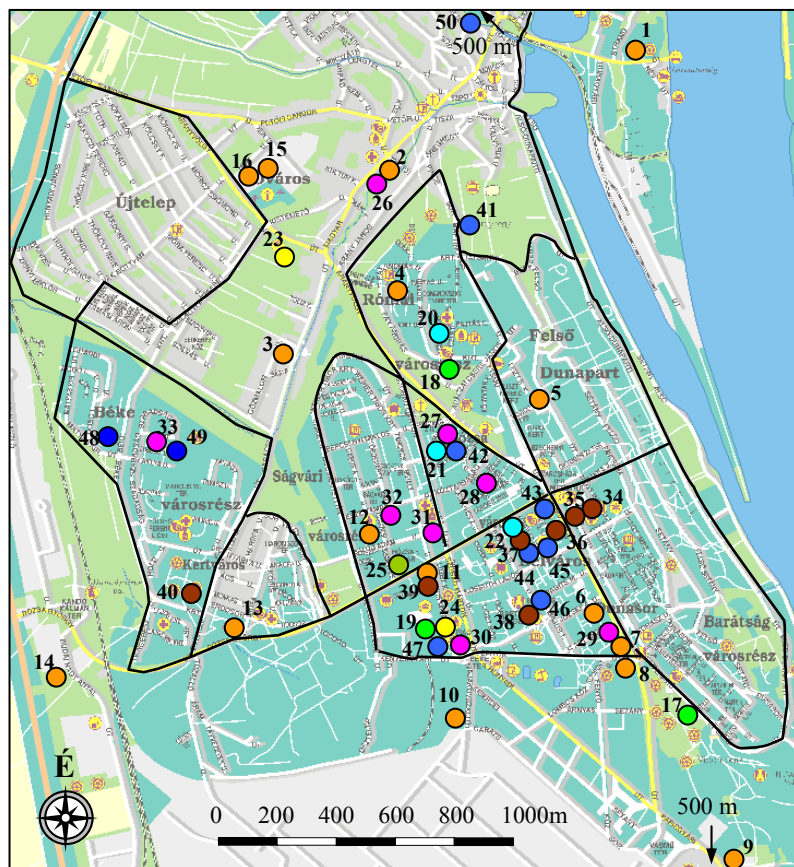
év	Kiskereskedelmi boltok száma	Kiskereskedelmi boltok száma 1000 lakosra	Vendéglátóhelyek száma	Vendéglátóhelyek száma 1000 lakosra
1990	139	2,4	77	1,3
1991	606	10,3	102	1,7
1992	942	16,1	155	2,6
1993	1191	20,4	192	3,3
1994	1315	22,7	220	3,8
1995	1354	23,6	194	3,4
1996	1407	24,7	201	3,5
1997	747	13,1	165	2,9
1998	784	14,0	187	3,3
1999	816	14,8	209	3,8
2000	823	15,2	213	3,9
2001	796	14,9	205	3,8
2002	780	14,8	225	4,3
2003	790	15,2	236	4,5
2004	781	15,2	212	4,1
2005	757	14,9	218	4,3

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH,
Területi Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

A TESCO letelepedése a városban már 2000 óta porondon volt, ám ez is erőteljesen megosztotta a város közvéleményét, hiszen az eredetileg kiszemelt terület a vasmű és a város közötti 50 éves véderdő egy jelentős részének kiirtásával járt volna. Az áruház végül más helyszínen, 2004 decembere óta működik, mellette azóta az OBI átadása is megtörtént. 2004 őszén a korábbi vásártéren Interfrucht nyitotta meg kapuit. Egy 6 üzletből álló kisebb üzletcsoport került átadásra 2005 végén. 2006-ban egy újabb országos hálózattal rendelkező üzlet telepedett le a város új bevásárlóközpontjában (Penny Market), majd Spar nyílt a belvárosban. A nagyáruházak dunaújvárosi letelepedésével szélesebb és olcsóbb áruskála áll a lakosok rendelkezésére. Kérdés viszont, hogy emiatt a kisebb üzletek mennyire tudják megőrizni versenyképességüket. Az adatok alakulása is tükrözi ezt a problémát, mely elsősorban az élelmiszerüzleteket és ruházati kisüzleteket érinti. Szintén befolyással bír a hagyományos üzletek életére az ún. „kínai üzletek” elterjedése.

A város két legnagyobb áruházának (Skála és Kék Duna) üzemeltetését is pár éve kínai cégek vették át. A város kereskedelmi életéhez tartozik a tavaszi és őszi expo, valamint a kéthetenkénti országos állat és kirakodóvásár. Ez utóbbi megrendezése a „vásártér” 2004. évi eladása és újrahasznosítása miatt helyszíni problémák sorát veti fel. A város az utóbbi időben több területet is kijelölt a vásár lebonyolításához, ám nem sikerült olyan helyszínt találni, melynek környéke ne járt volna a vásár idejére jelentős forgalomkorlátozással.

A vendéglátóhelyek létszámalakulásának tekintetében az 1990 óta zajló folyamatok hasonlóak a kiskereskedelmi bolthálózattal tapasztaltakkal, azzal a különbséggel, hogy 1990-ben az 1000 lakosra jutó ellátottság még valamivel jobb volt a megyei jogú városok átlagánál.

Városi alaptérkép: www.terkepcentrum.hu

9. ábra: Dunaújváros gasztronómiai áttekintő térképe (2007)
(A városi alaptérképet kiegészítette Havellant Orsolya.)

Jelmagyarázat:

● Étterem, vendéglő	● Ételbár	● Pizzéria
● Gyorsétterem	● Büfé (0-24h)	● Cukrászda
● Kávézó, presszó	● Bár, söröző, borozó	

A számokhoz tartozó vendéglátóhelyek neve a 6. mellékletben olvasható.

Dunaújváros színvonalasabb vendéglátóhelyei a központi településrészen sűrűsödnek, a 9. ábra térképén jelölt 50 vendéglátóhely 1/3-a a Belvárosban található. A koncentrálódás mértékében azonban jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes vendéglátóhely-típusok között. Az éttermek, vendéglők területi eloszlása például kifejezetten szórt, a város számos városrészében lehetőség van melegétkezésre. Cukrászdák a Belvároson kívül, a sűrűn lakott belső panelvárosrészekben fordulnak elő még nagyobb számban. Ennél koncentráltabb a

belvárosban a kávézók, valamint bárók, színvonalasabb borozók, sörözők elhelyezkedése, melyekkel a belvároson kívül csak elvétve találkozhatunk.

3.4. Dunaújváros turisztikai lehetőségei

3.4.1. A turizmus helyi tényezői

A városban klasszikus értelemben vett idegenforgalomról nehéz beszélni, a település nem rendelkezik nagy volumenű turistacsalogató látványosságokkal, történelmi nevezetességekkel, kevés a műemlék.

A legjelentősebb, legrégebbi régészeti leletek a római korból származnak (római katonai tábor és település, Intercisa), de említésre méltó az avar és Árpád kori magyar falu is. Műemléki védettség alá tartozik Dunaújvárosban: a római katonai tábor és az ehhez kapcsolódó katonai fürdő maradványa, valamint római ikerház maradványok, görögkeleti templom, egy klasszicista kúria a 19. századból, a Dózsa filmszínház és az I. sz. Rendelőintézet épülete³⁵. Fiatal településként legrégebbi épületei a „szocreál” idején születtek, így a város arculatát is alapvetően ez határozza meg. A szocialista-realista építészeti stílusú elemeket kapcsolja össze az Építészeti Emlékek Tanútja (szocreál tanösvény), melyen a város 33, neves tervezők által kivitelezett épülete követhető nyomon.

A város régebbi építésű templomai mellett megtalálhatóak az elmúlt 1-2 évtized új templomai is. Ezek közé tartozik az 1980-ban épült református templom, mely a nagy üvegfelülettel és piramis alakjával kelt feltűnést. A vörös téglából épített evangélikus templom, az Ybl-díjas Nagy Tamás tervei alapján készült. Az új római katolikus templom hosszú évek óta folyamatos építés alatt áll, méretei miatt is joggal viseli a főtemplom nevet. A legújabb templomok közé tartoznak a puritán, de modern stílusban épített "Utolsó napok szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza" (mormon) és Baptista templom is.

A város legnagyobb múzeuma az Intercisa múzeum, mely a település történelmét dolgozza fel. A múzeumhoz tartozik a tavasztól ősziig látogatható szabad téri római kori kőtár és romkert, valamint római kori fürdő is. Az 1989-ben alapított Kortárs Művészeti Intézet (Uitz terem) a mai modern művészek alkotásait mutatja be. Móder Rezső Zenélő szoborparkja is a modern képzőművészetet képviseli. 1974 óta 2-3 évente kerül megrendezésre Dunaújvárosban a Nemzetközi Acélszobrász Alkotótelep és Szimpozion, melynek mintegy 60

³⁵ www.meh.hu

nevesebb alkotása szabadtéri kiállítóhely formájában a Duna parton található, de a város köztereire is került a helyi képzőművészek műveiből (10-11. ábra). További kulturális látnivaló a Dunai Vasmű szabadtéri Gyártörténeti Gyűjteménye, a Dunaújvárosi Papírgyár Üzemtörténeti Gyűjteménye, valamint a kovácsmúzeum.

10. ábra: Memento (Szanyi Péter, 1996) **11. ábra:** Guruló kozmosz (Móder Rezső, 1989)

A város igazi turisztikai vonzerejét a táncversenyek és sportesemények (uszonyos és bűvárúszó VB, Sárkányrepülő EB, Quadriatlon, Arany Üst nemzetközi úszóverseny, Vitorlázórepülő OB, Nemzetközi Vízilabda Tornák, Acélszív triatlonverseny, stb.) jelentik. 1991-ben Dunaújváros rendkívüli lehetőséghez jutott azáltal, hogy Budapest váratlanul lemondott a Forma-1 motorcsónak világbajnokság házigazdászerepéről. A megrendezés joga így került Dunaújvárosba, ami némiképp – legalább erre a pár napra – fellendítette a város idegenforgalmát, és nem utolsósorban a helyi szolgáltató szektor bevételeire is kedvezően hatott. 2001-ben azonban utoljára rendezték meg Dunaújvárosban a motorcsónak Formula 1-es versenyt, az alacsony anyagi támogatás kevés volt a futam városban tartásához és az 2002-ben visszakerült a fővárosba³⁶.

³⁶ http://www.dunaujvaros.com/tallozo/sport/011029_formula1.htm

Az 1998-ban „Nemzet sportvárosa” címet kapott Dunaújváros³⁷ számos sportlétesítménnyel rendelkezik. A sportlétesítmények többsége a Dunaferr támogatásának köszönhető, így jöhetett létre a fedett uszoda, fedett jégcsarnok, torna-, birkózó-, atlétikai-, (labdajáték-) sportcsarnok, labdarúgó stadion, kajakkenu telep. A sportélet fejlődése mára az ország egyik legsikeresebb klubjává emelte a Dunaferr SE-t. A klub számos szakosztályt működtet, melynek keretében a hazai és nemzetközi sportéletben a dunaújvárosi versenyzők kiemelkedő helyet tölthetnek be.

Dunaújváros nagy szabadidőközpontja lehetne a Szalki-szigeten található szabad strand. Ez a hajdanán kedvelt természetes fürdőhely, mára sokat veszített népszerűségéből, elsősorban annak köszönhetően, az ÁNTSZ fürdést nem ajánló táblákat helyezett el a vízparton. A fő probléma, hogy a Duna és a strandnak helyt adó kis holtág közötti beömlő-csatorna eliszaposodott, valamint a kikötőből felőli rosszul épített átereszek még magas vízálláskor sem teszik lehetővé a strandidény nagyobb részében a víz medrének természetes vízcserélődését, átöblítését. A strand vízminőségének romlásához a természeti tényezőkön túl, közmű hiányában a környező zártkertekről és ingatlanokból ide eresztett/szivárgó szennyvizek, valamint a fürdőzők is hozzájárulnak. A Szabad strand tehát a jelenlegi vízminőségi paraméterek alapján a horgászaton kívül más rekreációs célú hasznosításra nem alkalmas.

A város közkedvelt szórakozóhelye volt az 1952-ben megnyitott Vidám Park. A rendszerváltás időszakában, az utazási lehetőségek kibővülésével azonban sokat változtak a kikapcsolódási szokások, mely a helyi vidám park látogatottsági mutatóiban is érződött, folyamatosan csökkent a Park vendégeinek száma. A berendezések elavultak, csak veszteséget termelt. Gazdátlansága miatt elmaradtak a közönségcsalogató fejlesztések. A Vidám Park üzemeltetésére 1992-ben kiírt pályázat sikertelen volt, így jobb híján továbbra is az önkormányzat üzemeltette³⁸. 1993-ban a Park új gazdája kialakított egy Mini Zoo-t, ám ezt követően is évről-évre csökkent látogatottsága, majd bezárta kapuit.

Nem segítette az esetleges idegenforgalom fellendítését, hogy Dunaújvárosról a '90-es évek végéig kevés színvonalas idegenforgalmi kiadvány, ill. térkép készült. A városról szóló prospektusok, kiadványok többsége csak az elmúlt néhány év marketingtevékenységének eredménye. Történtek lépések, hogy a város a benne rejlő turisztikai lehetőséget kihasználja, üzemel a HÍD Egyesület keretén belül a Kistérségi Idegenforgalmi Klub, 2000-ben elkészült a

³⁷ http://www.meh.hu/tevekenyseg/hatteranyagok/hatter20030904_2.html

³⁸ A Hírlap, 1992. május 5. (1. oldal)

város turisztikai fejlesztési koncepciója és kistérsége átfogó idegenforgalmi koncepciója is. 2003 januárjában nyitott a Kistérségi Európai Unió és Idegenforgalmi Kht, mely az érdeklődőket EU-s és idegenforgalmi tudnivalókkal látja el. 2004-ben megnyílt egy idegenforgalmi információs központ (Tourinform-iroda).

3.4.2. A látogatottságról.

Annak ellenére, hogy a Duna-menti fekvés és a főváros közelsége előnyt jelent, ez önmagában még kevés egy település számottevő idegenforgalmi látogatottságához. Dunaújváros életében az elmúlt másfél évtized egyik legkedvezőtlenebb irányú változása is ehhez köthető. Annak ellenére, hogy a '90-es évek elején sem volt húzóágazat Dunaújvárosban az idegenforgalom, mégis jóval élénkebb látogatottság jellemezte a települést. Az idelátogató turisták nem feltétlenül csak egy-egy rendezvény kapcsán jöttek a városba. Azóta az üdülési szokások átalakultak. Sokszor még a frekventált helyeken is alacsony kihasználtsággal működnek a vendéglátóhelyek, miért lenne ez másképp Dunaújvárosban, amely legalább szezonálisan sem vonultat fel tartós vendégsereget csalogató látványosságokat. Folyamatosan lecsökkent a város korábbi szállodájának, az Arany Csillag Szállodának a kihasználtsága is. Végül bezárt és jelenleg irodaházként üzemel. A szálloda hiánya a Vasműnek is okozott problémát, mert a vállalat üzleti partnerei nem tudtak a városban hol megszállni. A hiányosság pótlására 1999-ben került sor, amikor is a Duna-ferr négycsillagos szállodát nyitott. A hotel elsősorban az üzleti célú idegenforgalom igényeit elégítette ki, így oldották meg a vállalatcsoport vendégeinek, tárgyalópartnereinek színvonalas elszállásolását.³⁹

A városhoz tartozó Szalki-szigeten található Duna-parti kemping is sok vendég szálláshelye volt. A rendszerváltás előtti években a csendes, kellemes környezetet kedvelték a lakókocsis turisták, közöttük jelentős arányban képviseltették magukat a külföldiek, többnyire hollandok és németek. Az európaiak utazási szokásai azonban gyökeresen megváltoztak, ez Dunaújvárost is sújtotta: a korábban itt heteket eltöltő holland turisták számára a város megszűnt turisztikai úticél lenni. Valószínűleg az sem tett jót a kemping helyzetének, hogy leválasztották a helyi Idegenforgalmi Hivatalról. Mivel az önkormányzat hosszú évekig halogatta a döntést a létesítmény bérbeadásáról, sokáig nem rendeződtek sem a tulajdonviszonyok, sem az üzemeltetési jogok, 1992-ben és 1994-ben is csak ideiglenesen, rövidtávra, pár szezonra kötötte meg az önkormányzat a bérleti szerződést egy vállalkozóval

³⁹ Dunaújvárosi Hírlap, 1998. május 4. (3. oldal)

az üzemeltetésről. Ezután a kemping egy ideig még üzemelt, de tartalmas felújítás hiányában korszerűtlenné vált.

1990 és 2001 között drasztikusan visszaesett tehát a kereskedelmi szálláshelyek száma, tovább csökkentve az egyébként is alacsony, 1000 lakosra jutó férőhelyek számát. A vendégek számának visszaesése is jelentős volt: a látogatottság mélypontját jelentő 2002. esztendő regisztrált vendégeinek száma az 1990. évi látogatottság 20,2%-át jelentette. A vendégek nemzeti hovatartozását illetően összességében elmondható, hogy Dunaújvárosban a külföldi vendégek jelenléte magasabb az országos átlagnál. A nagyobb határon túli érdeklődés feltételezhetően annak tulajdonítható, hogy a város felkeresése a nemzetközi sportrendezvényekre, konferenciákra, táncbajnokságra koncentrálódik, de a város ipari jellegéhez kapcsolódó szakmai idegenforgalom is említésre méltó. Nemcsak az idelátogató turisták száma alacsony városunkban, hanem az általuk eltöltött vendégéjszakák száma is elmarad az országos átlagértékektől.

3. táblázat: Dunaújváros kereskedelmi szálláshelyeinek mutatói (1990-2005)

év	Férőhelyek száma		Vendégek száma			Vendégéjszaka			
	összesen	1000 lakosra	összesen	ebből külföldi	külföldi vendégek aránya, %	vendég-éjszakák száma	ebből a külföldiek által eltöltött	átlagos vendég-éjszakák száma	ebből a külföldi vendégeké
1990	761	13	15429	10840	70,3	74059	59197	4,8	5,5
1991	747	13	8844	4205	47,5	68476	47715	7,7	11,3
1992	1134	19	8737	4792	54,8	47382	21903	5,4	4,6
1993	718	12	7139	2845	39,9	39945	20143	5,6	7,1
1994	526	9	5158	2176	42,2	61805	16304	12,0	7,5
1995	457	8	3674	1158	31,5	50163	4871	13,7	4,2
1996	981	17	5530	1882	34,0	46979	4694	8,5	2,5
1997	943	17	5410	1003	18,5	44023	2491	8,1	2,5
1998	885	16	5546	1149	20,7	15390	3426	2,8	3,0
1999	561	10	7023	1672	23,8	15131	3904	2,2	2,3
2000	120	2	4127	1082	26,2	12055	5609	2,9	5,2
2001	85	2	3714	1098	29,6	8556	3498	2,3	3,2
2002	117	2	3114	756	24,3	7585	2019	2,4	2,7
2003	236	4	4769	2195	46,0	10562	5198	2,2	2,4
2004	286	6	4883	2484	50,9	11953	5459	2,5	2,2
2005	528	10	7979	2874	36,0	60189	8274	7,5	2,8

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH,
Területi Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

A vendégek számára vonatkozó adatsor 2003-tól a város iránti érdeklődés jelentős élénkülését mutatja (3. táblázat). Ennek háttérében feltételezhetően az M6-os autópálya- és Duna-híd építése kapcsán jelentkező szálláshely-szükséglet áll, melyre a városi szálláskínálat 2002 óta folyamatos emelkedéssel reagált. A „munkás”-turizmus létét támasztja alá a magyar látogatók által eltöltött vendégéjszakák számának többszöröződése is.

Jelenleg Dunaújváros 5 legnagyobb szálláshelye: Klub Hotel, Dunaferr Hotel, Híd Ifjúsági szálló, Főiskola "Kerpely Antal" Kollégium, Álom Szálló.

4. A TÁRSADALMI ÉLETTÉR VÁLTOZÁSÁRÓL

4.1. Közlekedés, távközlés

4.1.1. Dunaújváros az európai és hazai közlekedés-hálózatban

Dunaújváros a fővárosból közúton a 6-os számú főúton érhető el, mely nyugatról kerüli meg a települést. Az út fejlesztése elkerülhetetlenné vált, mert a Helsinki folyosó V./C korridor magyarországi szakaszaként (12. ábra) jelentős külföldi tranzitforgalmat is lebonyolít, így a 2x1 sávos főút túlszűfoltta, balesetveszélyessé vált.

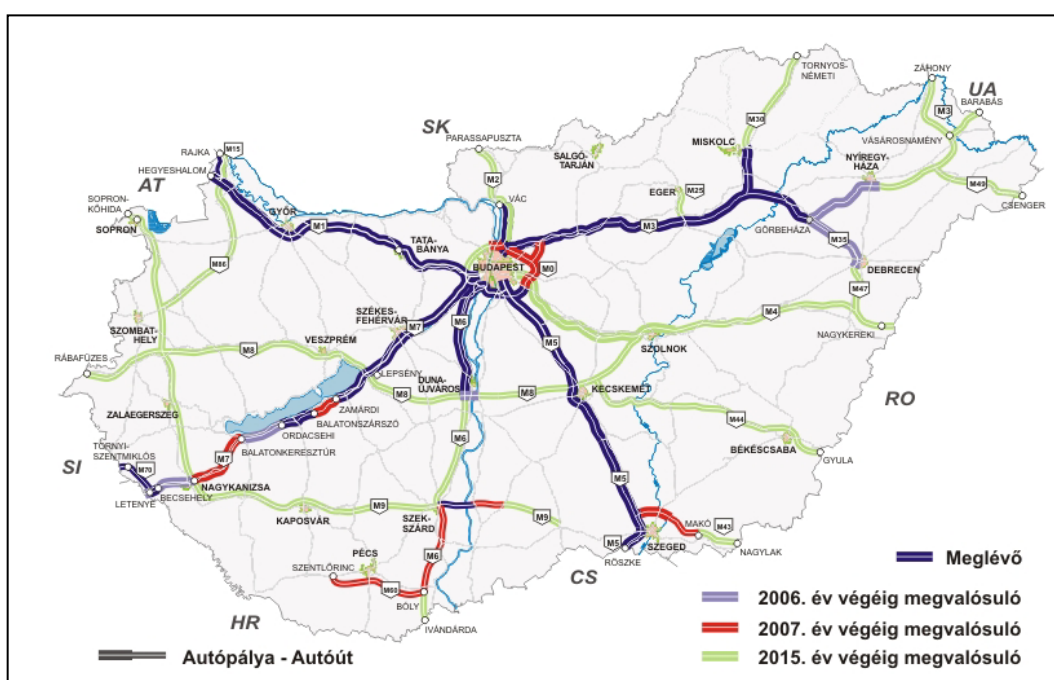
Az **12. ábra:** Az V./C jelű európai korridor országos közlekedéshálózat-fejlesztési koncepció a 6-os út kapacitásnövelő fejlesztését az eredeti nyomvonalától eltérő új autópálya építésével oldotta meg. A város számára komoly problémát jelentett volna, ha a 6-os utat az eredeti nyomvonalon szélesítik 2x2 sávra, hiszen a nyugatra történő esetleges városbővítés során a 6-os út elválasztaná egymástól a régi és új városrészeket. A jelenlegi 6-os számú úttal párhuzamosan épülő M6-M56 autópálya, melynek ha teljes útvonala elkészül, Budapestet köti majd össze a horvátországi Ploče-vel. Magyarországi szakaszának első része Budapest és Érd között jelenleg is épül, Érd és Dunaújváros közötti szakasza 2006 nyarára készült el.

Dunaújvárost a megyeszékhellyel, Székesfehérvárral a 62. számú út kapcsolja össze, melynek állapota korábban is meglehetősen rossz volt, sőt az M6 autópálya-építés óta feltételezhetően a megnövekedett teherforgalom miatt többszörösére nőtt az úthibák száma, jelentősen lelassítva a két megyei jogú város közötti közlekedést.

A Dunát átszelő kelet-nyugat irányú közvetlen közúti kapcsolat Dunaújvárosnál hiányzik. A Duna két partja között jelenleg a komp az egyetlen átkelési lehetőség a településnél, mely a bal parton Szalkszentmárton közelében köt ki. Innen 6 km-t haladva lehet elérni az 51-es utat, mely Budapestet köti össze Bajával. A híd hiánya annak országos ill. nemzetközi jelentőségén túl, helyileg is érezteti hatását, hiszen a megfelelő közlekedési kapcsolatok nélkül a dunaújvárosi térség viszonylag elszigetelődik a keleti országrésztől. A Duna két partján található települések között nehézkes a mozgás, mely a Fejér és Bács-Kiskun megyei Duna menti települések hatékony együttműködését is gátolja. Ami légvonalban néhány kilométernyi távolság, az a valóságban, közúton - a legközelebbi, dunaföldvári hídon át - kb. 40 kilométeres kerülőt jelent, így a térségben a folyam elválasztja és nem összeköti a településeket. Ezen okokra vezethető vissza, hogy Dunaújváros nem tudja térségében központi szerepét teljes egészében betölteni, mert a Duna, pontosabban a híd hiánya gátolja ebben, a kompközlekedés nem nyújt megfelelő infrastruktúrát hozzá. Így nem véletlen, hogy aszimmetrikus vonzáskörzet alakult ki a város körül és a Duna, mint választóvonal miatt a város központi funkcióját csak féloldalasan, a Duna jobb partjára kiterjedve tudja betölteni (Kiss A., 1986, 1997, 2003/b).

Évtizedekig Budapest és Baja között az egyetlen közúti átkelőhely a dunaföldvári híd volt a Duna-Tisza-köze és a Dunántúl között. A növekvő gépkocsiallómannyal járó forgalomművekedést a gyenge műszaki paraméterekkel rendelkező híd egyre kevésbé tudta elviselni. Az 2x1 sávós úttest gyakran megsérült, és az ezzel járó útjavítások, illetve közlekedési balesetek tovább rontottak az amúgy is kaotikus helyzeten. A híd átépítése alatt, teljes útzár idején csak a dunaújvárosi komp volt az egyetlen környékbeli alternatíva az átkeléshez. Ezen változtat majd az ország közlekedés-hálózatának fejlesztési programjában is szereplő, építés alatt álló dunaújvárosi Duna-híd. Mint az ország leghosszabb hídja, a 2x2 sávós út mellett kerékpáros és gyalogos forgalmat is lebonyolít majd (7. melléklet). A kelet-nyugat irányú tranzitforgalmat átvezető közúthálózat egyik hiányzó láncszeme lesz ez, melynek átadása várhatóan 2007 júniusában történik meg.

Dunaújvároshoz, pontosabban a dunaújvárosi hídhoz és az M6 autópályához kapcsolódik a jövőben az ország középső, kelet-nyugat irányú tehermentesítő gyűrűje, az M8-as gyorsforgalmi út is. A tervezett autópálya Szombathely térségéből indulva fűzi fel Kecskemétig a megyeszékhelyeket és a nagyobb városokat. Kecskemét után a román határig vezető M4-es és M44-es autópályával teljessé válna Magyarország középső részének kelet-nyugati korszerű, közúti átjárhatósága (13. ábra). Az M8-as autópályához csatlakozóan a dunaújvárosi Duna-híddal a város fontos összekötő szerepet tölthet be a Duna-Tisza-köze és a Dunántúl között, továbbá az V./C folyosó forgalmát elvezetné az ország keleti és nyugati része felé.

Forrás: www.kti.hu

13. ábra: Autópálya-fejlesztés Magyarországon

A Dunaújvárosnál haladó vasúti pálya nem tartozik a magyarországi vasúti fővonalak közé, a város csak szárnyvonallal kapcsolódik a Dunántúl hálózatába. A Budapest-Pécs törzsvonalhoz a kapcsolatot az 1983-ban villamosított Dunaújváros-Pusztaszabolcs mellékvonal biztosítja. A városból délre Rétszilason (Sárbogárd) keresztül adott a lehetőség a vasúti fővonalak elérésére, de ez a szakasz még villamosításra vár. A közúthoz hasonlóan a közvetlen vasúti kapcsolat is hiányzik a Duna bal és jobb partja között. Dunaújváros esetében a személyszállító vonatok forgalmánál jelentősebb a teherforgalom, mely döntő mértékben a Duna-ferr nyersanyag és késztermék szállítását végzi. A város teherpályaudvara a Duna-ferr és

a papírgyár alapanyag-ellátása folyamán a legnagyobb forgalmú az országban (Erdősi F., 2005). Forgalmi, vontatási és pályafenntartási épületekkel, pályaudvarokkal ellátott.

A Duna az európai közlekedési hálózatban a VII. folyosó, a városnak biztosítja a tengerre való kijutás közvetlen lehetőségét is. A folyam közlekedésben betöltött szerepe Dunaújvárosnál elsősorban a teherszállításban teljesedik ki, a nemzetközi személyszállító hajóforgalom és kompforgalom mértéke csekély. A 80-as évek végére az ipari termelés az országos átlaghoz hasonlóan csökkent, emellett a Duna jugoszláviai szakaszának egy évtizedes tartósan fennálló szállítási problémái is érzékenyen érintették a dunaújvárosi kikötőt. Évi kb. 1,2 millió tonnás forgalma a délszláv háború után a harmadára esett vissza, mert a szállítmányok nagy része érintette a háború sújtotta országokat⁴⁰. A kikötő működésének mélypontját 1994-ben érte el. Azóta lassú fellendülés következett be, köszönhetően annak is, hogy 1995-től a kikötő mezőgazdasági termékek szállítását is lebonyolítja. Évi kétmillió tonnás áruforgalmi kapacitásával a csepeli után Magyarország 2. legnagyobb kikötője, forgalmát tekintve 2003-ban a legnagyobb volt az országban (Erdősi F., 2005).

Dunaújváros repülőtere a várostól 5 km-re délre, Kisapostag közelében található. Elérhetősége a fővárosból nagyon jó, mivel közvetlenül az M6-os autópálya mellett helyezkedik el. Füves repülőtér, jelenleg csak sportrepülésre használják, de kifutója kisebb gépek fogadására is alkalmas. Mivel Dunaújváros ipari településként kiterjedt üzleti kapcsolatokkal rendelkezik, a helyi repülőtér kihasználtsága a sporttevékenységen kívül erre terjedhet ki elsősorban.

4.1.2. Személyforgalom

Dunaújváros helyi tömegközlekedését kizárólag autóbusz látja el. Az utóbbi években a személygépkocsik elterjedésének is köszönhetően a szállított utasok száma jelentősen visszaesett. Ennek ellenére a viszonylatok száma és a vonalhálózat hossza is nőtt a városban, 2003-ban a 39 km-es vonalhálózat hosszon 27 helyi járat működött (4. táblázat).

A régi buszok megtartása mellett új járművek kerültek átadásra: a komfortosabb közlekedést az alacsonyabb padlószint biztosítja, környezetvédelmi szempontból a környezetkímélő motor az újdonság. A buszjáratok többsége hurokjáratban közlekedik, így gyakran csak kerülővel lehet eljutni az úticélhoz. A város közlekedésében 3 csúcsidő

⁴⁰ Terményraktár és szójaközpont lehet a kikötőnkben, Fejér megyei Extra, 1999. július 21.

különíthető el. Ezek a reggeli, délutáni és esti műszakváltásoknak megfelelően alakultak ki. A járatok kisebb része elsősorban csak ilyenkor, azaz közvetlenül műszakváltás előtt és után jár az ipartelep irányába. A viszonylatok többségéről azonban elmondható, hogy a műszakváltásoktól függetlenül, megfelelő gyakorisággal közlekednek.

4. táblázat: Dunaújváros helyi közlekedése és távközlése (1990-2005)

év	Helyi autóbusz-közlekedés			Személygépkocsik száma 1000 lakosra	Burkolt belterületi utak aránya, %	Távbeszélő fővonal 1000 lakosra
	viszonylat- inak száma	vonat- hálózatának hossza, km	szállított utasainak a száma, 1000 fő			
1990	22	221	21023	..	83,3	..
1991	22	35	18190	..	80,7	..
1992	22	35	15387	..	81,7	..
1993	22	35	16057	..	83,3	..
1994	22	35	16564	..	83,5	..
1995	22	35	15014	..	84,3	80
1996	24	35	15747	210	85,1	249
1997	23	35	14780	212	85,1	325
1998	23	35	15224	205	84,6	348
1999	23	35	14608	208	84,6	346
2000	23	35	14824	215	84,6	335
2001	23	37	15038	225	83,6	323
2002	23	37	14875	234	84,4	274
2003	27	39	15702	244	85,2	..
2004	..	..	..	..	85,2	286
2005	29	42	14677	257	85,2	271

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

.. Az adat nem ismeretes.

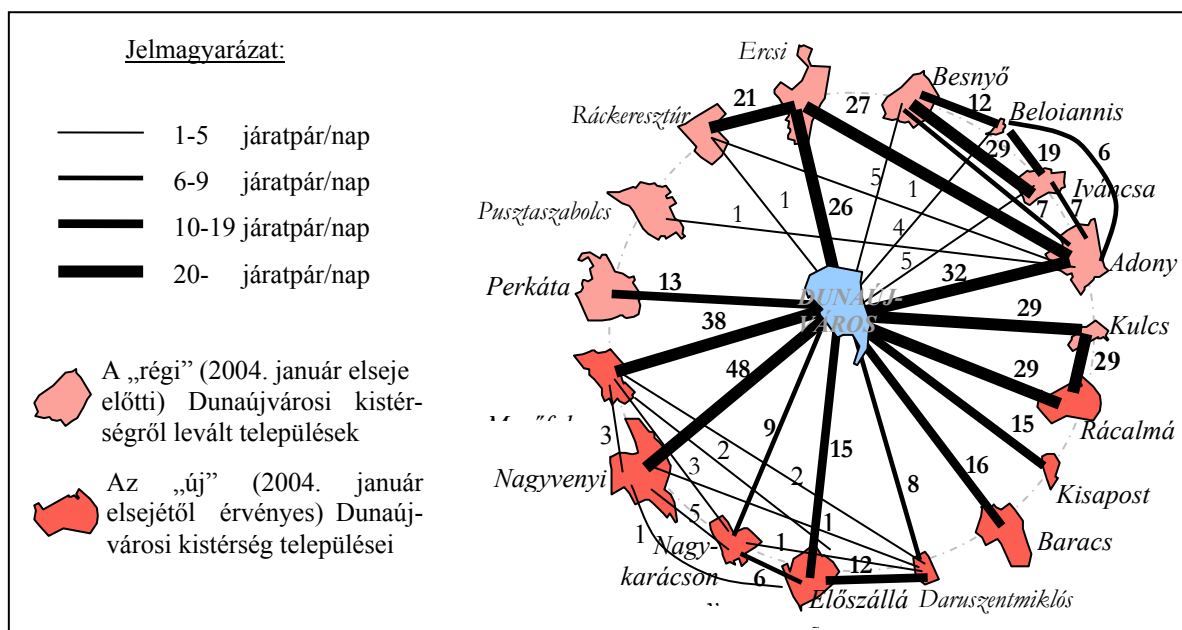
A távolsági buszközlekedésben az egyik legfontosabb szempont, hogy mely település érhető el közvetlen járáttal, ez egyben determinálja a menetidőt is. Ebből a szemszögből nézve a Fejér megyei települések elérhetősége romlott, ugyanis a kevesebb utas miatt, egyes településekre ma már csak átszállással lehet eljutni, holott korábban közvetlen autóbusz-összeköttetésük volt Dunaújvárossal. Javult viszont az autóbusszal elérhető települések száma, 2006-ra valamennyi Fejér megyei település az autóbusz-közlekedési hálózat részét képezte (5. táblázat).

5. táblázat: Dunaújvárosból induló távolsági buszközlekedés Fejér megyében az átszállások számának függvényében (1992, 1999, 2006)

év	1992		1999		2006	
utazás módja	települések száma	aránya (%)	települések száma	aránya (%)	települések száma	aránya (%)
közvetlen járat	37	35,6	34	32,7	31	29,0
1 átszállás	53	51,0	58	55,8	75	70,1
2 átszállás	11	10,5	10	9,6	1	0,9
nincs járat	3	2,9	2	1,9	0	0,0
összesen	104	100,0	104	100,0	107	100,0

Forrás: Volán autóbusz menetrendek (1992, 1999), www.volan.hu

A 2004. január elseje előtti „rég” Dunaújvárosi kistérség középső-déli valamint északi települései közötti kapcsolattartási hiányosság jól kirajzolódik a mikrorégió közlekedési kapcsolatrendszerét bemutató 14. ábrán. A közvetlen autóbusz-közlekedési viszonylatok száma alapján a Dunaújvárost elkerülő járatok gráfalmazának vonalai a kistérség két felén külön-külön sűrűsödnek össze, míg a két térfél közötti összeköttetés meglehetősen hiányos. A kapcsolattartás összekötő szereplője a központi település, Dunaújváros.

Forrás: www.volan.hu

14. ábra: A „rég” Dunaújvárosi kistérség településeinek autóbusz-közlekedési kapcsolatrendszere (közvetlen járatok)

A fővárossal nagyon jó autóbusz-közlekedési kapcsolat alakult ki, naponta átlagosan 40 járat indul Budapestre. Dunaújváros Fejér megyén kívüli nagyobb településekkel való közlekedési kapcsolata azonban az elmúlt években némiképp gyengült. Számos magyarországi településre induló közvetlen buszjáratot szüntettek meg az egyes volántársaságok. A népszerű fürdőhelyekre induló járatok közül megszűnt a zalakarosi és a hévízi járat. Szintén nem érhető el már Dunaújvárosból közvetlen autóbusz-járat Gyöngyös sem. 1992-ben Dunaújvárosból még menetrend szerinti közvetlen autóbuszok is indultak külföldre (Komarno, Zombor, Bécs), ma már viszont ezen járatok sem közlekednek.

Dunaújváros országos vasúti közlekedési hálózatban elfoglalt perifériás helye miatt szűk azon települések köre, amelyeket a városból közvetlenül el lehet érni, ezek is inkább Fejér megyei települések, valamint néhány vonatpár erejéig Budapest. Az érintett települések tekintetében nem következett be olyan mértékű változás, mint az autóbusz-közlekedés esetében, hiszen újabb települések bekapcsolása a vasúti hálózatba jelentős beruházásokat igényel, új pályák, állomások létesítését.

A megyei jogú városok között két település van, ahova Intercity vonatok nem közlekednek, még a fővárosból sem: Salgótarján és Dunaújváros. Az elővárosi vasúti fejlesztések nyomán azonban a „mostohagyerekként” kezelt Dunaújváros-Budapest közötti vasúti személyközlekedés élénkülésére lehet számítani. Ennek részeként 2007 áprilisában a MÁV a Budapest-Pusztaszabolcs-Dunaújváros vonalon forgalomba állította a Stadler Rail Group első két gyorsabb és kényelmesebb közlekedést biztosító FLIRT típusú motorvonatát (8. melléklet).

Dunaújváros kedvező adózott jövedelmi paraméterei ellenére némi meglepetésre igen alacsony a városban az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma.

A városi lakosok közül sokan kerékpárral járnak a munkahelyükre, a belváros és a vasmű között kiépült kerékpárutak erre lehetőséget biztosítanak. Hiányoznak azonban a környező településeket behálózó és a városi szakaszok közötti összekötő kerékpárutak.

4.1.3. Távközlés

A '90-es évek elején katasztrofális telefonhelyzet jellemezte Dunaújvárost, így a település az országban messze a legelmaradottabb körzetek közé tartozott a telefonellátottság tekintetében. A várost és körzetét ellátó telefonközpont bővítését a Matáv több ízben

elhalasztotta, holott csak Dunaújvárosban több mint tízezren voltak várólistán⁴¹. A telefonhelyzetben igazából csak 1995 végétől, '96 elejétől történt érdemi javulás (4. táblázat), amikor is a Dunatel elnyerte a városban a telefontendert és megkezdődött egy nagykapacitású, a várost és környékét kiszolgáló, korszerű telefonközpont és hálózat építése. 1996-ban felavatták az új telefonközpontot és júniusban bekötötték a rég várt fejlesztések első telefonvonalát (érdekességgéppen: az igénylők 20 évvel korábban adták be az igénylést). A látványos, de megkésett folyamat ellenére az 1000 lakásra jutó egyéni távbeszélő fővonalak számát vizsgálva a város elmarad az országos átlagértékektől, ráadásul a mobiltelefon szolgáltatók térhódítása miatt, a hazai tendenciához hasonlóan addigra már egyre többen mondták le telefon-előfizetésüket. Az alacsony mutatószám nem feltétlenül jelenti a város fejletlenségét, hiszen a mobiltelefonok ma már a vezetékes távközlés széles spektrumának számos szolgáltatását ki tudják elégíteni. A kommunikációs kapcsolatok szempontjából mindenképpen hasznos, hogy az 1000 lakásra jutó kábeltelevízióval rendelkező lakások aránya városi viszonylatban igen magas Dunaújvárosban. Ennek jelentősége nemcsak a televízió keresztlíri hírközlésben fontos, a kábelhálózat Internet hozzáférést és telefonálási lehetőséget is biztosíthat az igénylők számára. 1996 óta - elsőként a helyi főiskola révén - Dunaújváros az Internet világhálózatának részét képezi.

4.2. Szociális intézményhálózat, egészségügyi ellátás

4.2.1. Szociális intézmények

A rendszerváltást követően vélhetően a családok romló anyagi helyzete miatt egyre nagyobb igény mutatkozott a dunaújvárosi bölcsődék iránt. A megélhetés érdekében sok anyuka volt kénytelen volt bölcsődébe adni kisgyermekét. Hiába nőtt meg azonban a bölcsődei ellátást igénybe vevő családok száma, a '90-es évek közepe után a demográfiai hullám lecsengését követően problémák merültek fel a bölcsődék üzemeltetésével kapcsolatban. A kihasználtsági problémák városrészenként más-más mértékben jelentek meg. Azokban a városrészekben, ahol több fiatal élt, a magasabb gyereklétszám miatt nem okozott gondot a bölcsődei férőhelyek feltöltése. Ezzel szemben a belvárosi bölcsődék kihasználatlanok voltak. Emiatt kényszerült váltásra az egyik belvárosi bölcsőde is, mely a szociális ellátórendszer keretén belül váltott és speciális gondozási igényű gyerekek ellátására alkalmas napköziként jelenleg is működik. Az 1995-ös bölcsőde-hálózat racionalizálás után

⁴¹ A Hírlap, 1995. március 18. (3.oldal)

2000 augusztusában, a gondozási év végén ismét bezárt két bölcsőde a városban. 2002-ben további férőhely-csökkentést szavazott meg a közgyűlés, a férőhelyek száma 410-ről a jelenlegi 350-re csökkent (6. táblázat). Jelenleg a 3 év alatti gyermekek bölcsődei elhelyezésére Dunaújvárosban 6 intézményben van lehetőség, melyből egy bölcsőde a 0-6 éves korú értelmi és/vagy mozgássérült illetve érzékszervi fogyatékos gyermekek gondozását is vállalja.

6. táblázat: Dunaújváros bölcsődei ellátórendszerének főbb mutatói (1990-2005)

év	Állandó bölcsődei férőhelyek száma	Bölcsődébe beírt gyermekek száma	100 bölcsődei férőhelyre jutó beírt gyermekek száma	Egy gondozóra jutó bölcsődés gyermek	1000 60 éves és idősebb lakosra jutó idősök klubja férőhelyeinek száma	Elhelyezést* nyújtó intézményekben a gondozottak száma	Az idősök klubjában a tagok száma
1990	630	593	94	4,9	18	134	137
1991	590	599	102	4,9	17	136	128
1992	590	612	104	4,8	16	141	128
1993	590	670	114	5,6	15	215	138
1994	590	666	113	5,7	15	209	144
1995	490	670	137	5,9	15	234	144
1996	490	644	131	5,7	15	242	150
1997	490	626	128	5,5	15	247	158
1998	490	591	121	5,5	14	274	146
1999	490	538	110	5,3	13	238	144
2000	410	441	108	4,6	13	323	150
2001	410	460	112	4,8	13	323	161
2002	350	444	127	5,2	12	334	169
2003	350	400	114	4,7	12	350	157
2004	350	420	120	4,9	..	360	115
2005	290	384	132	5,5	..	360	..

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

* tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezés

.. Az adat nem ismeretes.

Az országoshoz hasonlóan Dunaújvárosban is növekvő létszámú időskorú népesség él. Ellátásukat a város legnagyobb szociális intézménye az Egyesített Szociális Intézmény, elterjedtebb nevén „Idősek Otthona” segíti, melynek feladata az időskorúak gondozása. A szolgáltatás kétszintű: az alap ellátás mellett magasan a jogszabályi feltételek fölötti szolgáltatást nyújtó emelt szint működik. A nappali ellátási formák közül az idősök klubja a legelterjedtebb.

Egyéb szociális intézmények, szolgálatok:

- A Családsegítő Szolgálat az információnyújtáson és konkrét segítségnyújtáson keresztül segít az egyének és a családok élethelyzeti, ill. lelki problémáinak megoldásában.
- A Gyermekjóléti Szolgálat a szülőket támogatja gyermeknevelési, ellátási, egészségügyi, szociális tanácsadás formájában. Segítséget ad tanulási nehézségek, magatartási problémák kezeléséhez.
- A Jószolgálati Otthon fiatalkorú és felnőtt fogyatékosok illetve halmozottan sérültek nappali ellátását végzi.
- Az 1994 óta működő Mozgó Nővérszolgálat a kórházból hazaérkező betegek számára nyújt egészségügyi, terápiás és házi ellátást.
- A Családok Átmeneti Otthona a rászorulóknak nyújt ideiglenes elhelyezést. Az igény már csak azért is nagy, mert a szociális bérlakások aránya a privatizáció miatt jelentősen lecsökkent (2004. évi adatok szerint mintegy 700 bérlakás maradt).
- A hajléktalanokról, krízishelyzetben lévőkről az Éjjeli Menedékhely és a Nappali Melegedő gondoskodik.

4.2.2. Egészségügy

Dunaújváros egészségügyi hálózatának központja a 700 ágyas Szent Pantaleon Kórház, ahol 14 osztály végzi az egyre nagyobb létszámú betegek gyógyítását. A kórház keretében működik a fekvő- és járóbeteg-szakellátás. A mozgásszervi rehabilitációra utalt, valamint orvosi kezelést nem igénylő, idős, ápolásra szoruló betegek ellátását az ápolási osztály végzi a szomszédos Kulcsi Kihelyezett Gyógyító Részlegen.

Összességében az egy háziiorvosra jutó lakosok száma 1991 óta az országos tendenciához hasonlóan csökkent. A dunaújvárosi háziiorvosok létszámalakulása igazodott a város lakosságának kor szerinti megoszlásához. A csökkenő gyerek létszámhoz eggyel kevesebb gyermekorvos tartozik, míg az arányaiban egyre nagyobb felnőtt lakosság gyógyításában a '90-es évek közepétől egyre több háziiorvos praktizál. A dunaújvárosi felnőtt lakosság ellátását jelenleg 25 háziiorvos, a 14 ill. 18 éven aluliakét 12 házi gyermekorvos végzi (7. táblázat). A hazai városállományban az egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma az orvosok mérsékeltebb terheltségét mutatja Dunaújvárosban (Dunaújváros: 1373 lakos, városok átlaga 1491 lakos). Meglepő, hogy Dunaújvárosban, ahol a

légszennyezés környezeti terhelése igen magas, és az idősebbek társadalmon belüli részarányának növekedése is az átlagnál magasabb, az 1 lakosra jutó járóbeteg-szakellátás gyógykezelési eseteinek száma lényegesen alacsonyabb a megyei jogú városok átlagánál.

7. táblázat: Dunaújváros egészségügyi ellátórendszerének főbb mutatói (1990-2005)

év	Háziorvosok száma		Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma	1 lakosra jutó vizsgálatok száma a háziorvosi szolgálatban	Szakrendelési ellátásban		Működő kórházi ágyak száma	Elbocsátott betegek száma	Ápolási nap, 1000	Egy elbocsátott betegre jutó átlagos ápolási idő, nap
	fel- nőtt	gyer- mek			évi orvosi munka- órák száma, 1000	1 lakosra jutó gyógy- kezelési esetek száma				
1990	19	13	1840	5,1	87	12	945	20340	241	11,8
1991	16	13	2030	4,7	76	11	945	20710	242	11,7
1992	27	14	1428	6,0	79	11	945	20265	235	11,6
1993	28	10	1534	6,6	77	10	945	19814	..	..
1994	23	10	1702	5,7	93	15	945	20497	215	11,5
1995	24	12	1596	5,9	84	14	797	20323	214	10,5
1996	23	12	1625	5,8	88	34	797	21040	208	9,9
1997	24	11	1627	5,8	94	36	797	22643	211	9,3
1998	24	12	1558	5,8	137	34	797	24323	223	9,2
1999	24	12	1529	6,5	140	40	834	26671	224	8,4
2000	24	11	1550	6,2	125	35	834	27087	206	7,6
2001	24	12	1487	6,6	127	12	762	26989	200	7,4
2002	24	12	1467	6,6	120	14	741	26790	203	7,6
2003	25	12	1409	7,0	118	48	698	30251	213	7,0
2004	25	12	1389	..	117	13	771	31566	211	6,7
2005	25	12	1373	..	117	..	762	32039	228	7,1

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

.. Az adat nem ismeretes.

A lakosság gyógyszerházzal való ellátottsága Dunaújvárosban lényegesen rosszabb a városok átlagánál (4855 fő): Dunaújvárosban egy gyógyszerházzal átlagosan 5645 lakost szolgál ki. A mutató azért is figyelemfelkeltő, mert a jelenlegi patika-hálózat egy ilyen öregedő város ellátásához egyre kevésbé lesz elegendő. Szomorú érdekesség, hogy a város egyik legöregebb körösetételű városrészében (Barátság városrész) nem is létesült gyógyszerházzal, az itt élőknek a Belvárosba kell menniük gyógyszereik kiváltásához.

4.3. Oktatás, közművelődés

4.3.1. Közoktatás

A demográfiai hullám lecsengése az óvodai kihasználtságban is megmutatkozott: 1999-től az intézmények átlagosan nem érték el a 100%-os feltöltöttséget (8. táblázat). A város óvodáira egyre kevesebb gyermeknek volt szüksége. Az önkormányzati döntés értelmében 2001 szeptemberétől már nem indított csoportokat a város egyik óvodája. Jelenleg Dunaújvárost 14 óvoda látja el, amelyből 3 óvodai egység a sajátos nevelésű igényű gyermekek integrált nevelését, fejlesztését is végzi.

8. táblázat: Dunaújváros óvodai ellátórendszerének főbb mutatói (1990-2005)

év	Óvodás gyermekek 1000 lakosra jutó száma	100 óvodai férőhelyre jutó beírt gyermekek száma	Egy óvodapedagógusra jutó gyermek
1990	42	108	12,4
1991	42	107	12,2
1992	42	108	12,4
1993	43	110	12,7
1994	43	108	12,4
1995	43	117	13,3
1996	41	112	12,7
1997	40	107	12,3
1998	38	107	12,1
1999	36	99	11,2
2000	36	99	11,2
2001	32	97	10,1
2002	31	95	9,9
2003	30	103	10,3
2004	30	99	10,6
2005	30	105	10,7

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

Az egyre kisebb gyereklétszámhoz igazodva az alapfokú oktatásban tanulók száma is csökkenő tendenciát mutat. Nyilvánvalóvá vált, hogy sok az iskola, kevés a gyerek és az általános iskolai oktatást ellátó intézmények racionalizálására is előbb-utóbb sort kell keríteni. Ezért 2001-ben a helyi alapfokú oktatási rendszer átalakítása jegyében bezárásra került szeptembertől három általános iskola. A statisztikai adatok alapján az iskolabezárás nem járt együtt az egy pedagógusra jutó magasabb tanulószámmal, sőt 2001 óta folyamatosan csökken (9. táblázat).

A kilencvenes évek elejének egyik leginkább megoldásra váró gondja a szorongató középiskolai helyzet volt. A demográfiai hullám elérte a középfokú oktatás szintjét, így

helyszűke alakult ki a város középfokú oktatási intézményeiben. Az iskolarendszer befogadóképessége gátat szabott sokak helyben történő középfokú tanulmányainak. Különösen a lányok indultak hátrányban a középfokú tanulási lehetőségek tekintetében, a szakkbővítés ezért is nagyon időszerű volt már.

9. táblázat: Dunaújváros közoktatása (1990-2005)

év	Általános iskolai tanulók 1000 lakosra jutó száma	Egy pedagógusra jutó általános iskolai tanulók száma	Középiskolai tanulók 1000 lakosra jutó száma	Vidékről naponta bejáró középiskolai tanulók aránya, %	Egy pedagógusra jutó középiskolai tanuló
1990	123	14,8	33	18,8	12,7
1991	115	13,9	35	26,9	12,2
1992	109	13,6	39	22,5	12,3
1993	103	12,9	42	23,0	12,4
1994	100	12,6	43	23,5	12,0
1995	99	13,4	47	27,3	12,8
1996	100	13,4	54	29,6	14,4
1997	101	13,8	56	33,5	13,8
1998	102	13,8	61	34,4	15,0
1999	104	14,0	65	37,2	15,0
2000	104	14,0	66	37,2	15,0
2001	103	12,5	70	37,2	11,4
2002	100	12,3	71	38,3	11,8
2003	98	12,1	81	42,8	13,1
2004	93	12,0	79	40,7	12,6
2005	88	11,6	78	45,2	12,2

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

Az 1989 szeptemberében elindított egészségügyi szakközépiskolai és vegyész-technikusi képzés sem működhetett zavartalanul a tanterem-hiány miatt. A megyei fejlesztési források hiányában a város az intézmények közötti „átszervezéssel” próbálta megoldani a középiskolai képzés bővítését. Jelenleg 7 önkormányzati fenntartású középiskolában zajlanak a képzések, ebből háromban történik gimnáziumi képzés, 5 szakközépiskola, 5 pedig szakképző ill. szakiskola. Ezeken kívül egy alapítványi és két magánszemély által alapított középfokú intézmény is működik Dunaújvárosban.

4.3.2. Felsőfokú oktatás

A térség felsőoktatási életében kiemelten fontos szerepet játszik Dunaújváros, ahol önálló állami főiskola működik. A képzés 1969 óta tradicionálisan a kohó- és gépészmérnöki szakokra épül, mely a műszaki tanárképzés (1970) és a műszaki informatika szak (1980) oktatásával bővült ki. A kilencvenes évek elejétől a képzési kínálat átstrukturálása kezdődött el: 1993 szeptemberétől a hagyományos szakok mellett a közgazdász szak indult meg. 1994

szeptemberétől fogadja az intézmény a műszaki menedzser szak hallgatóit és az országban elsőként kezdődött el a főiskolai szintű anyagmérnök képzés. 1995-ben a Főiskola posztgraduális képzés formájában környezetvédelmi szakmérnöki képzést indított. Fejlődésének legnagyobb mérföldköve volt, hogy 2000. január 1-jétől levált a Miskolci Egyetemről és önálló, Fejér megye legnagyobb állami felsőoktatási intézménye lett (Dunaújvárosi Főiskola). 2000 szeptemberétől akkreditált felsőfokú szakképzésekkel, 2003-tól pedig kommunikáció, majd egy évre rá művelődésszervező szakokkal bővült az intézmény képzési kínálata. A 2002. év is a főiskola életének fontos éve volt: új, európai szintű kollégium került átadásra, a pár éve megkezdett intézményfejlesztési beruházásoknak köszönhetően a főiskola új épülettel egészült ki és jelenleg is nagy volumenű fejlesztések zajlanak. A képzési kínálat bővülésének, valamint az intézményfejlesztésnek köszönhetően a DF nappali tagozatos hallgatói létszáma a rendszerváltás óta az ötszörösére emelkedett.

1992 májusában megalakult a Dunamenti Regionális Népfőiskola, mely a régió lakosságának művelődéséhez, valamint az át- és továbbképzések feladatainak egy részének átvállalásában kíván részt venni⁴².

4.3.3. Közművelődés

Dunaújváros kulturális életének központja a Bartók Kamaraszínház és Művészetek Háza. A színház saját társulatának önálló bemutatói mellett fogadott társulatok előadásainak is helyet biztosít. A Dunaújvárosi Bartók Táncszínház 1999-től végzi munkáját. Előadásai alapanyaga elsősorban a folklór, mely kortárs táncszínház formájában látható.

A Munkásművelődési Központ számos klub, szakkör működési feltételeit biztosítja. Az épületben található a város legnagyobb könyvgyűjteménye a József Attila Könyvtár, mely a rendszerváltás után nem kerülhette el a pénzügyi gazdaságosságra való tekintettel fiókinstéményei átalakítását. 1991-ben a Barátság városrészi, 1993-ban a kertvárosi, 1994 júliusában pedig az óvárosi fiókkönyvtár szűnt meg. A racionalizálások után is még két fiókkönyvtár áll az olvasók rendelkezésére.

Alapításának kezdetétől szorosan összekapcsolódik a dunaújvárosi kulturális élettel az 1953-ban alapított Zeneiskola, mely a magyar közoktatás részeként alapfokú zeneművészeti oktatást végez.

⁴² A Hírlap, 1992. május 12. (1. oldal)

A média számos szinten képviselteti magát. 1990 júliusában kezdte meg adását a város első rádiója. A helyi kábeltévé első adását 1991 októberében sugározták.

4.4. Lakáshelyzet

4.4.1. Lakásállomány, laksűrűség

A demográfiai viszonyok alakulása rányomja bélyegét a laksűrűsége is (de természetesen más gazdasági és társadalmi tényezők is szerepet játszanak benne). A 100 lakásra jutók száma a 1990 és 2005 között jelentősen lecsökkent 270-ről 225 főre (10. táblázat). Ez az érték a városok átlagánál (246 fő/100 lakás) kedvezőbb viszonyokat sejtet.

10. táblázat: Dunaújváros lakásadatai (1990-2005)

év	Lakás- állomány száma (év végén)	100 lakásra jutó lakosok száma	Épített lakások száma	Épített lakások száma 1000 lakosra	Épített lakásokból			
					4 és több- szobás	4 és több- szobás aránya, %	természe- tes sze- mélyek által épített	természe- tes sze- mélyek által épített aránya, %
1990	21810	270	138	2,3	16	11,6	130	94,2
1991	21854	268	49	0,8	18	36,7	37	75,5
1992	22054	266	67	1,1	28	41,8	34	50,7
1993	22084	264	42	0,7	13	31,0	41	97,6
1994	22109	262	40	0,7	13	32,5	40	100,0
1995	22149	259	76	1,3	22	28,9	76	100,0
1996	22176	257	65	1,1	25	38,5	65	100,0
1997	22208	256	53	0,9	15	28,3	52	98,1
1998	22221	252	34	0,6	16	47,1	33	97,1
1999	22249	247	40	0,7	26	65,0	40	100,0
2000	22249	247	34	0,6	14	41,2	34	100,0
2001	22379	239	37	0,7	25	67,6	37	100,0
2002	22418	235	37	0,7	25	67,6	37	100,0
2003	22471	232	53	1,0	39	73,6	40	75,5
2004	22557	228	88	1,7	29	33,0	42	47,7
2005	22582	225	27	0,5	21	77,8	27	100,0

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH,
Területi Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

Ha a város népessége nem fogy, a kisebb laksűrűség kedvező tendenciát is jelenthet. Ebben az esetben a 100 lakásra jutó lakosok számának csökkenése arra utal, hogy az itteniek élettere tágasabbá válik például azáltal, hogy a fiatalok külön lakásba/házba költöznek, s így nem kényszerülnek családok arra, hogy több generáció éljen „egy fedél alatt”. A laksűrűség

csökkenése azonban nem feltétlenül csak pozitívumokat rejt magában. A dunaújvárosi laksűrűség nagyarányú csökkenése hátterében is összetett folyamatok állnak:

- a mérsékelt születésszám miatt a háztartások átlagos létszáma csökkent, így adott lakterületen (lakásban) is kevesebben élnek,
- sajnálatos módon a válások magas száma, így a különköltözések miatt is megnőtt az igény a lakások iránt, ami szintén a háztartások számának növekedését, a laksűrűség csökkenését eredményezte,
- a város vándorlási egyenlege negatív, ami még a mérsékelt lakásnövekedéssel együtt is további laksűrűség-csökkenést indukál.

4.4.2. Lakásépítés

Több városrész karakterét is a sűrűn épített paneltömbök határozzák meg, telepszerű építésekről azonban 1991 óta nem beszélhetünk. A rendszerváltást követő években az építkezésben rejlő lehetőségek a többszörösére bővültek. Dunaújvárosban a kertesházak számának intenzív növekedése elmaradt, mert a családi házak építésére legalkalmasabb területek külterületnek minősültek. 1990-ben a belterületi határ módosításával sikerült üres telkeket biztosítani az építkezésekhez. Lakóházak épültek az Újtelepen, mely az Óváros (a korábbi Dunapentele) kertés házai mellett a város legnagyobb nagytelkes családi házas övezete lett. Az '90-es évek közepétől a városképben új színfoltot jelentettek az újépítésű újpentelei területek. 1995-ben jelentősen megnövekedett az építkezési kedv, köszönhetően az 1994 novemberében megjelent lakásépítési kedvezménynek (1995. évi CXVII. törvény). Ezzel a régi házas falu és az új város modern épületei közötti éles határ némileg tompult. A '90-es évek végére azonban egyre kevesebb beépíthető telek maradt, szinte nem volt közművesített telek, a lakásépítés a mélypontra került, ami a '80-as évek tömeges panelépítésének köszönhetően igen nagy a kontraszt az elmúlt időszak, „futószalagszerű” lakásépítéseihez képest. Aki családi házat szeretett volna építeni, valamelyik szomszédos községben tudott csak telket vásárolni, amivel olyan értelemben is veszteség a város számára, hogy ottani adózó polgár vált belőlük.

A város lakásállománya az 1990-es adatok szerint 21810 lakásból állt, mely 2005-ig 3%-os növekedéssel 22582-re változott (10. táblázat). A rendszerváltás előtt a lakások zömmel állami tulajdonban voltak, a lakásban élők havonta lakbért fizettek a lakás használatáért. A rendszerváltás után a lakók többsége élt a privatizáció lehetőségével és

megvásárolták a lakóingatlanokat. A lakások 2/3-a többemeletes, előre gyártott elemekből készült panelépületekben található. A legalacsonyabb státusszal ezek a lakótelepi, elsősorban panel-épületek rendelkeznek, melyek értéke a zsúfoltság, a kis átlagos szobaszám és a sokszor kedvezőtlen belső elosztás miatt viszonylag alacsony. A legzsúfoltabb lakóterületek a Római- és Dózsa városrészekben találhatók.

Dunaújvárosban a lakásépítés üteme az 1990-2005 közötti időszakban messze elmaradt a már 1990-ben is városi ranggal rendelkező települések átlagától és a lakásállomány 2005. évi gyarapodása alapján is hasonló kép rajzolódik ki. Ugyan kevesen vállalkoztak új lakás építésére, viszont elindult az ingatlanok egészséges irányú átstrukturálódása, nevezetesen a döntően másfél- és kétszobás és panellakásokból álló lakásállomány összetétele az elmúlt években változatosabb lett. A heterogénebbé válás elsősorban az újonnan épített lakások tekintetében, a pénzügyi forrásokkal szoros összefüggésben lévő alapterületi jellemzőkön keresztül nyilvánult meg. Az országos tapasztalatoktól eltérően a nagyterületű lakások építésének túlsúlya volt jellemző az utóbbi évek Dunaújvárosában, ami arra enged következtetni, hogy elsősorban a jómódú családok lakáskörülményeiben mutatkozik javulás.

4.4.3. Lakóingatlanok közműellátása

Dunaújvárosban a teljes lakásállomány egészében a többemeletes lakóházak építési jellegéből adódóan, a magasépítésű házakban található lakások nagy aránya miatt kifejezetten kedvezőek a közműellátás mutatói (11. táblázat). Magas a vezetékes háztartási gázt fogyasztó lakások aránya (96,2%). A lakások 92%-a az 1953-ban elkészült városi távfűtő-rendszerhez tartozik (városok átlaga 20,3%), mely akkoriban nagy előrehaladást jelentett a korábban kályhával fűtött lakások lakóinak, ma már sokan azonban más fűtési mód felé fordulnának. Szintén a településjelleggel magyarázható a Vasmű működéséből adódóan a központi melegvíz-hálózatba bekapcsolt lakások magas, 56,6%-os aránya (városi átlag 18,4%). A központi szemétszállítás a lakások 98,3%-ában megoldott.

Az ivóvíz és szennyvíz-ellátottság jellemzésének leggyakoribb eszköze a közműolló, amelynek az egyik szára az ivóvízé, a másik a csatornái. Minél jobban elmarad a csatornázottság a vízvezetékes hálózattól, annál inkább nyílik a közműolló, nő a környezeti terhelés.

11. táblázat: Dunaújváros lakásainak közművesítettsége (1990-2005)

év	Teljes lakásállomány				Épített lakásállomány			
	Közüemi víváló- zatba bekapcsolt lakások aránya, %	Köz- csatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %	Közmű- olló*, %	Vezetékes gáz háztar- tási fo- gyasztói a lakásálló- mány%- ában	Közüemi vívvezeték kel ellátott lakások aránya, %	Közcsator- nával ellátott lakások aránya, %	Közmű- olló*, %	Gázveze- téssel ellátott lakások aránya, %
1990	97,8	91,6	93,6	93,2	98,6	93,1	89,0	92,8
1991	97,6	91,1	93,3	93,7	95,9	81,1	63,8	63,3
1992	97,4	91,1	93,5	93,8	100,0	161,8	82,1	86,6
1993	97,3	91,2	93,7	94,3	100,0	73,2	71,4	81,0
1994	97,3	91,4	93,9	94,7	100,0	92,5	92,5	97,5
1995	97,2	91,3	93,9	94,9	100,0	86,8	86,8	96,1
1996	97,2	91,4	94,0	95,8	100,0	80,0	80,0	100,0
1997	97,2	91,4	94,0	94,8	100,0	94,2	92,5	98,1
1998	97,3	91,5	94,0	94,4	100,0	84,8	82,4	94,1
1999	97,3	91,5	94,0	95,1	100,0	87,5	87,5	97,5
2000	97,4	91,7	94,1	95,6	100,0	67,6	67,6	88,2
2001	97,2	91,7	94,3	95,4	100,0	56,8	56,8	97,3
2002	97,3	91,7	94,2	95,9	100,0	45,9	45,9	100,0
2003	97,2	91,5	94,1	96,1	100,0	70,0	52,8	100,0
2004	97,9	92,9	94,8	96,1	100,0	69,3	69,3	100,0
2005	97,9	92,9	94,8	96,2	100,0	44,4	44,4	100,0

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH,

Területi Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

* közcatorna-hálózatba bekapcsolt lakások a közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások arányában

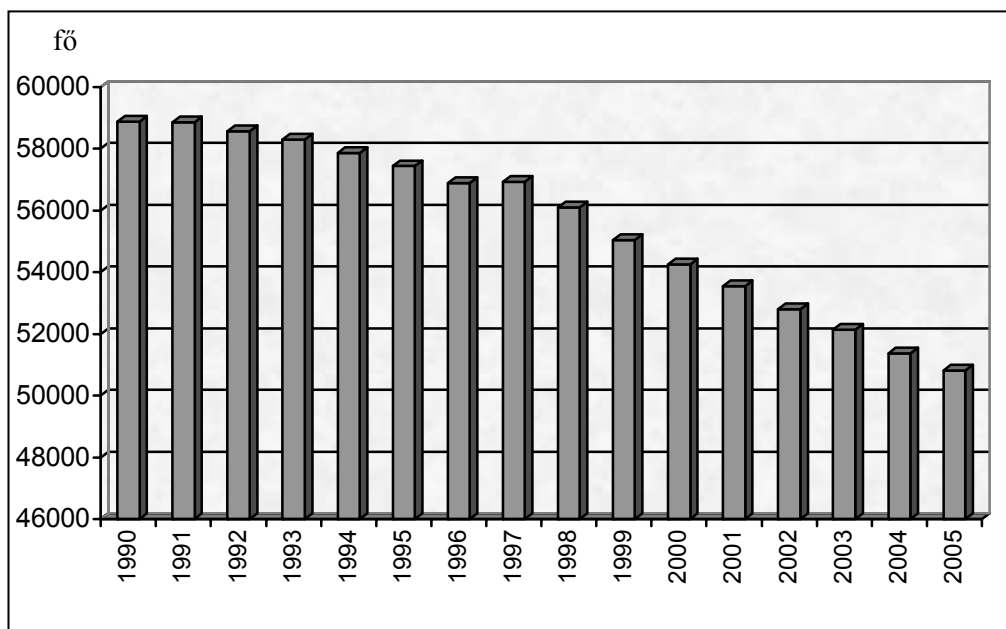
A közműolló tekintetében az utóbbi években regisztrált mutatók alapján az újépítésű ingatlanok szorulnak fejlesztésre (11. táblázat). 2005-ben a Dunaújvárosban átadott lakásoknak szűken vett felét kötötték rá a központi szennyvízelvezetési rendszerre. Ez a kedvezőtlen adat azért is meglepő, mert ellentétben áll városunk amúgy kiemelten jó csatornázottsági mutatóival. A rossz minősítés hátterében - amely egyébként a városok átlagánál is jóval kedvezőtlenebb - valószínűleg az áll, hogy Dunaújváros felkapott építési területei csak részben közművesítettek, a csatornarendszer kiépítése elmaradt. Sok ingatlan-tulajdonosnak ezért lehetősége sincs a házi derítők helyett a központi szennyvízelvezetést választani. A felhasznált víz jobb esetben vízzáró ciszternába kerül elvezetésre, egyéb esetekben a szennyvíz közvetlenül a talajba szivárog. A helyzet további vonzata lehet a rosszabb útminőség is, hiszen a csatornázásra várva a későbbi útbontást elkerülendő, az aszfaltozás is elmarad, végleges útburkolat csak a csatornaépítésen már átesett területekre került.

5. EGY ÖREGEDŐ ÉS FOGYÓ VÁROS DEMOGRÁFIÁJA

5.1. Népesedési folyamatok

5.1.1. Lakosságszám alakulása

Dunaújváros 1979-ben elkészült monográfiája (Ádám L.-Boros F., 1979) a város népesség-növekedésével kapcsolatban három alternatívát ismertet. Ezek közül 1990-re a legóvatosabb is 80-82 ezres várost prognosztizált, mely a város akkori demográfiai viszonyai között reálisnak tűnt, hiszen a '70-es évek végéig a tartós bevándorlás és a termékeny korosztály magas aránya volt jellemző a településen. Ezzel szemben a lakosságszám növekedése 1986-ban megállt és azóta évenként változó ütemben, az 1997-es esztendőt kivéve folyamatosan csökken a város lakossága (15. ábra). 1990. január elsején 59028 fő, a 2005. év végén 50804 fő volt Dunaújváros lakónépessége, amellyel az országban a 21. legnagyobb település. A népességvesztés mértéke különösen az elmúlt évtizedben gyorsult fel és vált riasztóvá. Az 1990-2004 között elszenvedett több mint tíz százalékos (-12,7%) lakosságcsökkenés a már 1990-ben is városi ranggal rendelkező települések átlagának 2,5-szerese. Ezzel Dunaújváros Magyarország egyik legkedvezőtlenebb demográfiai helyzetű városa lett.

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

15. ábra: Lakosságszám Dunaújvárosban (1990-2005)

Az intenzív lakosságszám csökkenéssel együtt járt a népsűrűség szembetűnő visszaesése is. Ennek ellenére is azonban a város zsúfolt, 2005-ben egy km²-en átlagosan 965-en éltek. Budapest agglomerációján kívül csak Dorogon van ennél magasabb népsűrűség (1064 fő/km²), Pécs pedig megközelíti a dunaújvárosi értéket (959 fő/km²). A magas dunaújvárosi népsűrűség oka, hogy viszonylag kicsi a város közigazgatási területe és nagy a többszintes, 4-10 emeletes lakóépületek aránya. A népsűrűség a városon belül nem egyenletes, a sűrűn lakott városrészek mellett viszonylag gyéren lakott, családi házas övezetek is találhatók.

12. táblázat: Dunaújváros demográfiai mutatói (1990-2005)

év	Lakosságszám, fő (év végén)	Népsűrűség, fő/km ²	Lakónépesség Fejér megye %-ában	Élveszülések száma	Halálozások száma	Természetes szaporodás ill. fogyás	1000 lakosra		
							Élveszülések	Halálozások	Természetes szaporodás ill. fogyás
1990	58874	1118	13,9	755	534	+221	12,8	9,1	+3,8
1991	58861	1118	13,9	736	541	+195	12,5	9,2	+3,3
1992	58565	1112	13,9	696	594	+102	11,9	10,1	+1,7
1993	58294	1107	13,8	683	588	+95	11,7	10,1	+1,6
1994	57854	1099	13,6	607	596	+12	10,5	10,3	+0,2
1995	57438	1091	13,5	537	601	-64	9,3	10,4	-1,1
1996	56889	1080	13,4	520	527	-7	9,1	9,2	-0,1
1997	56931	1081	13,3	453	539	-86	8,0	9,5	-1,5
1998	56104	1065	13,2	433	576	-143	7,7	10,2	-2,5
1999	55043	1045	12,9	452	597	-145	8,1	10,7	-2,6
2000	54263	1030	13,0	443	544	-103	8,1	10,0	-1,9
2001	53543	1017	12,5	448	543	-95	8,3	10,1	-1,8
2002	52794	1003	12,3	420	540	-120	7,9	10,2	-2,3
2003	52142	990	12,2	403	579	-176	7,7	11,0	-3,4
2004	51378	969	12,0	395	602	-207	7,6	11,6	-4,0
2005	50804	965	11,9	454	583	-129	8,9	11,5	-2,5

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1990-2005)-KSH

5.1.2. Természetes népmozgalom

Dunaújvárosban 1994-ig az élve születések tartós csökkenése és a halálozások folyamatos emelkedése ellenére a természetes szaporodás még pozitív volt. Az országos tendenciákkal megegyezően 1995-től azonban már Dunaújvárosban is a népesség természetes fogyása tapasztalható, mely elsősorban a termékenységi mutató gyengülésével hozható összefüggésbe. A lakosság természetes reprodukciója a települések többségében sem biztosított, de Dunaújváros mutatószáma az elmúlt évek adatai alapján az átlagnál kisebb mértékű természetes lakosságcsökkenést mutat a hazai városállományban.

5.1.3. Mechanikus népmozgalom, migráció

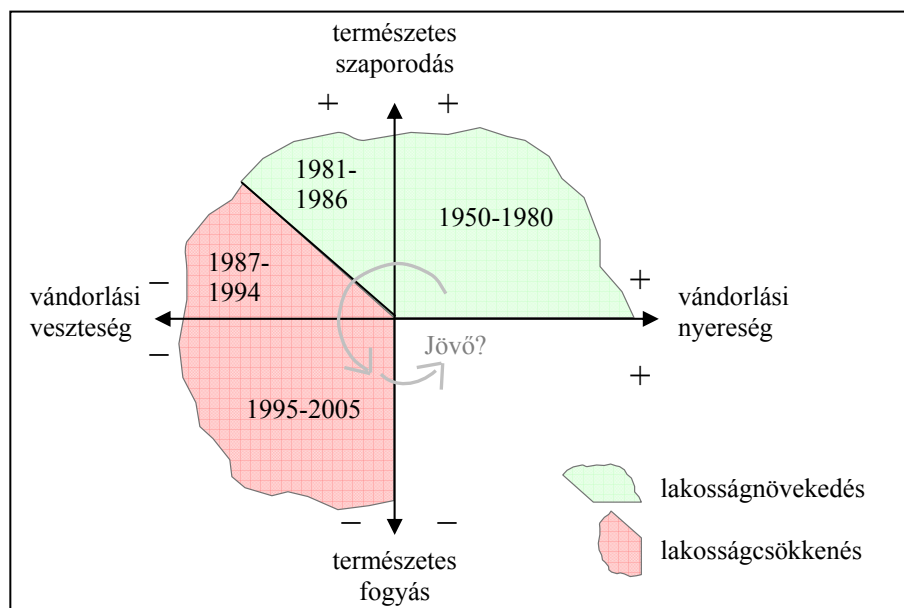
Jelenleg a természetes fogyás népességszökkentő szerepe lényegesen kisebb, mint a negatív vándorlási egyenlegé. Amennyire meghatározó volt a városépítés idején a bevándorlásból adódó nyereség, jelenleg olyannyira befolyásoló hatással bír a város jövőjére az elvándorlások magas aránya (13. táblázat).

13. táblázat: Dunaújváros vándorlási mérlege (1990-2005)

év	Állandó vándorlás		Ideiglenes vándorlás		Népesség növekedése illetve csökkenése a vándorlás következtében			
	el	oda	el	oda	állandó	ideiglenes	összesen	
							fő	1000 lakosra
1990	1802	1213	1873	2087	-589	+214	-375	-6,4
1991	1379	1055	1416	1532	-324	+116	-208	-3,5
1992	1620	1196	1294	1320	-424	+26	-398	-6,8
1993	1354	1037	1186	1137	-317	-49	-366	-6,3
1994	1490	991	1016	1463	-499	+447	-52	-0,9
1995	1656	1144	1323	1483	-512	+160	-352	-6,1
1996	1544	1045	1485	1442	-499	-43	-542	-9,5
1997	1374	1090	1362	1774	-284	+412	+128	+2,2
1998	1528	1072	1449	1221	-456	-228	-684	-12,2
1999	1359	993	1645	1095	-366	-550	-916	-16,6
2000	1590	990	1085	1006	-600	-79	-679	-12,5
2001	1458	914	1124	1270	-544	+146	-398	-7,4
2002	1610	955	1094	1126	-655	+32	-623	-11,8
2003	1478	1074	1308	1200	-404	-108	-512	-9,8
2004	1399	926	1278	1108	-473	-170	-643	-12,4
2005	1462	1168	1331	1198	-294	-133	-427	-8,4

Forrás: KSH vándorlási adatbázis (1990-2002), Területi Statisztikai Évkönyvek (2003-2005)-KSH

Az elköltözési folyamat 1981-ben indult meg a városból és a veszteséget a '80-as évek közepétől már a természetes szaporodás sem tudta ellensúlyozni. 1995 óta mindkét népmozgalmi mutató negatív, azóta a népesség gyakorlatilag folyamatosan csökken (16. ábra). A városnak reális esélye van rá, hogy hatékony gazdaságélénkítő folyamatok esetén a közeljövőben a népesedési folyamat átbillenjen a grafikon jobb alsó negyedébe. Ez a terület is természetes lakosságcsökkenést jelent, de a vándorlási különbözet már pozitív, ami még nem feltétlenül jelenti a lakosságszám növekedését, viszont jelzi, hogy a város fontos lépést tett népességmegtartó-képességének javítása érdekében.

Forrás: Megyei Statisztikai Évkönyvek (1950-2005)-KSH

16. ábra: Dunaújváros népesedési folyamata (1950-2005)

5.1.4. Az elvándorlások földrajzi irányultsága

Felmerülhet, hogy Dunaújváros ilyen nagyarányú vándorlási vesztesége az intenzív szuburbanizáció következménye, hiszen 1990 és 2003 között a negatív migrációs egyenleg a kistérségen belül csak a központi településre vonatkozott, a kistérség többi településén a beköltözők száma meghaladta az elköltözőkét. 2004-től a kistérségben már két település (Előszállás és Nagykarácsony) esetében negatívvá vált a belföldi vándorlási különbözet.

Tény, hogy szuburbanizációs folyamatok zajlottak és zajlanak Dunaújváros térségében is. A jelenség nem egyedülálló: Magyarország más nagyobb városai szintén a szuburbanizáció jellemzőit hordozzák magukon és míg a városok lakónépessége évről-évre csökken, a községek és a kisebb településeké folyamatosan nő. A Dunaújvárosból elköltözők egy részének letelepedési szándéka is a szomszédos településekre irányul. Az önálló, saját családi ház nyújtotta környezet előnyeiért sokan tudatosan vállalják a több utazással járó kényelmetlenséget, többletidőt és -költséget is. Bár Dunaújváros lakásállománya az infrastrukturális jellemzők alapján igen kedvező képet mutat, a városi lakások feladását csak erősítette, hogy ezen ingatlanok nagyobb része sablonszerű mintára, panelből épített többemeletes épületekben található.

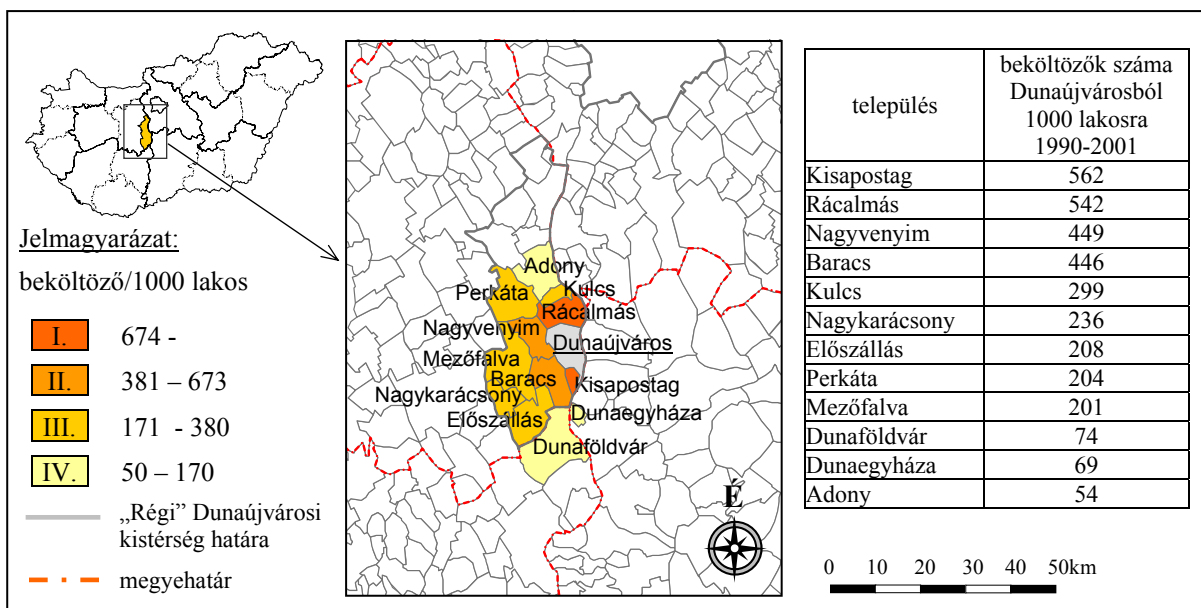
Az 1990-2001 közötti időszakra vonatkozó adatok alapján a Dunaújvárosból elköltözők természetesen a városhoz közelebbi megyéket részesítik előnyben, földrajzi

értelemben véve régiós nagyságrendű ugrásra ritkán kerül sor. Közigazgatásilag persze gyakran fordulnak elő régióváltások, melyek Dunaújváros speciális földrajzi helyzetéből adódnak (4 régió határán fekszik). A legnagyobb arányú elvándorlás Fejér megyére (60,5%) koncentrálódik. Nagyságrendileg lényegesen kisebb részt képvisel a lakosság elszívásában Budapest (9,9%), mely mint főváros említésre méltó. A határos megyék közül Tolna (6,9%) és Bács-Kiskun megye (6,6%) településeire költöztek a legtöbben. Érdekes eredményt hozott, hogy a kevésbé érintett keleti megyék közül szigetként emelkedik ki Borsod-Abaúj-Zemplén megye (1,2%), amely talán a gazdasági válságból lassan feléledő Miskolcnak is köszönheti „népszerűségét”. Feltételezhető továbbá, hogy nehézipari jellege miatt a borsodiak közül annak idején sokan telepedtek le Dunaújvárosban, nyugdíjas korukat elérve pedig visszaköltöznek „gyökereikhez”. A kistérségek szintjén az elköltözők leginkább a Dunaújvárosi kistérség (58,5%) településeit részesítik előnyben, de a délről határos Paksi kistérség (6,9%) is megemlíthető, mely lakóinak a közlekedési kapcsolatok révén biztosítja a rendszeres, akár napi kapcsolattartást Dunaújvárossal.

Az elvándorlási folyamatok adatai lehetőséget adtak a Dunaújvároshoz köthető szuburbanizációs terület egy lehetséges lehatárolására. Ezt követően került sor a migrációs vonzáskörzet ismeretében a térséget elhagyók nagyságrendjének meghatározására. A rendelkezésre álló vándorlási adatok alapján az 1990 és 2001 közötti időszak képezte a vizsgálati időintervallumot. Célszerűnek tartom, hogy utaljak a lakóhely-változtatás két típusára, melyek a költözés tartósságára utalnak, azaz hogy a letelepedés állandó vagy ideiglenes jelleggel történik. Dunaújváros esetében különösen fontos a két típust egymástól függetlenül vizsgálni, hiszen a helyi főiskola hallgatói zömmel ideiglenes szándékkal, felsőfokú tanulmányaik idejére jelentik be tartózkodási helyként Dunaújvárost. Ezért jelen vizsgálat csak az állandó költözésekre terjedt ki.

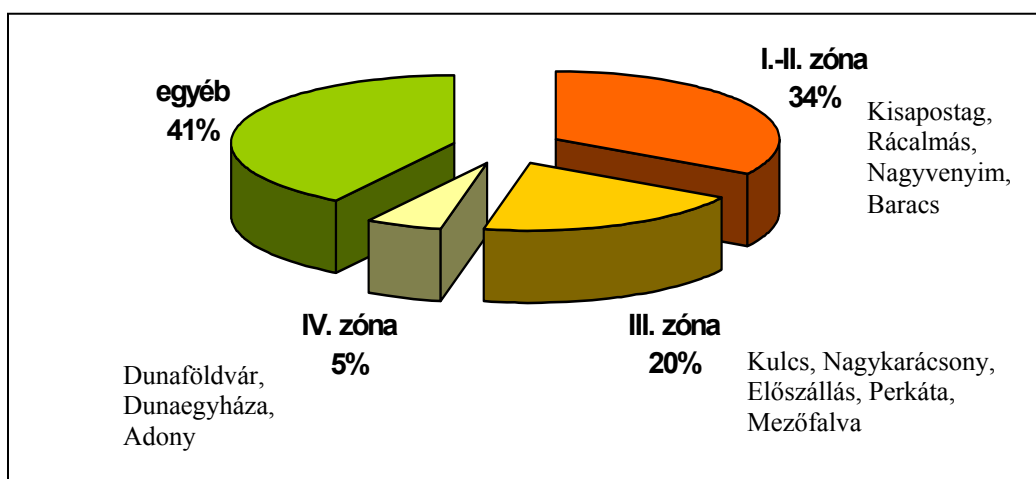
Dunaújváros körül jól lehatárolható az ún. szuburbanizációs aktív térség. Ez a terület a településeknek egy olyan csoportja, mely az egykori dunaújvárosi lakosok beköltözésének arányszáma alapján kiemelkedik környezetéből. Települései közös jellemzője, hogy a vizsgált időszakban bevándorlásból eredő lélekszám-növekedésük elérte az 1990. évi lakosságszámuk minimum 5%-át. Ez alapján megállapítható, hogy Dunaújvárosnak elsősorban a kistérség középső és déli részének településeivel alakult ki szorosabb kapcsolata, míg a Paksi kistérség „húzóerejét” Dunaföldvár jelenti. Megállapítható továbbá, hogy a megfelelő közlekedési kapcsolatok hiánya miatt a Duna túlparti települései nem túl vonzóak a lakóhelyüket változtatni kívánó, de dunaújvárosi munkahelyüket megtartók számára, így sajátos féloldalas

vonzáskörzet rajzolódik ki. Az aktív térség településeit 4 zónába sorolva a 17. ábrán jelölt szuburbanizációs zónákra osztottam. A térkép azt mutatja, hogy Dunaújváros ily módon lehatárolt vonzáskörzete és „rég” statisztikai kistérsége (lásd 8. ábra) nem fedi egymást. A 2004. január elseje utáni kistérségi besorolás viszont már közelebb hozza egymáshoz a két lehatárolást, hiszen a levált területek közül az északi települések eddig sem kapcsolódtak szervesen Dunaújvároshoz.

Forrás: KSH vándorlási adatbázis (1990-2001)

17. ábra: Állandó elvándorlások száma Dunaújvárosból 1000 lakosra településenként a letelepedés helye szerint, 1990-2001 (minimum 50 beköltözés/1000 lakos)

Forrás: KSH vándorlási adatbázis (1990-2001)

18. ábra: Dunaújvárosból történő elvándorlások részesedése (1990-2001)

A vizsgálat alapján lehatárolt szuburbanizációs zóna településeibe Dunaújvárosból az 1990-2001 közötti időszakban 10668 fő költözött, amely a fenti időszakban a városból történő összes elvándorlás 59%-át tette ki. Még így is jelentősnek tekinthető a fennmaradó 41%, melyet a térséget elhagyó, a város vonzáskörzetén kívülre költözők alkották (18. ábra).

A dunaújvárosi szuburbanizáció kvantitatív jellemzőin túl nem volt ismeretes, hogy a város egyre kedvezőtlenebb demográfiai összetételének változásában milyen szereppel bír a városi lakosság környező településekre történő átköltözése. A magyarországi kitelepedési jelenség számos jellemzője megegyezik a klasszikus észak-amerikai és nyugat-európai szuburbanizációval. Általánosságban elmondható, hogy jól szituált, magasan képzett középrétegek migrációját jelenti, melyben többséget képviselnek az egy-két gyermekes (házas)párok (Dövényi Z., 2003). Feltételezésem ezért a fentiekből indult ki, miszerint a Dunaújvároshoz kapcsolódó szuburbanizáció a társadalom alábbi rétegeit érinti:

- a felsőfokú végzettségűeket, mert általában jobb jövedelmi paraméterekkel rendelkeznek,
- a lakásépítési támogatások miatt a kisgyermekes fiatalokat (0-39 évesek),
- az átlagnál magasabb jövedelműeket, hiszen az új ingatlan vásárlásán túl a várossal való napi kapcsolattartásnak is anyagi vonzata van.

Mivel az elköltözők „nyomon követése” utólag szinte lehetetlen, nem álltak rendelkezésre olyan jellegű információk, melyek a várost elhagyók ilyen széles spektrumú jellemzését közvetlenül segítették volna. A feltételezések igazolásaként a statisztikában jól ismert rangkorreláció szerinti elemzéshez nyúltam, mely támpontot adhat a résztvevők kor, iskolai végzettség, jövedelem szerinti sajátosságainak feltérképezéséhez. Első lépésként olyan mutatószámokat választottam, melyek a szuburbanizáció általános megítélése alapján feltételezhetően szoros kapcsolatban állnak a betelepülők létszámával (14. táblázat). Az 1. mutató (a foglalkoztatott ingázók között a Dunaújvárosban dolgozók aránya) még nem a feltételezések igazolását szolgálja. Leginkább megerősítő szerepet tölt be annak bizonyítására, hogy a város körül lehatárolt szuburbanizációs zóna lakossága a lakóhely-változtatás ellenére valóban megtartotta munkakapcsolatát Dunaújvárossal. A 2. (a 25 évesnél idősebb népesség között a felsőfokú végzettségűek arányának változása) és 3. (fiatalok számának változása) mutató közvetlenül segíti az iskolai végzettségre és a korösszetételre vonatkozó feltételezés

igazolását. A jövedelmi paraméterek feltérképezését közvetett módon próbáltam megközelíteni, nevezetesen a 4 és többszobás lakások számának változásán keresztül.

14. táblázat: A szuburbanizációs vizsgálat „mutató-cél” kapcsolatai

	MUTATÓ	CÉL
1.	A foglalkoztatott ingázók között a Dunaújvárosban dolgozók aránya, 2001	Szuburbanizációs zóna lehatárolásának megerősítése.
2.	A 25 évesnél idősebb népesség között a felsőfokú végzettségűek arányának változása, 1990-2001	Az elköltözők kvalifikációs szintjének meghatározása.
3.	Fiatalok számának változása, 1990-2001	Az elköltözők korcsoportjának meghatározása.
4.	4 és többszobás lakások számának változása, 1990-2001	Elköltözők jövedelmi helyzetének meghatározása.

15. táblázat: Korrelációs kapcsolatok a dunaújvárosi szuburbanizációban

	1.	2.	3.	4.
mutató ►	A foglalkoztatott ingázók között a Dunaújvárosban dolgozók aránya, % 2001	A 25 évesnél idősebb népesség között a felsőfokú végzettségűek arányának változása, % 1990-2001	Fiatalok számának változása**, % 1990-2001	4 és többszobás lakások számának változása, % 1990-2001 (1990=100%)
település ▼				
Adony	22,9	+45	+30,4	470,4
Baracs	88,1	+84	+53,1	377,8
Dunaegyháza	58,0	+37	+27,1	225,0
Dunaföldvár	42,3	+27	+32,6	236,7
Előszállás	69,5	+28	+29,5	300,0
Kisapostag	89,8	+75	+61,7	457,1
Kulcs	70,5	-	-	-
Mezőfalva	68,6	+45	+29,0	403,7
Nagykarácsony	70,1	+84	+34,2	242,9
Nagyvenyim	87,0	+37	+73,5	400,9
Perkáta	58,8	+27	+39,4	314,6
Rácalmás	82,3	+100*	+72,3*	465,2
korreláció	0,8811	0,8542	0,8273	0,3273
korrelációs kapcsolat	erős	erős	erős	gyenge

Forrás: Népszámlálási kötetek (1990, 2001)-KSH

*Kulcs községgel együtt

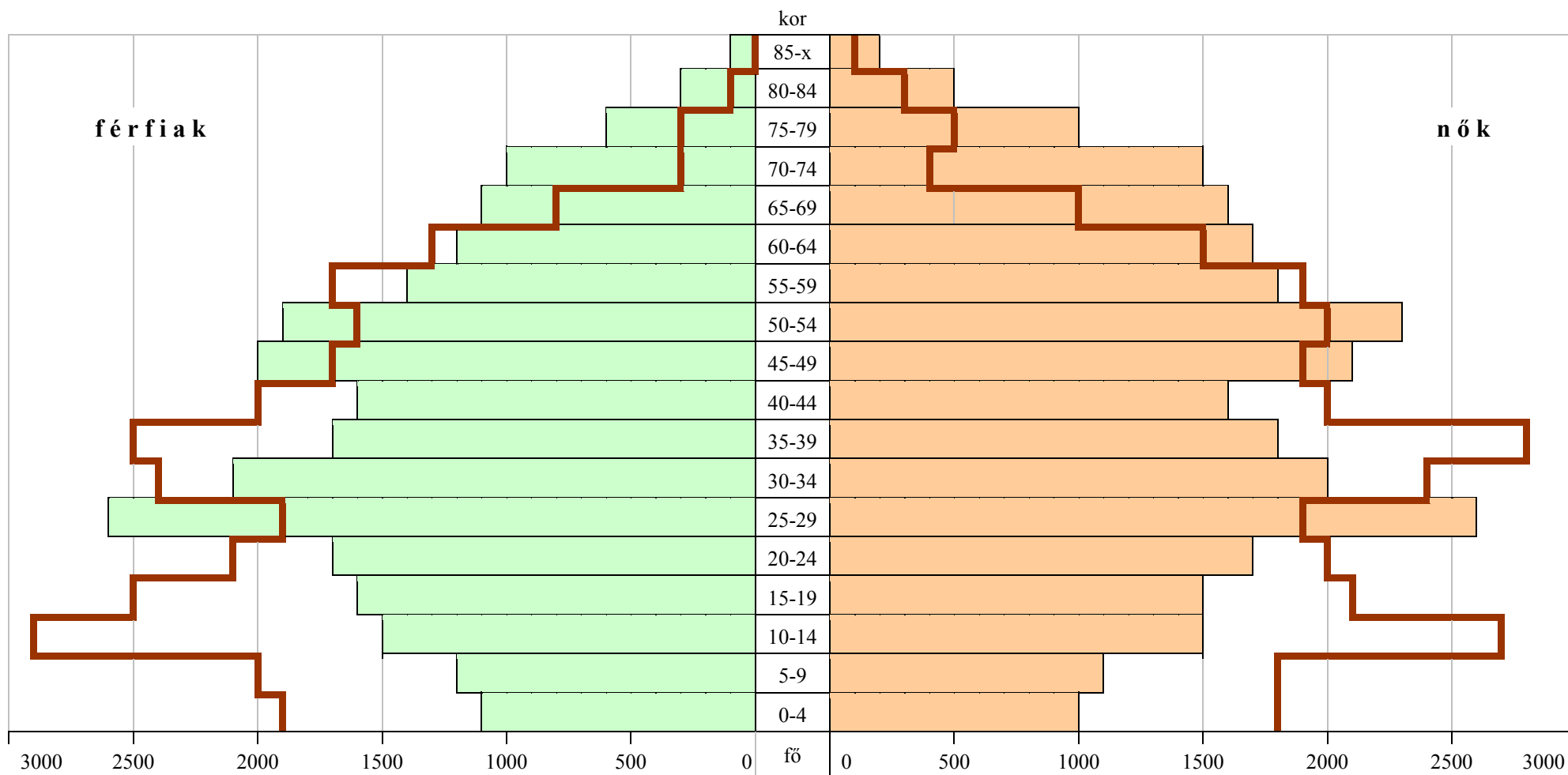
** 1990-ben 0-39 évesek, 2001-ben 0-49 évesek

Második lépésként történt a tényleges korrelációelemzés, melynek során a beköltözési intenzitást (1000 lakosra jutó beköltözések száma) a kiválasztott mutatóval, azaz statisztikai ismérvvel vettem egybe. A számítás eredményei a kapcsolatszorossági-együtthatók, melyek az egyes mutatók beköltözési intenzitással való kapcsolatának erősségét adják meg, egyben az adott ismérvek közötti összefüggések szorosságára utalnak. A beköltözések száma alapján lehatárolt szuburbanizációs zóna létét és kiterjedését a dunaújvárosi munkahelyekhez kötődő ingázási intenzitás megerősítette (1. mutató). A beköltözési intenzitás iskolai végzettség, kor, jövedelm közötti kapcsolatát vizsgálva a feltételezések igazolását szolgáló 3 mutató közül 2-re teljesült a min. 0,7-es korrelációs együttható, mely kritériuma az erős kapcsolatnak. Így tehát a magasabb iskolai végzettség és a fiatalok részvétele mutat szoros összefüggést a Dunaújvároshoz kapcsolódó szuburbanizációval (15. táblázat). Ezzel szemben a szuburbanizációs zóna településein a kiköltözők jobb anyagi lehetőségeire utaló 4 és többszobás lakások számának növekedése és a beköltözési intenzitás között csak gyenge a kapcsolat. Az eredmény további elemzések nélkül arra utal, hogy a szuburbanizációban érintettek nem feltétlenül rendelkeznek jobb jövedelmi háttérrel. Az egyes települések értékeit vizsgálva azonban kitűnik, hogy települések sorába nem illik bele Adony, ahol a szuburbanizációs zóna települései közül a legnagyobb mértékben nőtt a nagy alapterületű lakások aránya. Ennek hátterében feltételezhetően az áll, hogy Budapest közelsége miatt több adonyi vállal a fővárosban munkát, mely általában a dunaújvárosinál is jobb jövedelmet kínál az ingázást vállalók számára. Adony település nélkül viszont a korrelációs együttható már kimutatja azt a szoros kapcsolatot, mely a feltételezés szerint a szuburbanizáció és jövedelem között fennáll.

5.2. Dunaújváros népességének jellemzői

5.2.1. Korösszetétel, nemek megoszlása

A lakosságcsökkenést kedvezőtlen minőségi átalakulás kísérte, melynek legfontosabb következménye a város korösszetételének változása volt. A városban megindult öregedési folyamat eredményeképpen a korösszetétel még az 1949-es, városépítés előtti állapotoknál is rosszabb. 1990-ben még jogosan nevezhattük a települést a fiatalok városának, amikor a 14 éven aluliak száma csaknem kétszerese volt az időskorúakénak (60 évnél idősebbek). A felnövekvő generáció számának 1990-hez viszonyított visszaesése a korfán szembetűnő (19. ábra). Mindkét nem esetében jelentősen visszaesett a 0-24 éves korosztályok száma és aránya,

Forrás: 1990. évi népszámlálás, Dunaújváros adatai, KSH; Dunaújváros Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala

19. ábra: Dunaújváros kormegoszlása (1990, 2004)

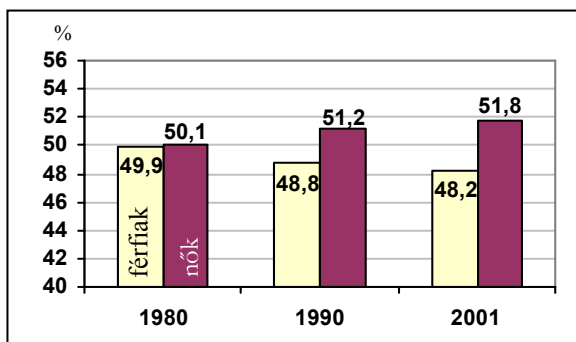
— kormegoszlás 1990-ben kormegoszlás 2004-ben

a korfán a fiatal korosztályok számát mutató „szalagok” rövidültek, az időseké ezzel szemben hosszabbodtak. A grafikont leegyszerűsítve a népesség öregedését jelzi, hogy a 65 évnél idősebbek aránya 1990 és 2004 között csaknem a duplájára, 7,1%-ról 15,0%-ra nőtt, míg a 15 évnél fiatalabbak részesedése a teljes lakónépességből 22,6%-ról 13,7%-ra csökkent.

Az öregedési index értéke - azaz a 60 évnél idősebbek aránya a 0-14 évesek %-ában - városi összehasonlításban ma már Dunaújvárosban (124,6) meghaladja a városok átlagát (114,6). A különbség elsősorban annak tudható be, hogy a dunaújvárosi fiatalok helyi társadalmon belüli részesedése a városi átlaghoz mérten lényegesen kisebb (9. melléklet).

A lakosság korösszetételének ilyen mértékű változását a helyben tapasztalható természetes fogyás még nem indokolja. Az intenzív öregedési ciklus elsősorban a kiugróan kedvezőtlen migrációs egyenleggel hozható összefüggésbe, hiszen az elvándorlás specifikumából adódik, hogy a nem „kötelező” munkahelyváltásra és tartós lakóhely-változtatásra leginkább a még mobilis, fiatal generáció vállalkozik, maga után hagyva a városban az idősebb nemzedéket. A fiatalok elköltözésén túl az idősebb korosztály növekvő arányához természetesen hozzájárul az is, hogy az élve születések száma, a termékeny korosztály alacsonyabb aránya miatt is csökkent.

A nemek megoszlásának jelenlegi mutatóját erőteljesen meghatározza, hogy a városépítés első évtizedében főleg a férfi munkaerő elhelyezkedésére alkalmas munkahelyeket létesítettek, így jelentős férfitöbbség alakult ki. Emiatt az országosan is tapasztalható „elnőiesedés” a ’80-as években Dunaújvárosban mérsékeltebben jelentkezett. A ’90-es években tovább folytatódott a nőtöbbség irányába történő eltolódás, ma már úgy tűnik, hogy ez a demográfiai jellegzetesség az össznépességben belül a városban is állandósulni látszik (20. ábra). Számszerűsítve ez azt jelenti, hogy a 2001. évi népszámláláskor

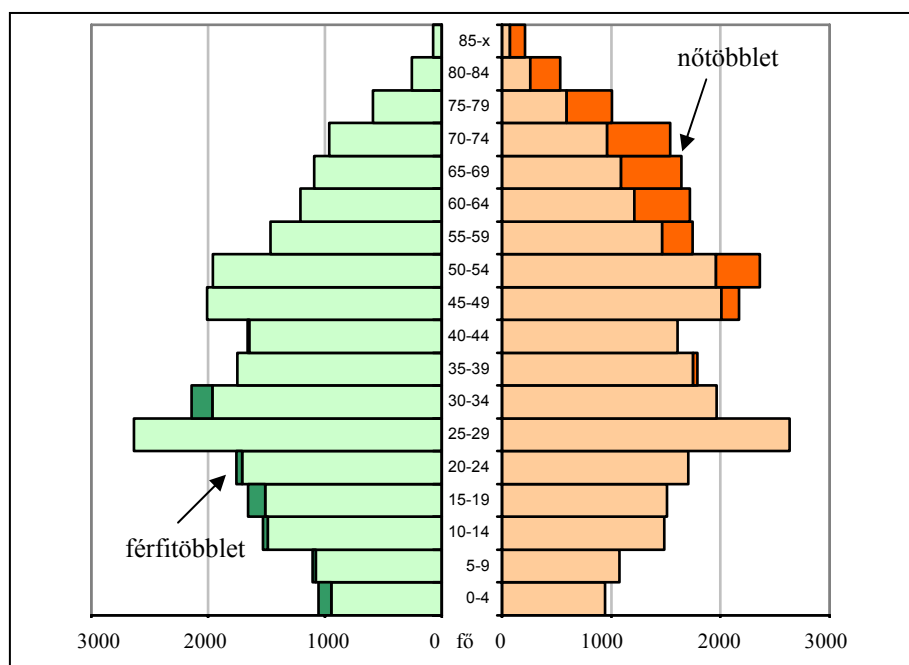

Forrás: Népszámlálási kötetek, Fejér Megye adatai (1980-2001)-KSH

20. ábra: Dunaújváros népességének nemek szerinti megoszlása (1980-2001)

1057 nő jutott, szemben a városi átlagot jelentő 1105-tel. A nők társadalmon belüli kisebb részesedése szintén háttére az átlagnál kevesebb élve születésnek, mely 2005-ben Dunaújvárosban 1000 lakosra 8,9, a városok átlagában 9,6 volt.

A lakosság egészében mutatkozó nőtöbbség nem a társadalom összes korcsoportjának jellegzetessége. A férfi- vagy nőtöbbség korcsoportonként különböző értékeket mutat (21. ábra). A fiúk nagyobb születési aránya miatt a fiatal népesség körében magasabb a fiúk részesedése. Az évek előrehaladtával azonban a nemi arány kiegyenlítődik. A születéskor keletkezett férfi többség – magasabb halandósági rátájuk miatt – kb. 40-44 éves életkorra „fogy el”. Az ezt követő korosztályokban egyre nagyobb a nőtöbbség, ami mérséklődik a legidősebbek között.

Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala

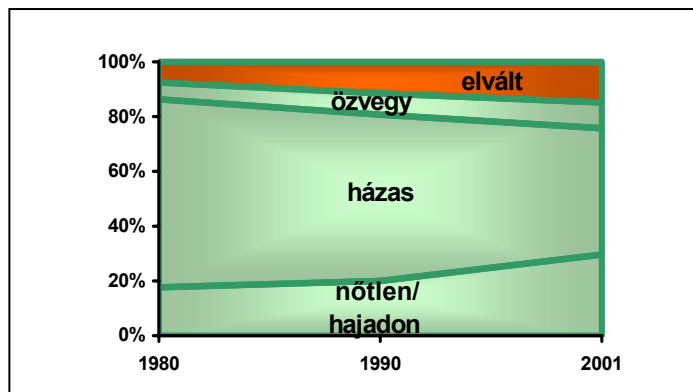
21. ábra: Nemek megoszlása korcsoportonként Dunaújvárosban (2004)

5.2.2. Családi állapot

Dunaújvárosban a 15 éves és idősebb népesség családi állapot szerinti összetételében az országosan is érvényesülő tendencia jellemző: a házasságok arányának csökkenését mindkét nemnél a nőtlenek/hajadonok arányának növekedése kíséri (22. ábra).

Ezzel együtt a természetes népmozgalom előnytelen alakulása mellett a szocializációs háttér zavarára utal, hogy az elmúlt évtizedben kiugróan magas volt az egy házasságkötésre

jutó válások száma Dunaújvárosban. A legriasztóbb értéket az 1998. esztendő mutatta, amikor is 100 házasságkötésre 99 válás jutott (16. táblázat). Azóta pozitív irányú változások történtek, a 2005. évi adatok szerint 100 új házasságra már „csak” 63 válás jut, amely

Forrás: Népszámlálási kötetek, Fejér megye adatai (1980-2001)-KSH

22. ábra: 15 éves és idősebb népesség családi állapota Dunaújvárosban (1980-2001)

tulajdonképpen megfelel a vidéki városok átlagértékének (61).

16. táblázat: Házasságkötések és válások száma Dunaújvárosban (1990-2005)

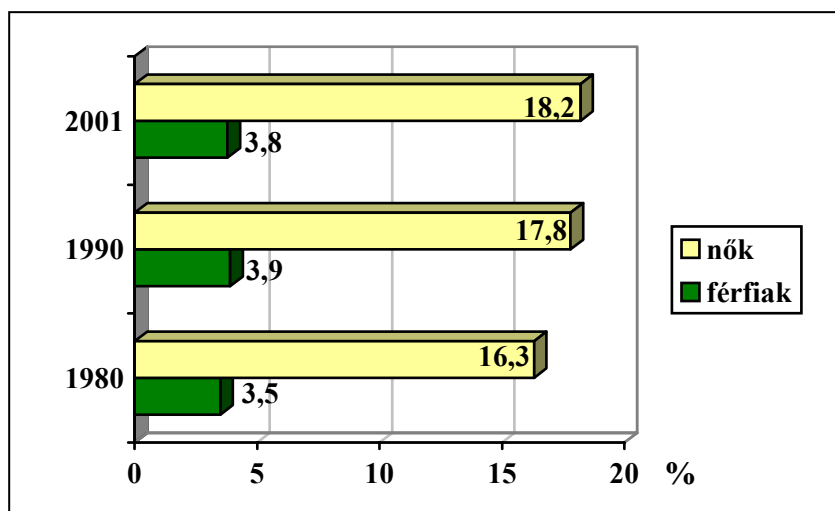
év	Házasságkötések száma	Válások száma	100 házasságkötésre jutó válások száma
1990	427	252	59
1991	368	259	70
1992	375	217	58
1993	330	219	66
1994	339	221	65
1995	318	257	81
1996	287	194	68
1997	276	255	92
1998	263	261	99
1999	245	225	92
2000	266	224	84
2001	255	203	80
2002	247	206	83
2003	240	186	78
2004	242	154	64
2005	240	152	63

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (1990-2005)-KSH

A két népszámlálás között a város egészében 26,9%-ról 30,8%-ra nőtt a gyermekes családok között a gyermeküket egyedül nevelő szülők aránya. Ezzel az értékkel a városok átlagánál némileg jobb családi háttér rajzolódik ki, ennek ellenére minden harmadik gyermek csonka családban él (33,0%). A szülők szétválásának következményeként gyakran mindkét felet érint a „jóléti” visszaesés, anyagilag ez a családokat sokkal inkább megterheli,

egészségtelenebbé téve a város szociális és demográfiai viszonyait, amely további feladatokat ró az oktatási, nevelési, szociális, stb. intézményhálózatra.

Az özvegyek aránya a társadalmon belül összességében 1990 és 2001 között 7,7%-ról 9,4%-ra emelkedett. A középkorú férfiak halandóságának emelkedő tendenciájával összefüggésben az özvegy nők saját nemükön belüli aránya a társadalmon belül intenzívebben nőtt, mint a férfiak esetében (23. ábra). Az özvegy férfiak-nők közötti megoszlás Dunaújvárosban 2001-ben 1 : 5-höz.

Forrás: Népszámlálási kötetek, Fejér megye adatai (1980-2001)-KSH

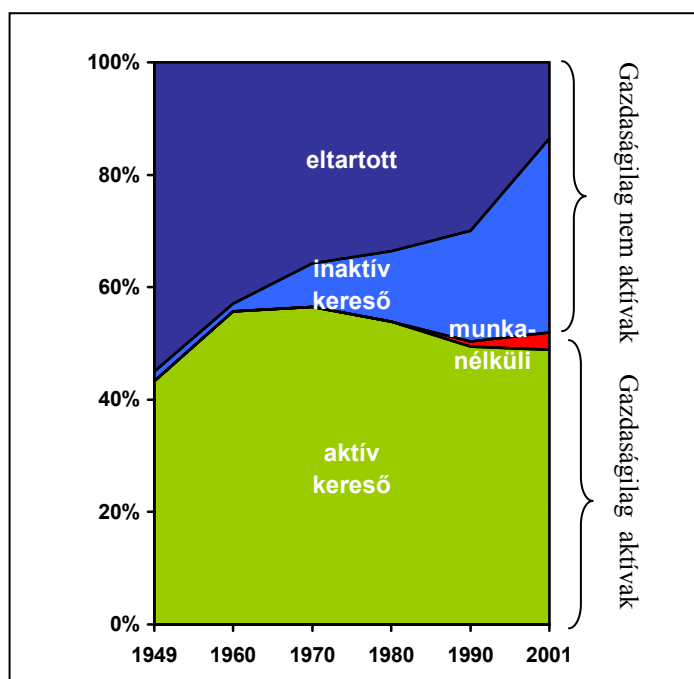
23. ábra: Özvegyek aránya nemenként Dunaújvárosban (1980-2001)

5.2.3. Gazdasági aktivitás, foglalkozási szerkezet

A gazdasági átalakulás menetével párhuzamosan a létszámleépítések és a gazdaságtalan vállalatok megszűnése miatt a foglalkoztatottak száma Dunaújvárosban is jelentősen visszaesett, ami a népesség gazdasági aktivitás szerinti megoszlásának átrendeződésével járt együtt. A felszabaduló munkaerő nagyobb részéből egy új réteg, az 1990-től hivatalos elnevezésű munkanélküliek csoportja alakult ki (24. ábra).

A '90-es évek politikai-, társadalmi változásainak másik következménye, hogy a korengedményes nyugdíjba küldésekkel jelentősen megnőtt az inaktív keresők száma is. Mivel azonban a térség legnagyobb foglalkoztatója, a Dunafer az acélipari válságokat és a rendszerváltást is átvészelte, a társadalom gazdasági aktivitásában nem következett be olyan mértékű átalakulás, mint az ország más településein és a város munkanélküliségi rátája alatta maradt a Fejér megyei és az országos átlagnak is.

1989 szeptemberében a munkanélküliek még 1200 betöltetlen állás közül választhattak⁴³. Az elhelyezkedési lehetőségek azonban több szempontból is egyre nehezebbé váltak. Egyrészt a rendelkezésre álló szabad álláshelyek száma csökkent, így fél évvel később már csak 880 betöltetlen állást tartottak nyilván. Másrészt a férfi-női álláslehetőségek aránya is torz képet mutatott, mert a felkínált álláshelyek közül csak minden negyedik-ötödik volt alkalmas nőknek⁴⁴. Ezzel a problémával igazából akkor szembesült először a város, amikor a KGST-export erőteljes korlátozása miatt a település vállalatai közül elsőként az óragyár (MOM) súlyos létszámleépítésre kényszerült és a munkanélküli hivatalban nyilvántartott listán plusz munkaerőként többnyire csak nők szerepeltek. Ekkoriban ugyan a város mindkét ruhagyára (Vörös Október Férfiruhagyár és a FÉKON) nyitott volt összesen kb. 50 fő átvételére, valamint a cipőgyár és a sörpalackozó is igényt tartott valamennyi női munkaerőre, a szabad munkahelyek száma mégsem állt egyensúlyban az elbocsátott létszámmal.

Forrás: Népszámlálási kötetek, Fejér megye adatai (1970-2001)-KSH

24. ábra: Dunaújváros lakosságának gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (1949-2001)

Az 1992-93 körüli létszámleépítések utáni időszakban, 1994-től Dunaújváros és térsége munkaerőpiacán kedvező előjelű változások történtek, növekedett a foglalkoztatás mutatója. Az 1994 februári adatoktól már látható a javulás. A munkanélküliségi ráta 1994

⁴³ Dunaújvárosi Hírlap, 1990. március 9. (1.oldal)

⁴⁴ Dunaújvárosi Hírlap, 1990. március 9. (1.oldal)

februárjától 1995 januárjáig 11,5%-ról 9,8%-ra, míg a nyilvántartott munkanélküliek száma 5502-ről 4379-ra csökkent. Ehhez nagyban hozzájárult, hogy az előző évhez képest 20%-kal nőtt a munkaerő-kereslet is. Megállt a korábbi nagyarányú létszámleépítések folyamata és a munkaerő kínálat kvantitatív mutatói alapján első ránézésre kedvező kép rajzolódott ki a város munkaerő-piaci helyzetéről a '90-es évek közepén. Az álláslehetőségek összetételét vizsgálva azonban korántsem volt ilyen kedvező a helyzet, hiszen a felkínált álláslehetőségek meglehetősen egysíkúak voltak. Különösen a varró- és fonónők iránti kereslet értékelődött fel a munkaerőpiacon. Hiányuk mértékét jelzi, hogy 1995-ben egyműszakos munkarendre tért át a város egyik varrodája, a Fékon Ruhaiipari Rt., mert hosszú idő óta hiába kínált több tucat varrónői állást, munkaerőhiány következtében nem sikerült feltölteni az üres álláshelyeket. Még 1999-ben is a felajánlott állásajánlatok között százával kerestek varró- és fonónőket, mely állások szinte folyamatosan betöltetlenek voltak. Ezeken kívül viszont a dunaújvárosi állás kínálat igen szegényes képet mutatott. Említésre méltó álláslehetőség 1999-től került csak szóba, amikor is megkezdte működését az Ipari Parkban az Aikawa 500 főt foglalkoztató üzeme. (2004-ben már mintegy ezer munkavállaló állt az Ipari Park területén létesült 8 vállalkozás alkalmazásában.)

17. táblázat: Munkanélküliségi mutatók a Dunaújvárosi kistérségben (1996-2005)

év (dec.20.)	Munkanélküliek aránya, %			Tartósan munkanélküliek			Szellemi foglalkozásúak		
				aránya a munkanélküliek körében, %					
	Dunaúj- városi kis- térség	Fejér megye	orszá- gos átlag	Dunaúj- városi kis- térség	Fejér megye	orszá- gos átlag	Dunaúj- városi kis- térség	Fejér megye	orszá- gos átlag
1996	6,5	6,5	7,6	57,0	55,1	56,7	15,6	17,0	17,4
1997	6,7	6,7	7,4	56,7	52,2	52,7	..	..	..
1998	5,1	5,2	6,2	52,9	50,0	54,8	..	..	..
1999	5,0	5,2	6,2	45,4	43,0	45,9	16,8	17,8	17,3
2000	4,3	4,4	5,7	51,9	47,9	50,6	16,2	17,9	16,9
2001	4,3	4,2	5,3	47,5	40,1	46,5	17,6	18,2	16,1
2002	4,5	4,4	5,3	45,2	38,4	46,2	16,5	17,9	16,1
2003	5,0	4,7	5,5	53,7	44,9	46,9	19,7	19,1	16,6
2004	5,5	5,0	6,1	52,4	45,0	47,0	19,1	20,6	17,4
2005	5,4	4,9	6,2	54,9	44,5	48,4	20,0	20,4	17,2

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyvek (1996-2005)-KSH

.. Az adat nem ismeretes.

Dunaújváros munkapiaci értékelése első ránézésre kedvezőnek mondható, hiszen a munkanélküliek aránya a kistérségben jelentősen alatta marad az országos átlagnak. A város foglalkoztatási problémáját jelezte azonban, hogy 2001-től a Dunaújvárosi kistérségben a

munkanélküliek aránya a Fejér megyei átlagnál is magasabban mozgott, mely különbség évről-évre nőtt (17. táblázat). 2004-ben már olyan hónapok is előfordultak, amikor a dunaújvárosi értékek az országos átlagnál is kedvezőtlenebbül alakultak.

A kistérség munkanélküliségi rátájának viszonylag alacsony értéke mellett a tartós munkanélküliség már a '90-es évek közepén az országosnál magasabb mértékben jelentkezett. A jelenség azért is különösen veszélyes, mert a 180 napon túli munkanélküliek visszatérése a munkapiacra a munka nélkül töltött idő előre haladtával egyre nehezebb és bizonytalanabb.

A munkanélküliek között a szellemi foglalkozásúak arányának emelkedő tendenciája (pl. az iparban alkalmazott felesleges adminisztratív munkaerő elbocsátása miatt) az érintettek átlagnál nehezebb elhelyezkedési lehetőségére utal. A 2005. évi adatok is mutatják, hogy a város és kistérsége sajátossága, ami szintén az ipartörténeti sajátosságokra vezethető vissza, hogy Dunaújvárosban az országos vidéki átlagnál (47,2%) lényegesen magasabb a nők aránya a munkanélküliek körében (58,5%).

A foglalkoztatási problémák a pályakezdőket is érintik. A hiányos álláslehetőségek miatt Dunaújváros térségében a frissen végzettek nemcsak Fejér megye átlagánál, hanem az országosnál is nagyobb elhelyezkedési problémákkal szembesülnek (18. táblázat). A regisztrált munkanélküliek iskolai végzettség szerinti szegmentációját tekintve lényeges különbség nem állapítható meg Dunaújváros és a megyei jogú városok átlaga között. A munkaerőpiac problémái leginkább az alacsony iskolai végzettségűeket érintik: a legveszélyeztetettebb rétegeket a 8 általánossal, valamint a szakmunkás- ill. szakiskolai bizonyítvánnyal rendelkezők képviselik (10. melléklet).

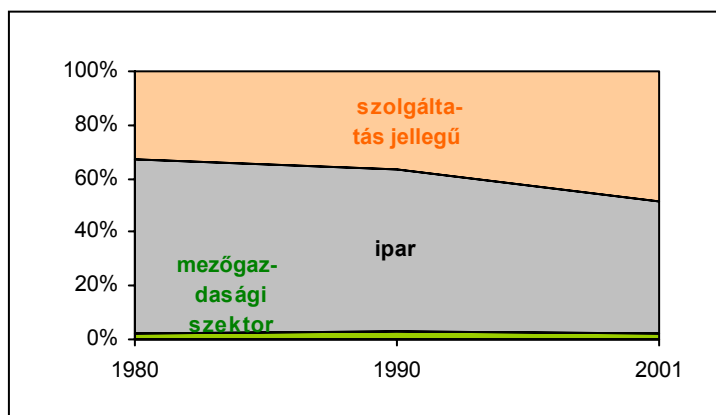
18. táblázat: Pályakezdő munkanélküliek a Dunaújvárosi kistérségben (2002-2005)

év (dec.20.)	Pályakezdők aránya a munkanélküliek körében, %		
	Dunaújvárosi kistérség	Fejér megye	országos átlag
2002	8,3	7,2	7,9
2003	9,5	6,5	8,0
2004	9,8	7,1	8,8
2005	9,5	7,2	9,4

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyvek (2002-2005)-KSH

Az országos jelenséggel együtt 1990 óta Dunaújvárosban is módosult az aktív keresők nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele. A foglalkoztatotti szerkezetet az ipari alkalmazottak számának visszaesése miatt már nem az ipar kizárólagos túlsúlya jellemzi. A szolgáltató szektorban dolgozók létszámának tényleges növekedése is hozzájárult azonban

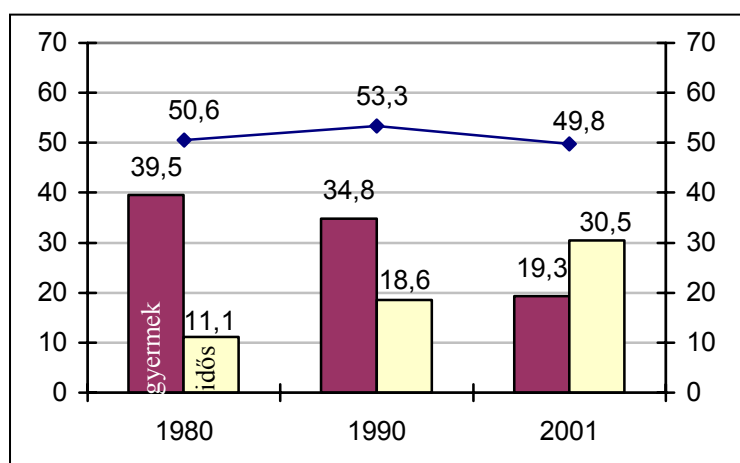
ahhoz, hogy a szolgáltatásoknak a foglalkoztatási szerkezetben betöltött szerepe a 2001. évi népszámlálásra az iparéval kiegyenlítődött (25. ábra). Az iparban foglalkoztatottak Dunaújvárosban a városok átlagánál (34,3%) lényegesen magasabb részesedést mutattak 2001-ben (48,1%). Ezzel párhuzamosan Dunaújvárosban az aktív keresők mindössze 49,3%-a dolgozott a szolgáltatás területén, míg városi átlagban 61,7% (11. melléklet).

Forrás: Népszámlálási kötetek, Fejér megye adatai (1980-2001)-KSH

25. ábra: Aktív keresők megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint Dunaújvárosban (1980-2001)

A kormegoszlás adataiból kiszámítható az ún. eltartottsági ráta, amely az eltartottakhoz tartozó korcsoportokat (fiatalkorúak és öregkorúak) adja meg a produktív korú népesség százalékában. Az összes eltartott korosztály arányát tekintve az 1980 és 2001. évi népszámlálás adataiban minimális a különbség (26. ábra).

Forrás: Népszámlálási kötetek, Fejér megye adatai (1980-2001)-KSH

26. ábra: Eltartottsági ráta Dunaújvárosban (1980-2001)

Az eltartottakon belül viszont az idősök rátájának folyamatos emelkedése és a fiatalok számának csökkenő tendenciája miatt a fiatalkorúak és idős korúak eltartottsági rátája megfordult, a gyerekek arányszáma a felére esett vissza. A fenti folyamat a jelen szemszögéből úgy is felfogható, hogy csökken a társadalomra háruló teher. A jövőre előretekintve azonban, mire a mostani kereső korosztály idős korba lép, az ő eltartásukat biztosító keresők (a mostani fiatalok) aránya lesz várhatóan a mostaninál alacsonyabb, ami korántsem jelent pozitív változást.

5.2.4. Jövedelmi jellemzők

Az adózók számának alakulása bár elsősorban a foglalkoztatási lehetőségek függvénye, mégis sokszor visszavezethető demográfiai körülményekre is (pl. a népességben az öregkorúak ill. fiatalok túl magas vagy alacsony aránya). A Dunaújvárosi kistérségben a fiatalok utánpótlásának visszaesése miatt öregszik a népesség, az 1000 lakosra jutó adózók száma 1999-től 2005-ig 456-ról 498-ra nőtt. A magas foglalkoztatotti aktivitást jelzi, hogy az 1000 munkavállalási korú állandó lakosra jutó adózók száma a Dunaújvárosi kistérségben (750 adózó) messze meghaladja az országos vidéki városok átlagát (642 adózó).

19. táblázat: A Dunaújvárosi kistérség jövedelmi viszonyai (1996-2005)

év	Az 1000 lakosra jutó adózók száma	Személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem 1 állandó lakosra, Ft			Személyi jövedelemadó egy állandó lakosra, Ft
		Dunaújvárosi kistérség	ország	rés, %	
1996	..	222594	175510	126,8	54787
1997	..	280796	222662	126,1	63375
1998	..	333797	261263	127,8	75154
1999	456	365257	308575	118,4	80700
2000	469	435736	357979	121,7	103361
2001	477	511435	416389	122,8	120285
2002	452	491585	459745	106,9	113709
2003	504	645888	526811	122,6	137764
2004	496	691538	556946	124,2	146637
2005	498	751960	601928	124,9	158432

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyvek (1996-2005)-KSH

.. Az adat nem ismeretes.

A Dunaújvárosi kistérségben az 1 állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező kereset – egyébként országosnál lényegesen magasabb értéke – önmagához képest 1996-2005 között pozitív változáson ment keresztül, több mint háromszorosára nőtt. A bérek növekedési üteme viszont ebben az időszakban meglehetősen rapszódikusan alakult (19. táblázat). A legkritikusabb az 1999. és 2002. esztendő volt, amikor az adózott jövedelmek

évenkénti növekedése jelentősen elmaradt az országos átlagtól. Ez összességében azt eredményezte, hogy az abszolút növekedés ellenére a kistérség és az országos átlag kereseti lehetőségei közötti rés 1,9 %ponttal kisebb lett 1996 és 2004 között.

Ugyanez már kevésbé tükröződik ki ilyen markánsan az öregségi nyugdíjak tekintetében, melynek átlagos összege a Dunaújvárosi kistérségben (74.741 Ft) 7%-kal haladja meg a vidéki városok átlagát (69.530 Ft). A nyugdíjasok életkörülményeinek általános romlása Dunaújváros térségében nem tekinthető annyira erőteljesnek, mert az egykori vasműs dolgozók jelentős részének a Duna-ferr támogatást biztosít szociális juttatás formájában (étkezési támogatás, törzsgárda kötvény stb.).

5.2.5. Iskolázottság

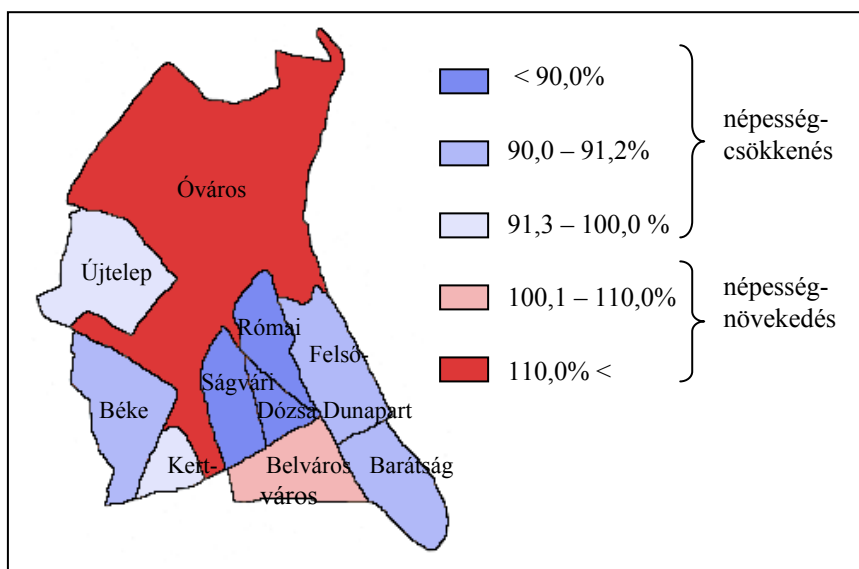
Dunaújvárosról is elmondható, hogy a '90-es évek eseményei rávilágítottak arra, hogy a képzettség igen erősen befolyásolja a foglalkoztatási lehetőségeket, ezáltal az életkörülményeket, társadalmi lehetőségeket is meghatározza. Mind többen vállalkoztak (munka mellett is) magasabb iskolai végzettség megszerzésére. A 25 évesnél idősebbek között a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a lehetőségek szélesedése és a helyben található főiskolai háttér miatt Dunaújvárosban is intenzíven megemelkedett 1990 és 2001 között 12,7%-ról 19,9%-ra (városok értéke a 2001. évi népszámlálás idején 13,6%).

5.2.6. Nemzetiségi és vallási összetétel

Dunaújváros nemzetiségi összetétele a városok országos átlagnál (3,5%) homogénebb képet alkot. A településen élők 1,9%-a nyilatkozott arról, hogy nem magyar nemzetiségű. A kisebbségek között a hazai városi jellemzőkhöz hasonlóan a cigány, romani, beás nemzetiségűek (32%), valamint a németek (31%) vannak a legtöbben. A város felekezeti összetétele tekintetében a katolikusok valamivel nagyobb részt képviselnek a városi átlagnál (Dunaújváros: 77,8%, városi átlag: 71,6%). A 2001. évi népszámlálás várost érintő vallási nyilatkozatainak érdekes megállapítása, hogy a városok 17,5%-ával szemben a lakosság 36,3%-a (!) magát semmilyen egyházhoz, felekezethez nem sorolta.

5.3. A lakosság társadalmi rétegződésének területi különbségei Dunaújvárosban

A városon belül a legutóbbi két népszámlálás közötti időszakban a lakosságszám változása városrészenként más-más mértékben jelent meg (27. ábra). A legintenzívebb népességcsökkenés elsősorban a település belső, panel beépítésű területein volt tapasztalható: lakóinak csaknem 1/5-ét veszítette el a Ságvári (-19,3%) városrész, valamivel mérsékeltebb volt a Dózsa (-15,1%) és a Római (-12,5%) városrész népességvesztése (20. táblázat). Az új építési lehetőségeket biztosító Óváros viszont jelentős népességnövekedést ért el (+32,1%). A zöldövezeti, téglalapokkal beépített Belváros szintén nemcsak népességmegtartásra, hanem népességnövelésre is képes volt (+8,3%). Népességnövekedése feltételezhetően annak tulajdonítható, hogy a lakásonként többnyire egyedül élő idős tulajdonosok halála után, általában többtagú családok költöztek a lakásokba.

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

27. ábra: Lakosságszám változása Dunaújvárosban, 1990-2001
1990=100,0%, átlag: 91,2%

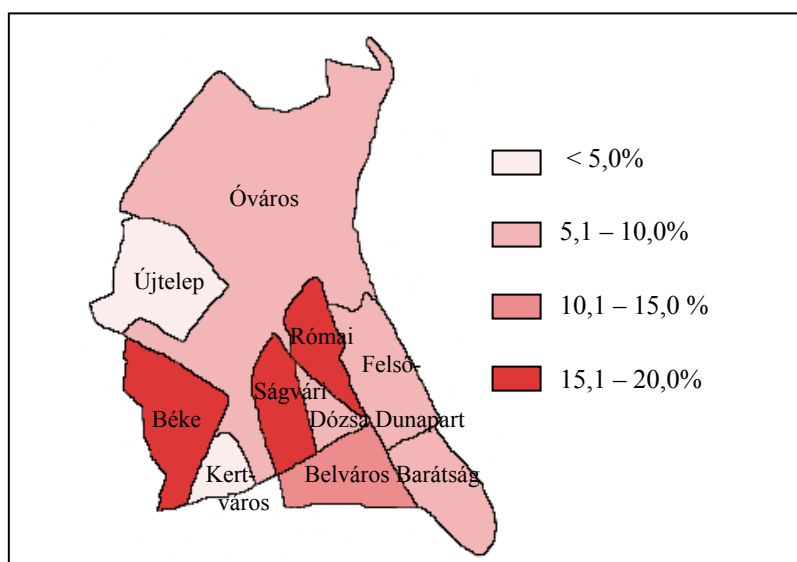
A fentiekkel együtt azonban 1990-től 2001-ig a városrészek közötti belső migráció nem volt olyan mértékű, mely a népesség városrészeken belüli elrendeződésén lényeges változásokat eredményezett volna, bár a népességmozgás következtében a szórás alapján az egyes városrészek közötti lakosságeloszlás 2001-re területileg kiegyenlítettebbé vált. Dunaújváros lakossága továbbra is a magas laksűrűségű, többnyire magasépítésű panel

lakóépületekkel ellátott Béke (19,0%), Ságvári (17,3%) és Római (17,1%) városrészekben tömörül (28. ábra).

20. táblázat: Népesség területi megoszlása Dunaújvárosban (1990, 2001)

városrész	Lakosságszám, fő		változás, %	Lakosság részaránya, %		változás, %pont
	1990	2001		1990	2001	
Barátság városrész	3740	3393	-9,3	6,4	6,4	0,0
Belváros	5487	5943	+8,3	9,4	11,2	+1,8
Béke városrész	11184	10089	-9,8	19,2	19,0	-0,2
Dózsa városrész	4933	4187	-15,1	8,5	7,9	-0,6
Felső-Dunapart	4894	4463	-8,8	8,4	8,4	0,0
Kertváros	1841	1740	-5,5	3,2	3,3	+0,1
Óváros	2380	3144	+32,1	4,1	5,9	+1,8
Római városrész	10359	9061	-12,5	17,8	17,1	-0,7
Ságvári városrész	11382	9180	-19,3	19,6	17,3	-2,3
Újtelep	1904	1771	-7,0	3,3	3,3	0,0
Lakóterületek:	58104	52971	-8,8	100,0	100,0	-

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

28. ábra: Lakosság területi megoszlása Dunaújvárosban, 2001

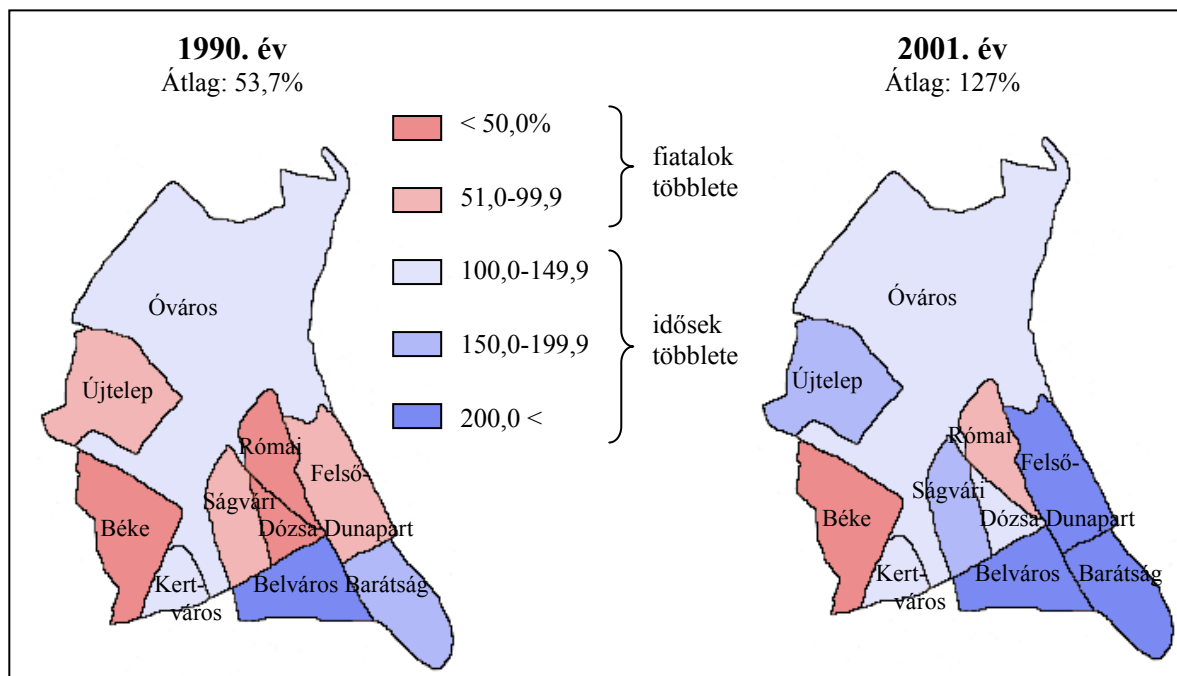
A város öregedésének jele a fiatal-többséggel rendelkező városrészek számának csökkenése. A Barátság városrész és a Belváros nemcsak az épületek jellege miatt a legöregebb, az ott élők koreloszlását tekintve is idős. A 60 évnél idősebbek korosztályát a fiatalok (0-14 évesek) számának százalékában megadva ezeken a területeken kiemelkedően magas értékek adódnak (Barátság: 355,6%; Belváros: 337,3%). A Béke és Római városrészek még őrzik „fiatalságukat” (Római: 65,5%; Béke: 28,6%). A tényleges, 2001. évi mutatók mellett érdemes figyelmet fordítani arra is, hogy az egyes városrészek milyen tendenciák mellett érték el aktuális értéküket (21. táblázat).

21. táblázat: Dunaújváros népességének korosztályos mutatói (1990, 2001)

városrész	60 évnél idősebbek részaránya, %		változás (%pont)	Idősek (60-x év) és fiatalok (0-14) arányszáma (öregedési index)		változás (1990=100%)
	1990	2001		1990	2001	
Barátság városrész	12,3	13,1	+0,7	199,5	355,6	178,2
Belváros	20,8	18,1	-2,7	210,9	337,3	159,9
Béke városrész	3,7	5,7	+2,0	6,2	28,6	461,3
Dózsa városrész	5,2	7,9	+2,7	32,9	134,7	409,4
Felső-Dunapart	11,1	11,7	+0,6	79,2	206,0	260,1
Kertváros	5,5	3,4	-2,1	112,2	107,5	95,8
Óváros	7,0	5,2	-1,8	106,0	104,1	98,2
Római városrész	7,3	9,3	+2,0	21,8	65,5	300,5
Ságvári városrész	21,9	21,3	-0,6	69,8	157,5	225,6
Újtelep	5,2	4,2	-1,0	96,3	176,7	183,5
Lakóterület:	100,0	100,0	-	53,7	127,0	236,5

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

A jelenlegi folyamatok mellett a Béke, Dózsa és Római városrész elöregedése várható, hiszen a városban a legintenzívebb kornövekedéssel ezeken a területeken találkozunk. Ezzel szemben a Belváros elöregedése – a lakosságnövekedés háttérében álló, előzőleg már említett okok miatt – lelassult. Az Óvárosba költözők valószínűleg a fiatalabb ill. középkorosztály tagjai, jelenlétükkel csökkent a 60 évnél idősebbek aránya a területen. Megemlítendő még a Kertváros is, ahol ugyan 2001-re továbbra is megmaradt a fiatal/idős aránypárban a 60 évnél

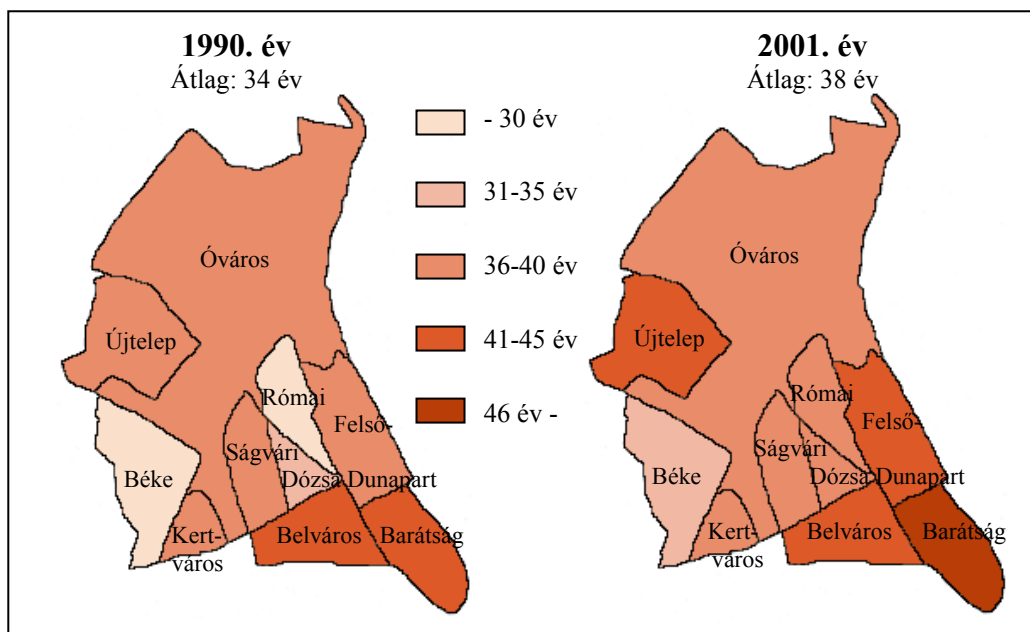
Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

29. ábra: Idősek (60-x év) és fiatalok (0-14) arányszáma* Dunaújvárosban (1990, 2001)

$$* \frac{60-x \text{ év}}{0-14 \text{ év}} \%$$

idősebbek túlsúlya, viszont összességében számottevően visszaesett az arányuk (29. ábra)

A kormegoszlással párhuzamosan az átlagéletkornak is tapasztalhatjuk szegregációs vonásait a városon belül (30. ábra). 1990-ben még a Béke és Római városrész is arányaiban a legtöbb fiatal otthona volt, a Béke városrész lakosainak átlagéletkora 24 év volt (22. táblázat). A legutóbbi népszámlálás szerint azonban mindkét városrészben megtorpant a fiatalok utánpótlása, a Béke városrészben különösen, ahol 8 évvel nőtt az ott élők átlagéletkora. A Belváros előregedése lelassult. A folyamat a Duna-parti városrészekre tevődött át: a Belváros paramétereit a Felső-Dunapart 2001-re elérte, a Barátság városrész pedig meg is előzte. Mára a Barátság városrész egyedülállóan maradt a város legöregebb városrésze (átlagéletkora 47 év).

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

30. ábra: Dunaújváros népességének átlagéletkora (1990, 2001)

22. táblázat: Dunaújváros népességének átlagéletkora (1990, 2001)

jelleg	városrész	Átlagéletkor, év		változás
		1990	2001	
Öregedő	Béke városrész	24	32	+8 év
	Dózsa városrész	33	40	+7 év
	Római városrész	30	36	+6 év
	Felső-Dunapart	37	42	+5 év
	Újtelep	38	43	+5 év
	Barátság városrész	43	47	+4 év
	Ságvári városrész	36	40	+4 év
	Óváros	38	39	+1 év
Fiatalodó	Kertváros	39	38	-1 év
	Belváros	44	43	-1 év
	<i>Lakóterület:</i>	<i>34</i>	<i>38</i>	<i>+4 év</i>

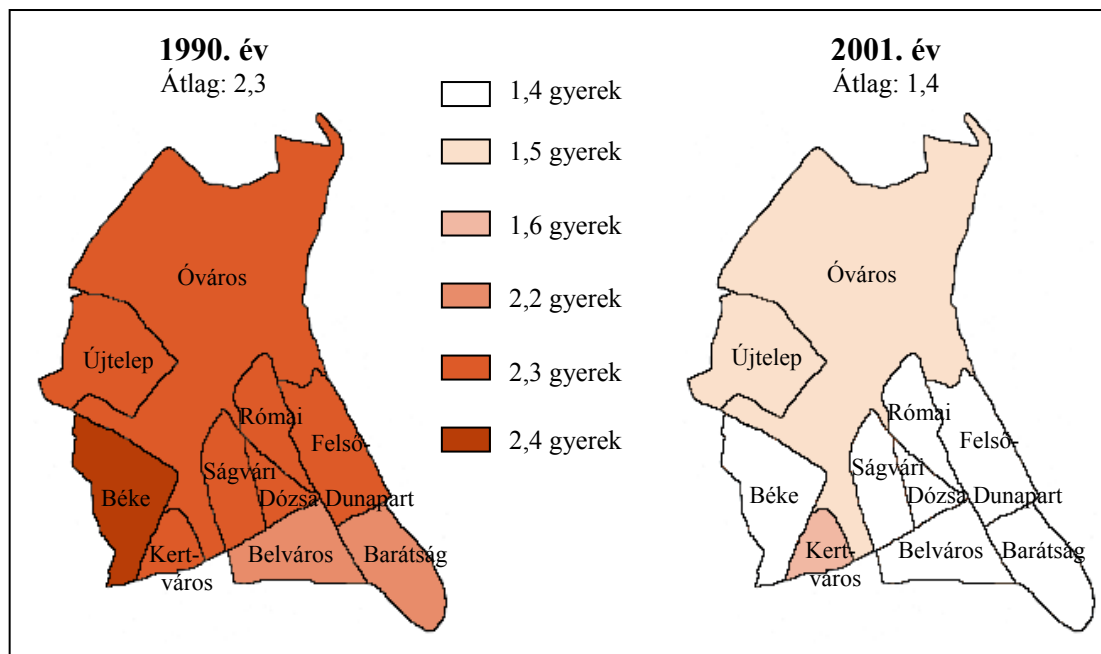
Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

Az egyre idősödő korstruktúra „vérfrissítését” a felnövekvő, fiatal generáció utánpótlása biztosíthatja, így egy öregedő településen a figyelem elkerülhetetlenül a fiatal generáció felé irányul. Az alacsony termékenységet mi is fejezhetné ki jobban, mint az egy családra jutó 15 éven aluli gyermekek száma (23. táblázat).

23. táblázat: Gyermekek a dunaújvárosi családokban (1990, 2001)

városrész	Átlagos gyerekszám családonként		változás (%pont)	Gyermekek nevelő házastársi, élettársi kapcsolatok aránya, %		változás (%pont)
	1990	2001		1990	2001	
Barátság városrész	2,2	1,4	-0,8	36,7	36,8	+0,1
Belváros	2,2	1,4	-0,8	34,3	36,2	+1,9
Béke városrész	2,4	1,4	-1,0	83,0	73,9	-9,1
Dózsa városrész	2,3	1,4	-0,9	64,6	55,9	-8,7
Felső-Dunapart	2,3	1,4	-0,9	53,4	48,3	-5,1
Kertváros	2,3	1,6	-0,7	55,1	55,0	-0,1
Óváros	2,3	1,5	-0,8	57,3	61,1	+3,8
Római városrész	2,3	1,4	-0,9	76,3	58,9	-17,4
Ságvári városrész	2,3	1,4	-0,9	54,3	50,2	-4,1
Újtelep	2,3	1,5	-0,8	56,4	53,6	-2,8
Lakóterület:	2,3	1,4	-0,9	61,5	55,4	-6,1

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

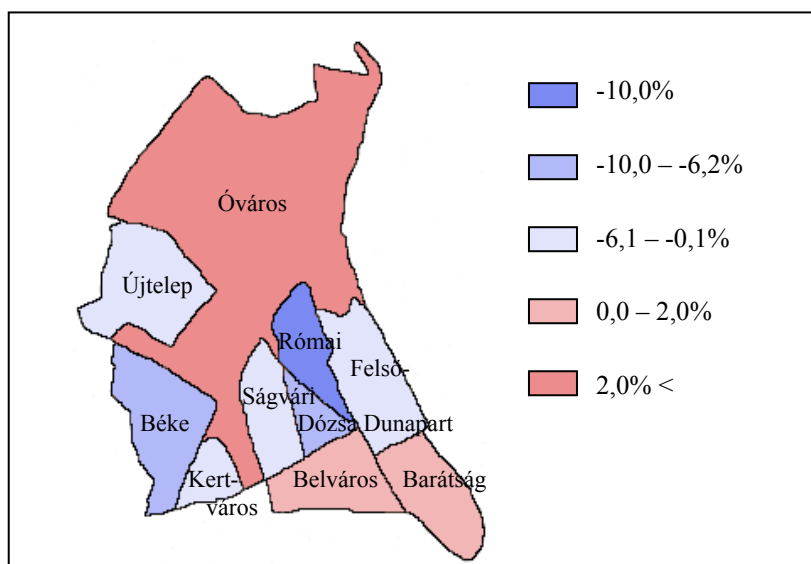
Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

31. ábra: Átlagos gyerekszám családonként* Dunaújvárosban (1990, 2001)

*A 15 évesnél fiatalabb gyermekkel élő családok alapján.

A 31. számú ábrán egyértelmű jele látható, hogy a családok csak ritkán vállalnak egynél több gyermeket, hiszen az átlagos gyerekszám a vizsgált intervallumban kivétel nélkül minden városrészben kb. 1 gyermekkel visszaesett. Ma már a Béke városrészt sem a gyermekvállalási kedvű családok jelenléte jellemzi, sőt a legkevesebb gyermeket nevelő városrészek között tartjuk számon (1,4 gyermek/család). Újtelep és Óváros gyerekszám a legmagasabb a városban (1,6 gyerek/család). A jelenség valószínűsíthetően a magyarországi lakáspolitikával hozható összefüggésbe, melynek építkezési támogatási rendszere a gyermekes fiatalokat nagyobb eséllyel próbál új ingatlanhoz juttatni, mint másokat. Így a gyermekek után járó építkezési támogatások miatt a jobb anyagiakkal rendelkezőkön túl elsősorban a gyermekes családok telepedtek le ezen városrészekben. A Kertváros kiemelkedő gyerekszámának hátterében valószínűsíthetően a terület nemzetiségi összetétele állhat.

A gyermekvállalási kedv visszaesését is részben tükrözi a gyermeket nevelő házaspárok, élettársi kapcsolatban élők arányának elmúlt évtizedes alakulása (32. ábra). Fontos azonban megemlíteni, hogy arányuk 6,1%-os csökkenésében szerepe van a magas válási statisztika következményeként a csonka családokban élő gyermekek egyre magasabb arányának is. A gyermeket nevelők arányának visszaesése kiemelten érintette a Római (-17,4%), a Béke (-9,1%) és a Dózsa városrészeket (-8,7%). Ezzel szemben az Óvárosban kiemelten (+3,8%), de a Belváros (+1,9%) területén is mérsékelten nőtt a gyermekes házaspárok/élettársak lakosságon belül képviselt aránya.

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

32. ábra: Gyermeket nevelő házaspárok, élettársi kapcsolatok arányának változása Dunaújvárosban, 1990-2001 (átlag: -6,1%)

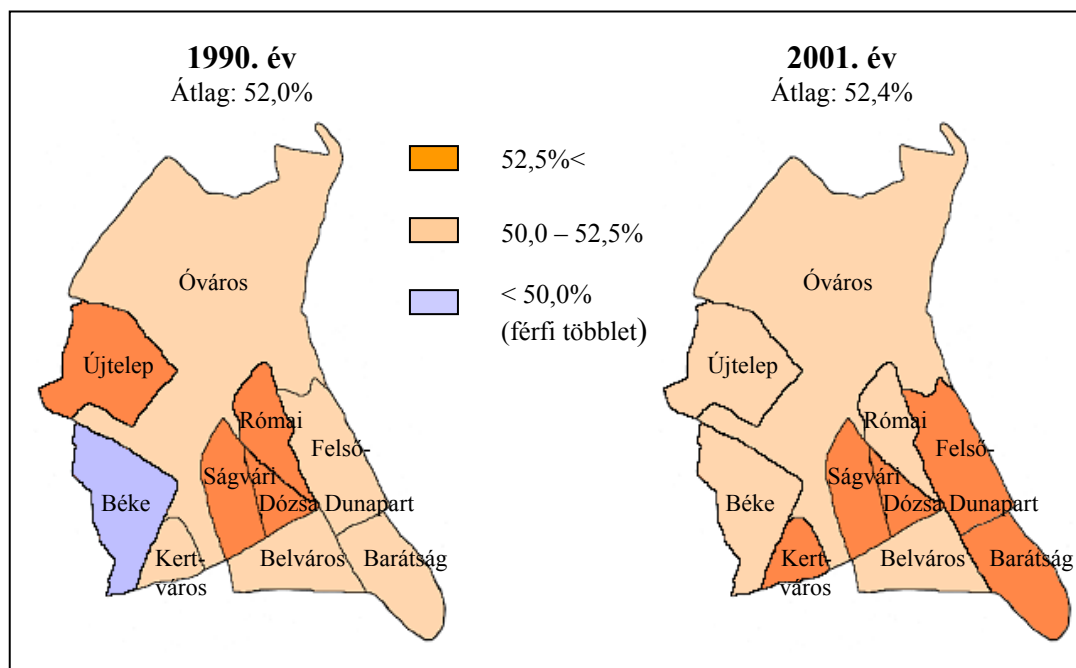
A nemek közötti különbség növekedésének legkirívóbb példája a Béke városrész, mely 1990-ben nemcsak a város legfiatalabb városrésze volt, hanem valójában is fiatalok éltek itt, magas gyerek számmal (24. táblázat). Tudvalevő, hogy a fiatal népesség körében a fiúk születési aránya magasabb, emiatt a fiatal városrész is összességében magasabb férfi aránnyal rendelkezett. A gyermekszám jelentős visszaesése miatt azonban a férfi lakosság utánpótlása is erőteljesen visszaszorult és Dunaújváros valamennyi városrészében női többséggel találkozunk. (33. ábra).

24. táblázat: Nők és gyermeküket egyedül nevelők aránya Dunaújvárosban (1990, 2001)

városrész	Nők aránya, %		változás (%pont)	Gyermekeket egyedül nevelők aránya*, %		változás (%pont)
	1990	2001		1990	2001	
Barátság városrész	53,5	54,2	+0,7	36,2	35,8	-0,4
Belváros	52,8	50,5	-2,3	39,9	40,3	0,3
Béke városrész	49,8	50,8	+1,0	21,2	27,4	6,2
Dózsa városrész	50,9	53,1	+2,2	26,5	29,4	2,8
Felső-Dunapart	53,1	53,5	+0,4	30,4	33,6	3,2
Kertváros	52,8	53,0	+0,2	32,5	32,7	0,2
Óváros	52,6	51,9	-0,7	17,3	18,0	0,8
Római városrész	51,4	51,8	+0,4	24,4	32,6	8,2
Ságvári városrész	50,8	54,3	+3,5	31,2	36,3	5,1
Újtelep	51,8	50,9	-0,9	16,9	15,5	-1,4
Lakóterületek:	52,0	52,4	+0,4	26,9	31,0	4,1

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

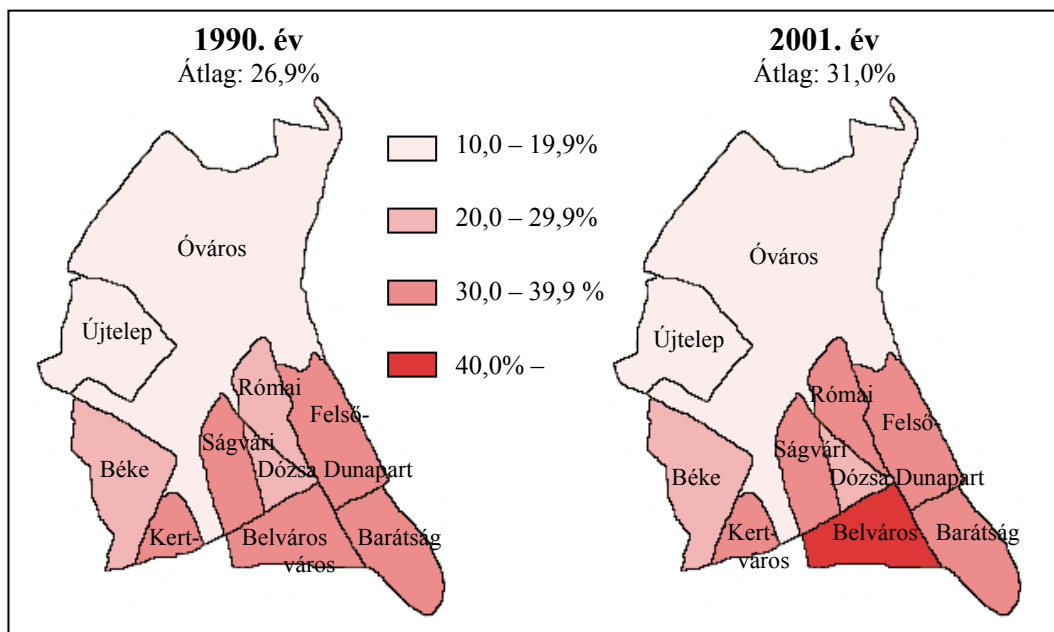
* a gyermekes családok között

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

33. ábra: Nők aránya Dunaújvárosban (1990, 2001)

A gyermekes családok között a gyermeküket egyedül nevelő szülők aránya a két népszámlálás között 26,9%-ról 31,0%-ra emelkedett. A negatív tendencián túl a 2001. évi állapotokat tükröző abszolút érték a városok viszonylatában is lényegesen magasabb azok 24,8%-os átlagánál! Az 1990. évi állapotokhoz hasonlóan a csonka családok legnagyobb mértékben a Belvárosban képviseltetik magukat, ahol a családok 2/5-ében csak az egyik szülő él együtt a gyermekkel (34. ábra).

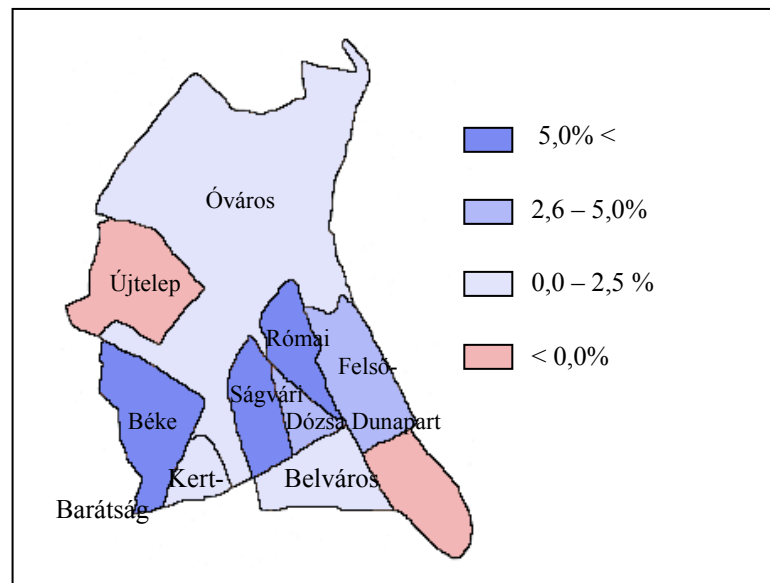
Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

34. ábra: Gyermeküket egyedül nevelő szülők aránya* Dunaújvárosban (1990, 2001)

*A gyermekes családok között.

Sokat elárul a panel lakótelepek utóbbi évtizedben felerősödő társadalmi problémáiról, hogy a legutóbbi két népszámlálás között ezen városrészekben kiugró mértékben emelkedett a gyermekes családok között a gyermeküket egyedül nevelők aránya (35. ábra).

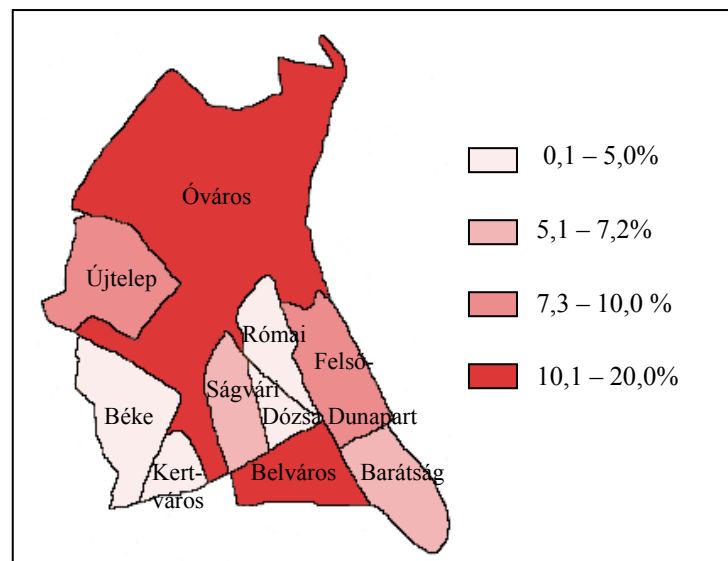
A népesség iskolai végzettség szerinti megoszlásának elemzését nehezítette, hogy a két népszámlálás módszertanában változás történt, így 2001. évi adatközlés is eltér a korábbitól. A két népszámlálás között a népesség iskolai végzettségének alakulását a műveltségi skála két szélén elhelyezkedők számának változása alapján vizsgáltam.

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

35. ábra: Gyermekeket egyedül nevelő szülők arányának* változása Dunaújvárosban, 1990-2001 (átlag: +4,1%)

* A gyermekes családok között.

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

36. ábra: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának* változása Dunaújvárosban, 1990-2001 (átlag: +7,2%)

*A 30 évesnél idősebb népesség arányában.

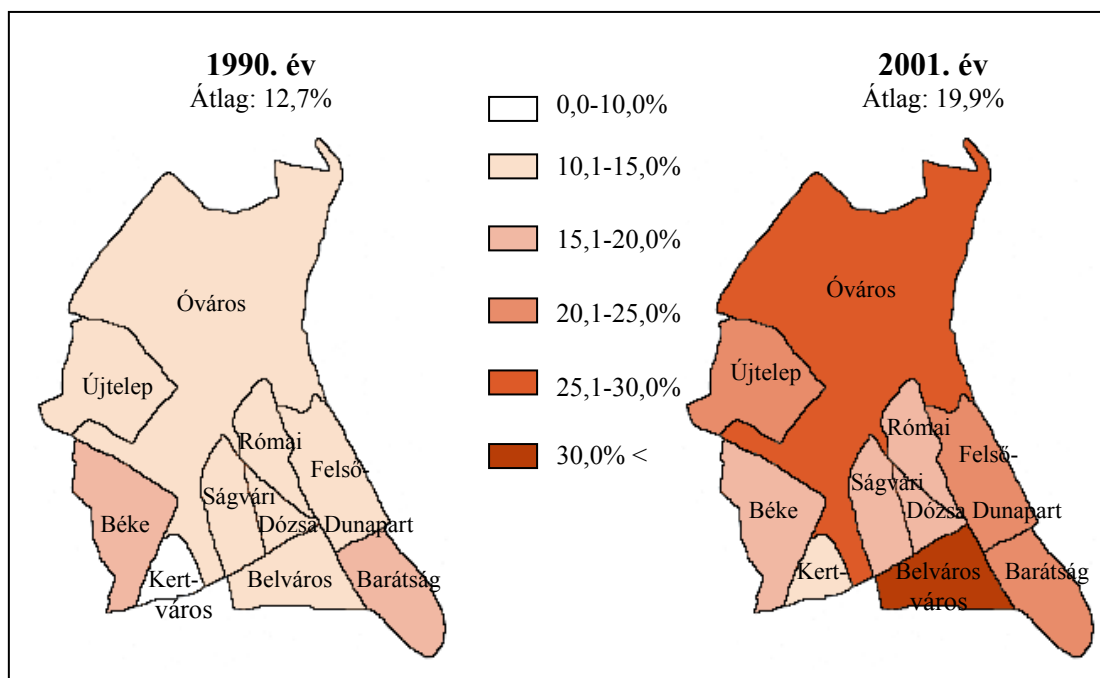
A Hoover-index alapján a szegregációs különbségek az előző népszámlálás óta nőttek a városban. A főiskolai ill. egyetemi diplomával rendelkezők ún. felhalmozódása a Belvárosban és az Óvárosban történt, ezen városrészek növelték kiemelkedő mértékben felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosai számát (36. ábra, 25. táblázat) és 2001-re a végzettség tekintetében a város legműveltebb városrészei lettek (37. ábra). A panel- városrészek jóval mérsékeltébb változáson mentek keresztül az előző népszámlálás óta, felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosainak aránya nem éri el a város átlagát. A Kertváros lakossága összességében továbbra is a város legkevésbé iskolázott rétegét képviseli.

25. táblázat: Dunaújváros népességének iskolai végzettsége (1990, 2001)

városrész	Max. 8 általánossal rendelkezők aránya, %		változás (%pont)	Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya*, %		változás (%pont)
	1990	2001		1990	2001	
Barátság városrész	56,0	51,4	-4,6	15,1	20,3	+5,2
Belváros	58,2	44,9	-13,3	12,0	30,6	+18,6
Béke városrész	59,7	45,3	-14,4	17,5	20,0	+2,5
Dózsa városrész	58,3	44,8	-13,5	13,3	17,8	+4,5
Felső-Dunapart	59,4	47,7	-11,7	12,7	20,2	+7,5
Kertváros	68,7	58,0	-10,7	8,4	12,2	+3,8
Óváros	66,6	47,1	-19,5	10,3	28,1	+17,8
Római városrész	57,3	46,3	-11,0	12,5	15,4	+2,9
Ságvári városrész	61,8	51,8	-10,0	10,2	16,1	+5,9
Újtelep	64,3	49,3	-15,0	12,2	21,5	+9,3
Lakóterület:	59,9	47,8	-12,1	12,7	19,9	+7,2

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

*a 30 évesnél idősebb népesség arányában

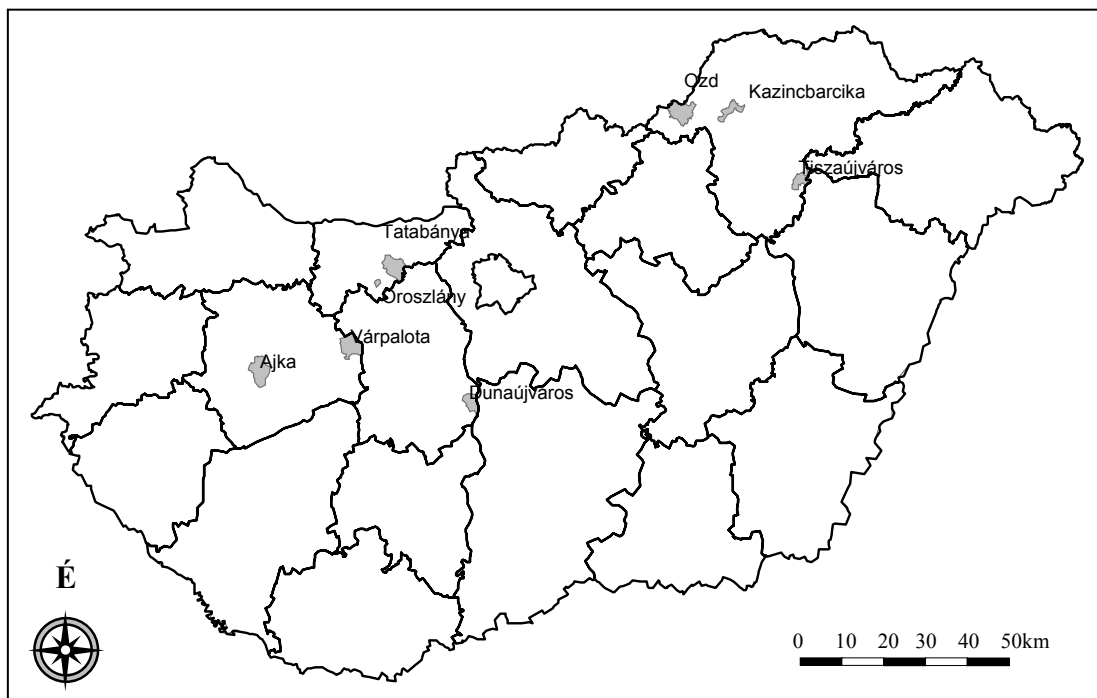
37. ábra: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya* Dunaújvárosban (1990, 2001)
(A 30 évesnél idősebb népesség arányában)

Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága

6. ÚJVÁROSOK RANGSOR DINAMIKÁJA A RENDSZER- VÁLTÁS UTÁN

A volt „szocialista” városok (újvárosok) II.világháborút követő hasonló gazdaságtörténeti múltja korántsem jelenti azt, hogy ezen városok minden tekintetben homogén képet alkotnának. Nagyon például a különbségek a magyar városhálózat hierarchiájában elfoglalt helyük alapján (Berényi I.-Dövényi Z., 1996). A hierarchiaszintek különbözőségét illetően hasonló eredmény olvasható ki a Beluszky Pál által elkészített városok hierarchikus rangsorából is:

- részleges megyeközpont: Tatabánya (megyeszékhely, megyei jogú város),
- középváros: Dunaújváros (megyei jogú város),
- Részleges középváros: Ózd,
- Kisváros: Ajka, Kazincbarcika,
- Hiányos szerepkörű kisváros: Tiszaújváros, Oroszlány, Várpalota.

38. ábra: Magyarország újvárosai (volt „szocialista” városok)

Igen eltérő lakosságszámuk, a legkisebb település Tiszaújváros 17.024, a legnagyobb Tatabánya 70.636 lakossal⁴⁵. A hazai közlekedési-infrastruktúra hálózatban elfoglalt helyzetük alapján is változó a kép. Tatabányáról már három évtizede félautópályán, majd a későbbi fejlesztéseknek köszönhetően autópályán (M1) lehet eljutni Budapestre. Az utóbbi évek fejlesztéseinek eredményeképpen Dunaújváros is autópályához jutott (M6) a főváros irányába. Oroszlány és Tiszaújváros országos vérkeringésbe történő bekapcsolódását az M1 autópályához, valamint M30-as gyorsforgalmi úthoz való közelségük segíti.

A volt „szocialista” városok településeinek rangsorolását egy aggregált mutató segítségével végeztem el. A módszer alapján már elkészült a megyei jogú városok elmúlt évekre vonatkozó egy-egy lehetséges rangsora (Kiss A., 2003/b). A megyei jogú városokkal történő összehasonlítás „gyenge” pontjaként említhető, hogy Dunaújváros nem megyeszékhelyként olyan erőforrásoktól esik el, melyek sereghajtó pozíciójában is visszatükröződhetnek. A vizsgálati módszert megtartva, a vizsgálati kör településeit azonban változtatva került sor jelen összehasonlítás elkészítésére. Ezen vizsgálatban 13 mutatót hasonlítottam össze az 1995. és 2005. év adatai alapján. A mutatók 8 társadalmi, gazdasági, vagy infrastrukturális jellegű kategóriába sorolhatók:

1. Népmozgalmi jellemzők:
 - 1000 lakosra jutó természetes szaporodás v. fogyás,
 - 1000 lakosra jutó vándorlási egyenleg.
2. Lakásállomány:
 - épített lakások száma 1000 lakosra,
 - épített lakásból a 4 és többszobás aránya,
 - közműolló: csatornahálózatba bekötött lakások az ivóvízhálózatra kapcsolt lakások %-ában.
3. Családi kapcsolatok:
 - 100 házasságkötésre jutó válások száma.
4. Egészségügy:
 - egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma,
 - járóbeteg szakellátásban egy gyógykezelésre jutó rendelési idő.
5. Oktatás:
 - egy osztályteremre jutó általános iskolai tanulók száma,

⁴⁵ 2006. január elsejei adatok

- egy osztályteremre jutó középiskolások száma.

6. Vállalkozás:

- 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma.

7. Kiskereskedelem:

- 1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek és vendéglátóhelyek száma.

8. Idegenforgalom:

- kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma 1000 lakosra.

A vizsgált mutatók városonkénti tényleges, abszolút értékét a 26. és 27. táblázat tartalmazza. Az abszolút adatok feldolgozásával kapott számított értékek kiszámítása mutatónként, a Bennett-féle módszer speciális alkalmazásával történt. A maximum érték(ek)hez 100%-ot, a minimum érték(ek)hez 0%-ot rendelve, a köztes városok „számított” megfelelőjét az adta, hogy az adott település hány %-kal haladta meg a legrosszabb értéket (28., 29. táblázat). Természetesen figyelembe kellett venni, hogy nem mindig a legkisebb érték tekinthető a legrosszabbnak! Például: 100 házasságkötésre jutó válások száma, közműolló, stb.

- Új városaink **természetes népmozgalmi mutatószáma** (1000 lakosra jutó természetes szaporodás, vagy fogyás) 2005-re a korábbiakhoz képest az országos tendenciához hasonlóan kedvezőtlenebbül alakult. A természetes népességnövekedést 2005-re egyedül Tiszaújváros tudta megtartani. Ezzel ellentétben Ajkán, Kazincbarcikán és Oroszlányban ma már a halálozások száma nagyobb az élve születéseknél. Azokon a településeken, ahol 10 évvel ezelőtt is természetes fogyás volt jellemző (Dunaújváros, Ózd, Tatabánya, Várpalota), a fogyás mértéke az 1000 lakosra jutó mutatószám alapján tovább nőtt. Dunaújvárosban a kedvezőtlen folyamat ellenére még városi átlag alatti a természetes lakosságcsökkenés.

- Az új városok hasonló vonása tükröződik közöttük mindenképpen abban a tekintetben, hogy lakónépességüket az országos átlagnál nagyobb mértékben veszítették el, amihez a nagyarányú elvándorlásokon túl egyes esetekben közigazgatási változások is hozzájárultak⁴⁶.

⁴⁶ 1999-ben Kazincbarcikáról levált Berente, 1999-ben Ózdról Farkaslyuk, 1997-ben pedig Várpalotáról levált Pétfürdő.

26. táblázat
Magyarország újjvárosainak abszolút mutatói (1995)

városok	1000 lakosra jutó természetes szaporodás vagy fogyás	1000 lakosra jutó vándorlási egyenleg	Épített lakások száma 1000 lakosra	Épített lakásokból 4 és több szobás aránya, %	Köz- mű- olló ¹	100 házas- ság- kötésre jutó válások száma	Egy házi- orvosra és házi- gyer- mekor- vosra jutó lako- sok száma	Járó- beteg- ellátás- ban 1 gyógy- keze- lésre jutó rende- lési idő, perc ²	Egy osz- tályte- remre jutó általa- nos iskolai tanulók száma	Egy osz- tályte- remre jutó közép- iskolai tanulók száma	1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma	1000 lakosra jutó kis- keres- delmi üzletek és ven- déglató helyek száma	Keres- ke- delmi szál- láshe- lyek vendé- geinek száma 1000 lakosra
Ajka	0,9	-5,2	0,8	29,6	84,5	52	1613	6,2	23,6	32,9	80	24,4	10,7
Dunaújváros	-1,1	-6,1	1,3	28,9	94,0	81	1682	6,5	24,6	27,1	101	26,3	7,8
Kazincbarcika	1,7	-4,4	0,8	64,5	95,5	62	1830	9,2	28,0	31,9	63	29,3	7,8
Oroszlány	1,0	-4,1	0,9	27,8	89,7	52	1616	7,4	19,9	21,1	78	19,3	4,7
Ózd	-1,7	-10,4	0,6	28,0	65,2	57	1955	4	22,8	28,0	51	18,0	12,3
Tatabánya	-2,6	-7,4	0,5	32,4	86,2	77	1571	7,9	21,8	28,7	111	28,0	4,0
Tiszaújváros	4,7	-11,9	1,0	63,2	91,9	51	1533	3,6	20,5	40,8	80	24,7	13,9
Várpalota	-2,2	-0,9	0,5	7,7	67,3	56	1784	9,3	20,2	26,4	75	22,2	5,5

¹ Csatornahálózatba bekapcsolt lakások/ ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások, %

² 2004. évi adatok

Legrosszabb érték	Legjobb érték
-------------------	---------------

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (1995)-KSH

27. táblázat
Magyarország újjvárosainak abszolút mutatói (2005)

városok	1000 lakosra jutó termé- szetes szapo- rodás vagy fogyasztás	1000 lakosra jutó vándor- lási egyen- leg	Épített lakások száma 1000 lakosra	Épített lakás- ból 14 és több- szobás aránya, %	Köz- mű- olló ¹	100 házas- ság- kötésre jutó válások száma	Egy házi- orvosra és házi- gyer- mekor- vosra jutó lakosok száma	Járó- beteg- ellátás- ban 1 gyogy- keze- lésre jutó rendé- lési idő, ² perc	Egy osz- tályte- remre jutó általá- nos iskolai tanulók száma	Egy osz- tályte- remre jutó közép- iskolai tanulók száma	1000 lakosra jutó regisztr- rált vállal- kozá- sok száma	1000 lakosra jutó kiske- reske- delmi üzletek és ven- déglátó helyek száma	Keres- ke- delmi szál- láshe- lyek vendé- geinek száma 1000 lakosra
Ajka	-3,0	-8,5	1,6	51,0	93,8	64	1529	3,1	23,7	39,2	91	20,2	16,7
Dunaújváros	-2,5	-8,4	0,5	77,8	94,9	63	1373	10,1	23,0	31,9	119	19,2	10,4
Kazincbarcika	-3,2	-5,8	1,2	43,6	94,0	85	1838	3,6	26,9	38,2	78	24,4	9,2
Oroszlány	-2,9	-10,2	0,3	66,7	98,5	87	1389	4,7	22,1	27,2	90	17,0	0,0
Ózd	-5,5	-7,0	0,7	35,7	58,5	101	1706	2,6	26,8	28,1	64	19,3	10,1
Tatabánya	-4,5	-1,5	1,8	29,7	90,0	71	1472	8,7	21,5	33,2	125	18,6	9,4
Tiszaújváros	0,2	-7,3	3,3	68,4	98,6	65	1310	2,2	28,1	40,9	117	25,5	78,8
Várpalota	-3,8	-6,1	1,2	40,0	100,0	55	1404	2,2	19,3	29,4	87	17,0	4,1

¹ Csatornahálózatba bekapcsolt lakások/ ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások, %

² 2004. évi adatok

Legrosszabb érték	Legjobb érték
-------------------	---------------

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (2005, 2004)-KSH

28. táblázat
Magyarország újjvárosainak relatív mutatói (1995)

városok	1000 lakosra jutó természetes szaporodás vagy fogyás	1000 lakosra jutó vándorlási egyenleg	Épített lakások száma 1000 lakosra	Épített lakásokból 4 és több szobás aránya, %	Köz-mű-olló ¹	100 házasságkötésre jutó válások száma	Egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma	Járóbeteg-ellátásban 1 gyógykezelésre jutó rendelési idő, perc ²	Egy osztályteremre jutó általános iskolai tanuló száma	Egy osztályteremre jutó középiskolai tanuló száma	1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma	1000 lakosra jutó kis- és középvállalkozások száma	1000 lakosra jutó kereskedelmi szolgáltatók száma	Komplex mutató	
	Ajka	47,9	60,9	37,5	38,6	63,6	97,4	81,1	45,6	54,3	40,1	48,7	56,8	68,1	57,0
	Dunaújváros	20,5	52,7	100,0	37,4	95,0	0,0	64,7	50,9	42,0	69,5	84,4	73,2	38,1	56,0
	Kazincbarcika	58,9	68,2	43,8	100,0	100,0	63,7	29,6	98,2	0,0	45,2	20,7	100,0	38,6	59,0
	Oroszlány	49,3	70,9	45,0	35,3	80,9	98,3	80,3	66,7	100,0	100,0	45,8	11,5	7,4	60,9
	Ózd	12,3	13,6	10,1	35,7	0,0	80,8	0,0	7,0	64,2	65,0	0,0	0,0	84,1	28,7
	Tatabánya	0,0	40,9	0,0	43,5	69,2	12,9	90,9	75,4	76,5	61,4	100,0	88,5	0,0	50,7
	Tiszaújváros	100,0	0,0	67,4	97,6	88,1	100,0	100,0	0,0	92,6	0,0	48,1	59,5	100,0	65,6
	Várpalota	5,5	100,0	0,0	0,0	7,0	82,8	40,6	100,0	96,3	73,1	39,9	37,2	14,8	45,9

¹ Csatornahálózatba bekapcsolt lakások/ ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások, %

² 2004. évi adatok

Legrosszabb érték Legjobb érték

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (1995)-KSH

29. táblázat
Magyarország újjáépítésének relatív mutatói (2005)

városok	1000 lakos- ra jutó termé- szetes szapo- rodás vagy fo- gyás	1000 lakos- ra jutó vándor- lási e- gyen- leg	Épít- ett laká- sok száma 1000 lakos- ra	Épít- ett lakás- ból 4 és több- szobás ará- nya, %	Köz- mű- olló ¹	100 ház- ság- kötés- re jutó vállá- sok száma	Egy ház- orvos- ra és házi gyer- mek- or- vosra jutó lako- sok száma	Járó- beteg- ellá- tás- ban 1 gyógy- keze- lésre jutó rende- lési idő, perc ²	Egy osztály- remre jutó általá- nos isko- lai ta- nulók száma	Egy osztály- remre jutó köz- zépis- kolai tanu- lok száma	1000 lakos- ra jutó re- giszt- rált vállal- kozá- sok száma	1000 lakos- ra jutó kiske- reske- delmi üzle- tek és ven- déglá- tóhe- lyek száma	Ke- reske- delmi szál- láshe- lyek ven- dége- inek száma 1000 la- kosra	Komp- lex mutató
Ajka	43,9	19,5	43,3	44,3	85,1	79,9	58,5	11,4	49,7	12,5	44,5	38,4	21,2	42,5
Dunaújváros	52,6	20,7	6,7	100,0	87,7	82,2	88,1	100,0	57,4	65,8	90,8	26,1	13,2	60,9
Kazincbarcika	40,4	50,6	30,0	28,9	85,5	35,3	0,0	17,7	13,3	19,7	23,5	87,7	11,6	34,2
Oroszlány	45,6	0,0	0,0	76,9	96,4	30,2	85,0	31,6	67,4	100,0	42,3	0,0	0,0	44,3
Ózd	0,0	36,8	13,3	12,5	0,0	0,0	25,0	5,1	14,4	93,2	0,0	27,3	12,8	18,5
Tatabánya	17,5	100,0	50,0	0,0	75,9	66,2	69,3	82,3	75,1	56,3	100,0	19,2	11,9	55,7
Tiszaújváros	100,0	33,3	100,0	80,5	96,6	79,0	100,0	0,0	0,0	0,0	87,7	100,0	100,0	67,5
Várpalota	29,8	47,1	30,0	21,4	100,0	100,0	82,2	0,0	100,0	84,0	38,9	0,0	5,2	49,1

¹ Csatornahálózatba bekapcsolt lakások/ ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások, %

² 2004. évi adatok

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (2005, 2004)-KSH

Legrosszabb érték	Legjobb érték
-------------------	---------------

Az újvárosok **migrációs egyenlege** a mai napig negatív, mértékében jelentősen felülmúlja a városok átlagát. Az 1000 lakosra jutó vándorlási negatívum értéke azonban jelentős különbségeket mutat a települések között. A két legszélsőségebb példát az egymástól 15 km-re elhelyezkedő Tatabánya (-1,5 fő/1000 lakos) és Oroszlány (-7,4 fő/1000 lakos) mutatja. Dunaújváros 1000 lakosra jutó vándorlási egyenlegének mérlege 2005-ben a korábbi vizsgálati évhez képest rosszabb értéket adott.

- Az **épített lakások 1000 lakosra** jutó mutatószáma alapján az újvárosok többségében mérsékelt lakáspiaci dinamizmus figyelhető meg. A pozitív irányú változás alól csak Oroszlány és az 1995-ben még vezető pozíciót betöltő Dunaújváros a kivétel.

- Az épített lakások nagysága alapján rendkívül vegyes kép rajzolódik ki az újvárosokról. A **4 és többszobás lakások** városi átlagnál is lényegesen magasabb **aránya** Dunaújvárosban, Oroszlányban és Tiszaújvárosban arra enged következtetni, hogy ezeken a településeken elsősorban a jómódú családok lakáskörülményeiben mutatkozik javulás.

- A **közműolló** (közüemi szennyvízcsatorna-hálózatba kapcsolt lakások aránya az ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások százalékában) már 1995-ben is a legjobbak közé emelte az újvárosokat. Az egyedüli kivétel Ózd, amely az eltel 10 évben még inkább lemaradt még a városi átlagtól is.

- A családi kapcsolatokra utaló **100 házasságkötésre jutó válások száma** 2005-ben valamennyi újvárosban a városi átlagnál rosszabb volt. Kirívó példaként nem kerülheti el a figyelmet Ózd, ahol 2005-ben többen mentek bíróságra, mint a házasságkötő terembe. Dunaújvárosban 1998 óta javuló tendencia figyelhető meg, amely a vizsgálati kör települései közötti rangsorolásban is pozíciójavulást eredményezett. Mivel a családok szétesése komoly társadalmi feszültségek hordozója, ez mindenképpen fontos előrelépést jelent.

- Az **egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok** száma alapján továbbra is az ózdi rendelők mutatják a legnagyobb leterheltséget. A dunaújvárosi mutató Tiszaújváros után a második legjobb értéket adta. Hasonlóan jó Dunaújváros pozíciója a **járóbeteg-ellátás egy gyógykezelésre jutó rendelési idejének** tekintetében is.

- Az oktatási helyzetet az **egy osztályteremre jutó tanulók száma** alapján értékeltem. Az általános iskolák esetében sablonszerű változásról nem lehet beszélni, az egyes városok más-más módon reagáltak a „demográfiai hullámvölgy-iskolahálózat fenntartása” problémára. A középfokú oktatás esetén településenként változó mértékben, de mindegyik városban kedvezőtlenebbé az oktatás vizsgált paramétere, nagyobb lett az egy osztályteremre jutó tanulói létszám.

- A **regisztrált vállalkozások 1000 lakosra vetített mutatószáma** alapján újvárosaink vállalkozói aktivitása nem versenyez a városok átlagával. Ez alól a megyeszékhely Tatabánya a kivétel, mely a hazai közlekedés-hálózatban elfoglalt kedvező pozíciójának is köszönheti az átlagnál magasabb vállalkozói aktivitást. Az újvárosok csoportjából az elmúlt évek dinamikus fejlődésének köszönhetően Dunaújváros és Tiszaújváros emelkedik ki, megközelítve a hazai városállomány átlagát. A többi újváros számára a lemaradás egyik legnagyobb hátránya az egyoldalú gazdaság szerkezetből fakadó veszélyeztetettség.
- A kereskedelmi szektor jellemzése az **1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek és vendéglátóhelyek** számának ismeretében történt. A mutató értékének alakulása alapján csak Tiszaújváros és Ózd esetében tapasztalható mennyiségi fejlődés. A bolthálózat legnagyobb „szűkülése” Tatabányán és Dunaújvárosban következett be.
- Megállapítható, hogy az **idegenforgalommal kapcsolatos mutatók** - különösen a rendszerváltás óta – az újvárosok versenypozícióját tartósan negatívan befolyásoló tényezők. Kivételként csak Tiszaújváros említhető, melynek szálláskínálata a férőhelyek 1000 lakosra vonatkoztatott számának tekintetében 2005-ben már az átlagnál is kedvezőbb volt.

A 30. táblázat tartalmazza a „számított” fejlettségi értékekből kapott komplex mutatót, mely az adott település különböző ismérvek alapján számított fejlettségi mutatóinak számtani átlaga. Ennek ismerete azt az eredményt hozta, hogy a szocialista ideológia legnagyobb vesztese a mezőnytől messze lemaradva Ózd, de Kazincbarcika lemaradása is nehezen behozhatónak tűnik. A legfejlettebb újváros továbbra is Tiszaújváros, melynek vezető pozícióját azonban a gazdasági átalakulás előtt álló Dunaújváros és a kedvező fekvésű Tatabánya is veszélyeztetheti. Várhatóan továbbra is a középmezőnyben helyezkedik majd el Tatabánya árnyékában Oroszlány, valamint Várpalota és Ajka.

30. táblázat: Újvárosaink rangsora (1995, 2005)

1995			2005		
hely	mutató	település	hely	mutató	település
1.	65,6	Tiszaújváros	1.	67,5	Tiszaújváros
2.	60,9	Oroszlány	2.	60,9	Dunaújváros
3.	59,0	Kazincbarcika	3.	55,7	Tatabánya
4.	57,0	Ajka	4.	49,1	Várpalota
5.	56,0	Dunaújváros	5.	44,3	Oroszlány
6.	50,7	Tatabánya	6.	42,5	Ajka
7.	45,9	Várpalota	7.	34,2	Kazincbarcika
8.	28,7	Ózd	8.	18,5	Ózd

emelkedő tendencia

stagnáló tendencia

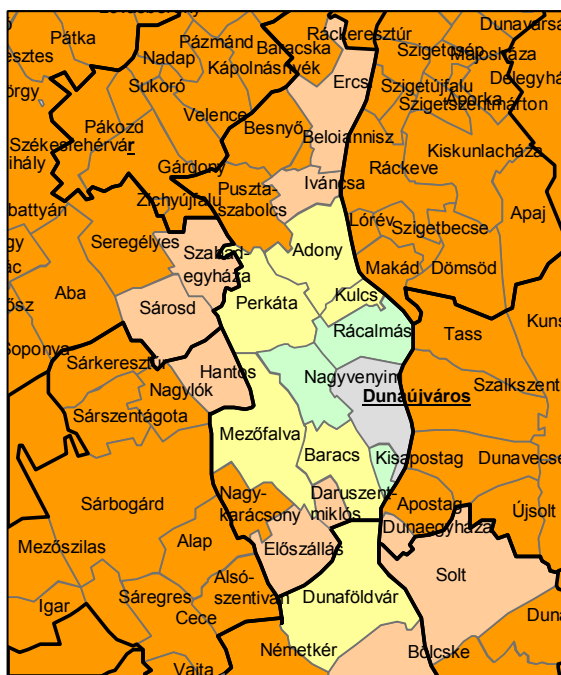

visszaeső tendencia

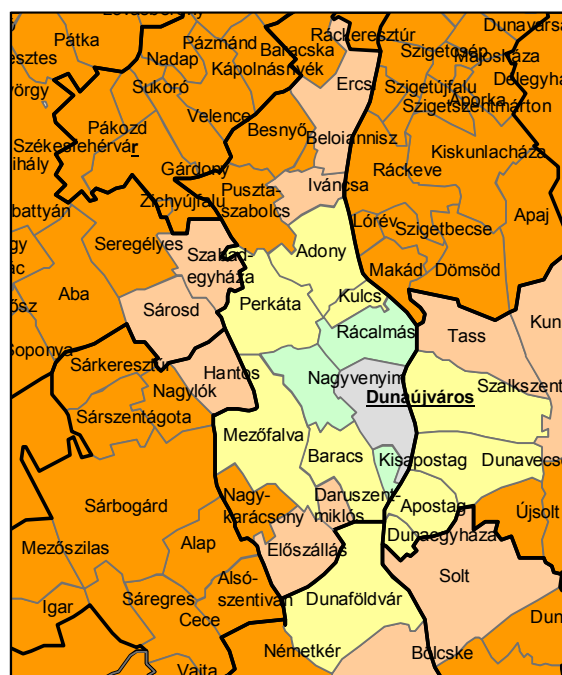

7. A JÖVŐ ÚTJA: SZERKEZETVÁLTÁS

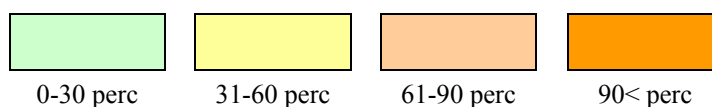
Dunaújváros jövőképeinek meghatározói a jelenleg is zajló nagy volumenű közlekedési infrastruktúra beruházások. Az M6-os autópálya Budapest-Dunaújváros közötti szakaszának teljes kiépülésével a főváros nemcsak földrajzi értelemben lesz közel Dunaújvároshoz, gyakorlatilag is hamar elérhetővé válik. A dunaújvárosi híd kapcsolatépítő hatása két lépésben, időbeni elcsúszással jelenik meg, és a közlekedési infrastruktúrák kivitelezések előrehaladtával teljesebbé válik. A híd első körben elsősorban lokális szerepkört tölt majd be, ami várhatóan abban nyilvánul meg, hogy a város jelenlegi féloldalas vonzáskörzete kiegyenlítettebbé válik azáltal, hogy a Duna balparti települései valóban karnyújtásnyi közelségbe kerülnek Dunaújvároshoz. Az érintett balparti települések köre azonban mégsem olyan kiterjedt, mint ami egy új hídtól várható lenne, hiszen a híd Dunaújvárostól délre épül, közúton 15, légvonalban 12 km-re a dunaföldvári közúti átkelőhelytől, amely a bal- és jobbparti települések között jelenleg is biztosítja a közúti összeköttetést.

39. ábra: Települések elérhetősége Dunaújvárosból autóbusszal 2006-ban (oda-vissza)

40. ábra: Települések várható elérhetősége Dunaújvárosból a Duna-híd megépülése után autóbusszal (oda-vissza)

A Duna-híd némiképp mégis átrendezheti Dunaújváros környékének jelenlegi sajátos térszerkezetét például a munkaerő-vonzáskörzet kibővülésének tükrében. A 2001. évi népszámlálás adatai alapján, a Dunaújvárosba bejáró foglalkoztatottak 11,5%-a maximum fél órát tölt munkába járással, 36,5%-a 30-60 percet utazik. Összességében tehát a városba naponta ingázó foglalkoztatottak majdnem fele nem utazik többet oda-vissza 1 óránál. A lakóhely és munkahely között járművel közlekedők 74,5%-a valamilyen tömegközlekedési eszközt használ, 96%-ban autóbust. Ezt a helyzetet modellezve a város térségének megújuló közlekedési hálózatára, az alábbi kép rajzolódik ki. Amennyiben a Volán társaságok közvetlen járatokat közlekedtetnek a jövőben a dunaújvárosi Duna-hídon át, a balparti települések közül Szalkszentmárton, Dunavecse, Apostag és Dunaegyháza községek aktív munkaerő-piaci bekapcsolódásával lehet számolni a buszközlekedés jelenlegi idő-távolság kapcsolatai alapján (39., 40. ábra). A feltételezés realitását megerősíteni látszik az is, hogy a fenti településeket magába foglaló Kunszentmiklósi kistérség munkanélküliségi mutatói lényegesen kedvezőtlenebbek az országos átlagnál. Számukra a nagyobb munkalehetőséget biztosító valódi városi funkciókkal rendelkező települések, úgymint Kecskemét és Budapest már távol fekszenek a rendszeres napi munkába járáshoz. A leendő dunaújvárosi Duna-híddal a Duna bal partján élők számára Dunaújváros már lehetséges munkahely-forrásként jöhet számításba, melyet a későbbi munkahelyteremtő beruházásoknál célszerű figyelembe venni.

A közlekedési kapcsolatrendszer időtényezőjének javulásával hasonló változás várható Dunaújváros oktatási vonzáskörzetének tekintetében is. A jelenlegi intenzívnek tekinthető, aszimmetriát mutató vonzáskörzethez is új települések csatlakozhatnak, különösen ha az adott településeken élők változatos képzési formákhoz jutnak Dunaújvárosban mind a középiskolai, mind az általános iskolai oktatás szintjén (Bán A.-Havellant O., 2007). Az oktatási vonzáskörzet várható kiterjedése az alábbiakkal indokolható:

- az érintett térség 0-18 éves korcsoportjának teljes társadalmon belül képviselt aránya az átlagnál magasabb,
- a balparti térség városállománya ugyan gyarapodott, a valódi városi funkciók azonban sok esetben hiányoznak,
- ha a szülők számára Dunaújváros munkahelyet biztosít, akkor bizonyos kényelmességi, praktikussági funkciók is vezérelhetik a szülőt a gyermek dunaújvárosi iskoláztatásában, óvodai ellátásának kiválasztásában.

Második lépésben kerülhet csak sor a város nagyobb léptékű lehetőségeinek kihasználására azáltal, hogy az ország középső kelet-nyugat irányú közúti összeköttetése is elkészül (M8-as gyorsforgalmi út), így a Helsinki korridor részeként, nemzetközi útvonalak találkozásában, a tranzitforgalom központja lehet Dunaújváros a híddal, az M8-assal és az M6-os autópályával. A közlekedési infrastruktúra beruházásai remélhetőleg a befektetők részéről is pozitívabb színben tüntetnék fel Dunaújvárost.

Új munkahelyek teremtése azért is fontos, mert a jelenlegi Dunaferre épülő iparszerkezet a piacgazdasági viszonyok között igen veszélyes. Ezért is lenne szükséges a jövőben ezen az egyoldalú foglalkoztatási szerkezeten változtatni, hiszen a városban jelenleg működő vállalatok a Vasmű esetleges technológiaváltása során felszabaduló valamennyi munkaerőt nem tudják alkalmazni. A munkanélküliségi mutatók is figyelmeztetőek, hiszen a munkanélküliek között a 180 napon túl el nem helyezkedők és a pályakezdők magas aránya megfelelő munkalehetőségek nélkül azt vetíti előre, hogy a munkát nem találók elhagyva a várost, az amúgy is kedvezőtlen elvándorlási mutató további növekedését eredményezhetik. Ebben az esetben pedig az elköltözők nem szuburbanizációs céllal hagyják el Dunaújvárost, hanem vonzáskörzetének határát is átlépve telepednek le. Ennek általában egyenes következménye a képzett, fiatal korosztály elvándorlása, tovább öregítve a város korstruktúráját és kedvezőtlenebb képet alkotva a város iskolázottságáról.

Ezt megelőzendő a Vasmű technológiaváltásáig új energiákkal fel lehetne készülni a felszabaduló munkaerő foglalkoztatására és a város népességmegtartó-képességének visszaszerzésére. Azzal együtt, hogy Dunaújváros valószínűleg megmarad iparvárosnak, a logisztikai szerepkör erősítése a mostani foglalkoztatás szerkezetet némiképp átalakítaná. Az átalakulási folyamat – igaz nem logisztikai vonalon - már el is kezdődött. Jelenleg épül a város és az ország egyik legnagyobb munkahelyteremtő beruházása, az 535 millió euróból megvalósuló koreai Hankook gumiabroncsgyár. Az új vállalat árnyal majd a jelenlegi képen, hiszen az 1100 fő foglalkoztatásával 2007 májusában induló nagyüzemmel⁴⁷ a vegyipar új színfoltot képvisel a jövőben Dunaújváros gazdaságszerkezetében. A változások előszelének is tekinthető, hogy az északi Ipari Parkban letelepedett cégek sem többnyire az acélfeldolgozáshoz kapcsolódó tevékenységet végeznek.

⁴⁷ www.dunaujvaros.com, 2007. január 15.

Dunaújváros leendő gyorsforgalmi úthálózatra épülő terveinek megvalósítását azonban késleltetheti és a térségnek óriási veszteséget jelent, hogy a korábban⁴⁸ 2015-re beharangozott sztrádának csupán egyes szakaszai készülnek el 2013-ig⁴⁹. Az M8-as egyik problémás része lesz a Veszprém – Dunaújváros közötti szakasz, amelynek még az ütemezése sem készült el és a nyomvonalak is hiányosak. A kelet-nyugati átjárást a meglévő utak megerősítésével kívánja biztosítani a kormány közlekedés fejlesztési elképzelése. Ehhez kapcsolódóan a Fejér megyei szakaszon a Székesfehérvár-Dunaújváros közötti 62-es utat fejlesztik 11,5 tonnás tengelyterhelésre, de meg kell építeni több elkerülő szakaszt, illetve ki kell váltani a seregélyesi és a szabadegyházi vasúti átjárókat is.

⁴⁸ www.dunaujvaros.com, 2005. július 21.

⁴⁹ www.dunaujvaros.com, 2006. november 20.

8. ÖSSZEFOGLALÓ

Az értekezésben ismertetett kutatás célja az volt, hogy komplex módon bemutassa Dunaújváros rendszerváltást követő időszakának gazdaság- és társadalomföldrajzi fejlődését, ezáltal hasznos háttér információkkal szolgáljon későbbi városfejlesztéssel kapcsolatos döntések meghozatalához.

A település rövid természetföldrajzi és történeti bemutatása után tértem ki az értekezés egyik központi témájának tekinthető gazdaságszerkezeti változások főbb mozzanatainak ismertetésére. Önálló fejezetként foglalkoztam a település népességmegtartó képességét meghatározó infrastruktúrális háttérrel, amit Dunaújváros demográfiájának vizsgálata követett. A statisztikai adatok értékelése során összehasonlítottam Dunaújvárost a hasonló történelmi múltú településekkel (volt „szocialista” városok). Végezetül az átalakuló gazdaságszerkezetű település egy lehetséges jövőképét vázoltam fel, melyben meghatározó szerepet kaphatnak a térséget érintő közlekedési infrastruktúra beruházások.

A disszertáció bizonyos tekintetben nem lezárt, további kutatásokhoz jelent kiindulási alapot:

- Dunaújváros vonzáskörzet-kiterjesztésének lehetőségei a Duna bal parti településeinek irányába,
- Dunaújváros népességmegtartó-képességének vizsgálata,
- Szegregációs folyamatok mélyebb szintű vizsgálata a későbbi társadalmi problémák megelőzése/mérséklése érdekében.

A kutatást megelőző kérdések alapján az alábbi téziseket fogalmaztam meg:

1. kérdés

Milyen változások történtek Dunaújváros gazdaság- és foglalkoztatási szerkezetében 1990 után?

1. tétel

Dunaújváros a rendszerváltás után is megőrizte sajátos egyoldalú gazdaságszerkezetét, továbbra is a nehézipart képviselő Dunafer Zrt. a fő foglalkoztató. A vállalatcsoport hosszadalmas privatizációja következtében a város foglalkoztatási szerkezetének gyökeres átalakulása elhúzódott és nem következett be olyan látványos, nagy foglalkoztatotti réteget érintő összeomlás, mint az ország számos más régiójában.

A rendszerváltást kísérő gazdasági átalakulások Dunaújvárosban is éreztették negatív hatásukat, számos helyi üzem kényszerült dolgozóinak elbocsátására, sőt bezárásra. Dunaújváros mégis szerencsésnek mondhatta magát, mert a térség legnagyobb foglalkoztatója, a Vasmű (Dunafer Zrt.) túlélte a KGST-piac összeomlását és a délszláv háború okozta dunai szállítási nehézségeket. A privatizációs eljárás is elhúzódott, ami összességében „csúsztatott gazdasági átalakulást” eredményezett, kényszer hiányában a gazdasági élet átstrukturálódása később indult el, mint más városokban és a vállalkozási szellem is mérsékeltebb maradt. Az egy lábon állás megszüntetésére irányuló tartalmas fejlesztések elmaradtak, kevés új foglalkoztató telepedett meg a városban, egyfajta statikusság jellemezte a település gazdaságát, noha 1998-ig az ország vidéki városai között a harmadik legnagyobb külföldi tőke Dunaújvárosba áramlott. A befektetések túlnyomó része azonban nem új cégek letelepedésével került a városba, hanem elsősorban a már meglévő vállalatok fejlesztésére fordították.

A fentiek miatt a rendszerváltás utáni években Dunaújvárosban nem alakult ki tömeges munkanélküliség, a foglalkoztatási mutatók az országos átlagnál kedvezőbben alakultak. 2001-től datálhatók a kedvezőtlen irányú változások előjelei: ebben az évben a Dunaújvárosi kistérségben a munkanélküliek aránya már a Fejér megyei átlagot is meghaladta, mely különbség azóta évről-évre nő. Az elhelyezkedési problémákra utal az is, hogy az átlagnál több tized százalékponttal magasabb a 180 napon túl munkát nem találók aránya, de a beszűkült foglalkoztatási lehetőségeket mutatja a pályakezdő munkanélküliek átlagnál magasabb részesedése is, mely 2002-től 2004-ig az országosnál intenzívebben, 8,3-ról 9,8%-ra nőtt.

2. kérdés

Hogyan alakultak Dunaújváros demográfiai mutatói a '90-es években és a folyamatok miként befolyásolták a város lakosságának összetételét?

2. tézis

Dunaújváros lakosságszáma az elmúlt másfél évtizedben folyamatosan csökken, melynek háttérében elsősorban a kiugróan magas negatív vándorlási egyenleg áll. A lakosságcsökkenést kedvezőtlen minőségi átalakulás kísérte, melynek legfontosabb következménye a város korösszetételének öregedése.

A '80-as évek közepén megindult kedvezőtlen demográfiai tendencia folytatódott a '90-es években, azóta is Dunaújváros lakosságszámának tartós csökkenése tapasztalható. 1990 és 2005 között a város lakosságszámának alakításában a vándormozgalom volt a meghatározó, melynek népességcsökkentő szerepe ezen időszak alatt tizenötszöröse (!) volt a természetes fogyásnak. Amennyire meghatározó volt a lakosságszám alakulásában a városépítés idején a bevándorlásból adódó nyereség, jelenleg olyannyira befolyásoló hatással bír a város jövőjére az elvándorlások magas aránya.

A lakosságcsökkenést kedvezőtlen minőségi átalakulás kísérte, melynek legfontosabb következménye a város korösszetételének változása és az átlagéletkor emelkedése volt. 1990 és 2004 között a 65 évnél idősebbek aránya csaknem duplájára, 7,1%-ról 15,0%-ra nőtt, míg a 15 évnél fiatalabbak részesedése a teljes lakónépességből 22,6%-ról 13,7%-ra csökkent. A lakosság korösszetételének ilyen mértékű változását a természetes fogyás önmagában még nem indokolja. Az intenzív öregedési folyamat elsősorban a kiugróan kedvezőtlen migrációs egyenleggel hozható összefüggésbe, hiszen az elvándorlás specifikumából adódik, hogy a nem „kötelező” munkahelyváltásra és tartós lakóhely-változtatásra leginkább a még mobilis, fiatal generáció vállalkozik, maga után hagyva a városban az idősebb nemzedéket.

3. kérdés

Milyen változások következtek be a lakosság városrészek közötti eloszlásában és összetételében az 1990. és 2001. évi népszámlálás között Dunaújvárosban?

3. tézis

A rendszerváltás új társadalmi-gazdasági viszonyokat hozott létre, ezáltal a lakosság egyes rétegeinek jövedelmi különbsége közötti rés kitágult. A jövedelmi különbségek új jelenséget indukáltak Dunaújvárosban, megkezdődött a lakosság térbeli tagozódása. A belső mobilitás a társadalmi szerkezetet oly módon alakította át, hogy tapasztalhatjuk a lakosság főbb jellemzőinek szegregációs vonásait a városon belül.

A társadalmi szegregációra a két legszélsőségebb példát a panel-városrészek és az új kertvárosi övezetek mutatják. 1990 és 2001 között a panelterületek Dunaújváros legintenzívebb népességcsökkenését élték át. Mindezek ellenére Dunaújváros lakosságának többsége továbbra is a magas laksűrűségű, többnyire magasépítésű panel lakóépületekkel ellátott városrészekben él. A nagyarányú elköltöztést a gyermekvállalási kedv megtorpanása egészíti ki, így a népesség korábbi természetes reprodukciója sincs biztosítva ezen városrészekben. Mindezekkel összefüggésben a gyermeket nevelők házaspárok, élettársi kapcsolatban élők arányának visszaesése kiemelten érintette a panel lakótelepeket. Ennek tudható be, hogy a legintenzívebb átlagéletkor-növekedéssel is ezen városrészekben találkozunk. Sokat elárul a lakótelepek utóbbi évtizedben felerősödő társadalmi problémáiról, hogy 1990-2001 között ezen városrészekben kiugró mértékben emelkedett a gyermekes családok között a gyermeküket egyedül nevelők aránya. Érzékelhetők a szegregációs különbségek az iskolai végzettség tekintetében is. A panelterületek jóval mérsékeltébb változáson mentek keresztül az előző népszámlálás óta, felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosainak aránya nem éri el a város átlagát.

A fenti folyamatok ellentéte tapasztalható az építési lehetőségeket biztosító Óvárosban. A lakásépítkezési támogatási rendszerrel is összefüggésben többnyire gyermekes családok telepedtek le a városrészben. Ennek következtében az Óváros családonkénti átlagos gyerekszama a legmagasabb a városban és kiemelten nőtt a gyermekes házaspárok/élettársak lakosságon belül képviselt aránya is. Az általában jobb jövedelemű főiskolai ill. egyetemi diplomával rendelkezők ún. felhalmozódásáról lehet beszámolni a területen, mely 2001-re a végzettség tekintetében a város egyik legműveltebb városrésze lett.

4. kérdés

Hogyan jellemezhető a dunaújvárosi szuburbanizáció?

4. tézis

A megfelelő közlekedési kapcsolatok hiánya miatt a Duna bal parti települései nem vonzóak a lakóhelyüket változtatni, de dunaújvárosi munkahelyüket megtartani kívánók számára, így sajátos féloldalas szuburbanizációs vonzáskörzet rajzolódik ki Dunaújváros körül. Az elvándorlásban részt vevők száma alapján Dunaújvárosnak elsősorban a kistérség középső és déli részének településeivel alakult ki szorosabb kapcsolata.

Általánosságban elmondható, hogy a Dunaújvárosból elköltözők a városhoz közelebbi településeket részesítik előnyben, a távolság tekintetében régiós nagyságrendű ugrásra ritkán kerül sor. Közigazgatásilag viszont gyakoribb a régióváltás, mert a város speciális földrajzi helyzete miatt 4 régió határán fekszik. A megfelelő közlekedési kapcsolatok hiánya miatt a Duna bal parti települései nem vonzóak a lakóhelyüket változtatni kívánó, de dunaújvárosi munkahelyüket megtartók számára. Ennek következtében a város körül sajátos féloldalas vonzáskörzet rajzolódik ki. Dunaújváros jelen kutatásban lehatárolt szuburbanizációs vonzáskörzete és „régii” statisztikai kistérsége nem fedik egymást. A 2004. január elseje utáni kistérségi besorolás viszont már közelebb hozza egymáshoz a két lehatárolást, hiszen a levált területek közül az északi települések eddig sem kapcsolódtak szervesen Dunaújvároshoz. A központi településnek a kistérség déli és középső településeivel alakult ki szorosabb kapcsolata. A feltételezett szuburbanizáció által lehatárolt településekre érkezők az 1990-2001 közötti időszakban a Dunaújvárosból történő összes elvándorlás 59%-át tették ki. A fennmaradt, jelentősnek tekinthető 41%-ot a város vonzáskörzetén kívüli, a térséget elhagyó elköltözők alkották.

5. kérdés

Miként jellemezhető Dunaújváros a vele hasonló történelmi múlttal rendelkező települések (volt „szocialista” városok) főbb társadalmi-gazdasági-infrastrukturális mutatóinak tükrében?

5. tézis

Dunaújváros a volt „szocialista” városok (újvárosok) között elfoglalt pozíciója 1995 és 2005 között pozitív irányú elmozduláson ment keresztül. A gazdasági átalakulás előtt álló település reálisan veszélyeztetheti Tiszaújváros vezető pozícióját.

A volt „szocialista” városok településeinek rangsorolását egy 13 tényezőből álló, társadalmi-gazdasági-infrastrukturális jellegű mutatócsoport segítségével végeztem el. A különböző ismérvek alapján számított komplex mutatók nagysága határozta meg a települések közötti végső várossorrendet. Ez alapján megállapítható, hogy a szocialista ideológia vereségének legnagyobb vesztese a mezőnytől messze leszakadva Ózd, de Kazincbarcika lemaradása is nehezen behozhatónak tűnik. Várhatóan továbbra is a középmezőnyben helyezkedik majd el Tatabánya árnyékában Oroszlány, valamint Várpalota és Ajka. A legfejlettebb újváros továbbra is Tiszaújváros, melynek vezető pozícióját azonban a gazdasági átalakulás előtt álló Dunaújváros és a kedvező fekvésű Tatabánya is veszélyeztetheti.

Dunaújváros a nyolc volt „szocialista” város között 1995-ben az ötödik, 2005-ben már a második helyen állt. A pozitív irányú jelentős elmozdulások közül megemlítenéd a 100 házasságkötésre jutó válások számának alakulása. Az 1995-ös válási statisztika utolsó helyéről, 2005-ben már a második legjobb helyre sikerült Dunaújvárosnak kerülni. Mivel a családok szétesése komoly társadalmi feszültségek hordozója, ez mindenképpen fontos előrelépést jelent. Dunaújváros vállalkozói aktivitása is kiemelkedik a mezőnyből, emellett azonban megemlítenéd, hogy újvárosaink ezen mutatója összességében rosszabb értékű a többi város átlagánál. A kedvezőtlen példák közül a kiskereskedelmi üzlethálózatra és a kereskedelmi szálláshelyek sűrűségére vonatkozó mutatószám marad el az egyébként is gyengébb üzlethálózatot mutató újvárosok mezőnyétől. Dunaújvárosban az épített lakások 1000 lakosra jutó alacsony mutatószáma nem tükrözi az újvárosok többségében tapasztalható mérsékelt lakáspiaci dinamizmust. A 4 és többszobás lakások lényegesen magasabb aránya azonban arra enged következtetni, hogy a településen elsősorban a jómódú családok lakáskörülményeiben mutatkozik javulás.

6. kérdés

A növekedés új elemeinek tekinthető közlekedési infrastruktúra fejlesztések közül a Duna-híd várhatóan milyen térszerkezeti változást idéz elő Dunaújváros vonzáskörzetében?

6. tézis

A város jelenlegi féloldalas vonzáskörzete a Duna-híd megépültével kiegyenlítettebbé válhat egyes bal parti települések bekapcsolódásával. A Duna-híd kapcsolatépítő hatása várhatóan két lépésben, időbeni elcsúszással jelenik meg, és a közlekedési infrastruktúra kivitelezéseinek előrehaladtával teljesebbé válik.

Dunaújváros jövőképe meghatározói a jelenleg is zajló nagy volumenű közlekedési infrastruktúra beruházások. Ezek egyik fontos eleme a hamarosan átadásra kerülő Duna-híd. A Duna-híd kapcsolatépítő hatása két lépésben, időbeni elcsúszással jelenik meg, és a közlekedési infrastruktúrák kivitelezések előrehaladtával teljesebbé válik. A híd első körben elsősorban lokális szerepkört tölt majd be, ami várhatóan abban nyilvánul meg, hogy a város jelenlegi féloldalas vonzáskörzete kiegyenlítettebbé válik azáltal, hogy a Duna bal parti települései valóban karnyújtásnyi közelségbe kerülnek Dunaújvároshoz. Az érintett Duna-Tisza-közi települések köre azonban mégsem olyan kiterjedt, mint ami egy új hídtól várható lenne. A híd ugyanis Dunaújvárostól délre épül, közel a dunaföldvári közúti átkelőhelyhez, amely a bal parti települések egy részével jelenleg is biztosítja az összeköttetést.

A Duna-híd némiképp mégis átrendezheti Dunaújváros környékének jelenlegi sajátos térszerkezetét például a munkaerő-vonzáskörzet kibővülésének tükrében. Ha a város térségének közlekedési hálózata megújul, akkor a buszközlekedés jelenlegi idő-távolság kapcsolatai alapján Szalkszentmárton, Dunavecse, Apostag és Dunaegyháza községek aktív munkaerő-piaci bekapcsolódásával lehet számolni. A feltételezés realitását megerősíteni látszik az is, hogy a fenti településeket magába foglaló Kunszentmiklósi kistérség munkanélküliséggel kapcsolatos mutatói lényegesen kedvezőtlenebbek az országos átlagnál. Számukra a nagyobb munkalehetőséget biztosító valódi városi funkciókkal rendelkező települések, úgymint Kecskemét és Budapest már távol fekszenek a rendszeres napi munkába járáshoz. A közlekedési kapcsolatrendszer időtényezőjének javulásával hasonló változás várható Dunaújváros oktatási vonzáskörzetének tekintetében is és a jelenlegi aszimmetriát mutató, intenzívnek tekinthető vonzáskörzethez is új települések csatlakozása várható, különösen, ha a város változatos képzési struktúrát tud nyújtani a tanulók számára.

9. SUMMARY

The purpose of the dissertation is to present the economical-social development of Dunaújváros after 1990. The dissertation offers useful background-informations to bring in a verdict about Dunaújváros.

The showing of Dunaújváros begins with the short characterize of physical geography and history. The third chapter reviews one of the main subject of the dissertation, the momentums of restructuring. Stand-alone chapter is concerned with the infrastructural background which is in close connection with the keep the population of settlements. The following chapter analyses the demography of Dunaújváros. In the course of statistical data valuation Dunaújváros is being compared with others towns which history looks like Dunaújváros (socialist cities). The illustration of outlook to the future closes the dissertation. The local investment of hungarian transport-structure (Danube bridge, motorways) orients the development of Dunaújváros.

On the strength of previous questions the research work gives the next thesis:

1. The political change after 1990, Dunaújváros preserved the one-sided economic-structure, the most people are employed by Dunafer (steel works). This state company came into private ownership just two years ago, so the general problems of the life after the political change were lighter than in Hungary.
2. The population of Dunaújváros is decreasing steadily in the last one and half decades because of migration from Dunaújváros. The age-composition of population is also unfavourable, the data shows intensive ageing.
3. After the political change the earnings different came higher between the social stratification. The earnings different generated a new symptom in Dunaújváros too, so it was the beginning of the spatial of the population. In the town began the spatial proportion of population. A result of segregation is the similar characterised citizen knit in a specific part of the town.
4. Without proper transport connections the settlements of the left bank of Danube are not attractive for people who like to live outside Dunaújváros however want to keep their workplace in Dunaújváros. The most people who move off from Dunaújváros take up new residence in the villages south and east part of Dunaújváros subregion.

5. Dunaújváros's position – among the hungarian ex-socialist cities (new cities) – shows positive trend between 1995-2005. Dunaújváros has got a real chance to be the most advanced new city in Hungary on the active economic-developer process.
6. Dunaújváros has got a one-sided surround because transport connections are not equalized between the banks of Danube. Some village on the left bank can connect to close surround of Dunaújváros after building the Danube-bridge.

The dissertation offers many further possibilities for research:

- Possibility of the surround-expansion in Dunaújváros,
- Analyse how to keep the population in Dunaújváros,
- Deep search of segregation process for alleviation of the social problems.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Őszinte köszönettel tartozom:

- **Témavezetőmnek, Dr. Hahn Györgynek** az értekezés elkészítéséhez nyújtott szakmai útmutatásáért, értékes tanácsaiért és segítségéért,
- **Munkahelyi vezetőmnek, Dr. Kiss Attilának** a publikációs lehetőségekért, segítőkészségéért, javaslataiért,
- **Dr. Hevesi Attilának**, aki egyetemi éveim során formálta földrajzi szemléletemet,
- **Siskáné Dr. Szilasi Beátának**, aki diáktársként önzetlenül osztotta meg velem tapasztalatait,
- **Pázsitka Évának**, aki segített kiigazodni a doktori képzés adminisztratív útvesztőjében.

A szakmai segítségen túl külön szeretnék köszönetet mondani családomnak is:

- **Szüleimnek**, akik különösen a nagyszülői teendők ellátásával támogattak,
- **Férjemnek**, aki nem szakmabeliként sokat segített, hogy minél közérthetőben fogalmazzam meg gondolataimat,
- **Anyósomnak**, odaadó nagymamai támogatásáért,
- **Kisfiamnak**, hogy türelemmel viselte, ha időnként nélkülöznie kellett.

FELHASZNÁLT FORRÁSMUNKÁK ÉS IRODALOM

- Ádám László-Boros Ferenc szerk. (1979):** Dunaújváros földrajza, Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 5-294.
- Bán Anetta – Havellant Orsolya (2007):** Dunaújváros oktatási vonzáskörzetének átalakulása (1999-2006). In: Dunaújváros és térsége (Kiss A. szerk.), Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport, 7. kötet, Dunaújváros, pp. 99-116.
- Beluszky Pál (2003):** Magyarország településföldrajza, Általános rész, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 422 p., 320 p.
- Berényi István-Dövényi Zoltán (1996):** Historische und aktuelle Entwicklungen des ungarischen Siedlungsnetzes. In: Städte und Städtesysteme in Mittel- und Südosteuropa Hrsg. A. Mayr, F.-D. Grimm. - Leipzig : Institut für Länderkunde, -(Beiträge zur Regionalen Geographie ; 39.), pp. 104-171.
- Dövényi Zoltán (2003):** Településrendszer. In: Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza (Perczel Gy. szerk.), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 541 p.
- Enyedi György (2004):** Az urbanizációs ciklus és a magyar településhálózat átalakulása. In: Település- és városszociológia szöveggyűjtemény (Csizmady A.-Husz I. szerk.), Gondolat Kiadó, Budapest, pp.15-16.
- Erdősi Ferenc (2005):** Magyarország közlekedési és távközlési földrajza., Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 82 p., 181 p.
- Germuska Pál (2003):** Ipari város, új város, szocialista város. In: Korall Társadalomtörténeti Folyóirat, 11-12. sz., pp. 239-259.
- Horváth István-Szabó Ferenc-Cinkóczi Sándor szerk. (1999):** Duna-ferr, Dunai Vasmű Krónika, Dunatáj Kiadó Kft., pp. 11-34.
- Husztai Zsolt (2003):** Dunaújváros gazdaság szerkezeti változásai. In: Dunaújváros és térsége 2001 (Kiss A. szerk.), Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport, Dunaújváros, pp. 165-180.
- Illésy Miklós (2003):** Foglalkoztatási viszonyok a dunaújvárosi kistérségben. In: A munka és a párbeszéd új paradigmái (Makó Cs.-Simonyi Á. szerk.), OFA, Budapest., pp. 65-66.
- Kiss Attila (1986):** Dunaújváros, mint ipari centrum vonzási hatásai. In: Alföldi Tanulmányok X. kötet (Tóth J. szerk.), Békéscsaba

- Kiss Attila (1997):** Fejér megye térszerkezete a településközi kapcsolatok alapján, MTA RKK NYUTI^{**}, Győr
- Kiss Attila (2003/a):** Nagyvárosaink egészsége. In: Comitatus, 2003. 1-2. sz., pp. 127-135.
- Kiss Attila (2003/b):** Térségi összefüggések Dunaújváros vonzáskörzetében. In: A munka és a párbeszéd új paradigmái (Makó Cs. és Simonyi Á. szerk.), OFA, Budapest, pp. 35-48.
- Lampertné Akócsi Ildikó (2006):** Út a monokultúrás gazdasági szerkezettől a logisztikai központtá válásig. In: Dunaújváros és térsége (Kiss A. szerk.), Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport, 6. kötet, Dunaújváros, pp. 51-62.
- Lányi Gábor (2000):** Településkörnyezet I.-A természet a településben. In: Magyarország településkörnyezete (Enyedi Gy. szerk.), MTA, Budapest, 110 p.
- Nyitrai Ferencné (2000):** Az ipar helyzetének alakulása 1985-1996 között. In: Magyarország a XX. században (Kollega Tarsoly I. szerk.), Babits Kiadó, Szekszárd, pp. 615-623.
- Petrovickijné Angerer Ildikó-Tóth László szerk. (2003):** Tájékoztató Dunaújváros Megyei Jogú Város környezeti állapotváltozásáról 2002, Dunaújváros, 13 p.
- Petrovickijné Angerer Ildikó-Tóth László-Mészáros Roland (2004/a):** Tájékoztató Dunaújváros Megyei Jogú Város környezeti állapotváltozásáról 2002, Dunaújváros, pp. 11-13.
- Petrovickijné Angerer Ildikó-Tóth László-Mészáros Roland (2004/b):** Dunaújváros Megyei Jogú Város Települési Környezetvédelmi Programja, Dunaújváros, pp. 10-33.
- Szente Tünde (2004):** A privatizáció előtti állami nagyvállalat: a Dunaferri. In: Dunaújváros és térsége (Kiss A. szerk.), Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport, 4. kötet, Dunaújváros, pp. 102-104.
- Szirmai Viktória (1988):** „Csinált” városok, Magvető Kiadó, Budapest pp. 1-240.
- Szirmai Viktória (1992):** „Új” ökológiai válság. Az újvárosi társadalmak és az ökológiai problémák. In: Tatabánya 45 éve város. Tatabánya várossá nyilvánításának 45. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásának anyaga.-Tatabánya, 1992. október 1-2. (Fűrész M. A. főszerk.), Tata, pp. 5-22.
- Szirmai Viktória (1997):** Közép-európai újvárosok az átmenetben. In: Társadalmi és területi folyamatok az 1990-es évek Magyarországon (Kárpáti Z. szerk.), MTA Társadalmi Konfliktusok Kutató Központja, Budapest, pp. 96-119.

^{**} Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézete

Statisztikai adatbázisok:

- Dunaújváros Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal
- Fejér Megyei Statisztikai Évkönyv megfelelő évfolyamai, 1990-2005, KSH
- Megyei Statisztikai Évkönyvek, KSH, 2004
- Népszámlálási kötetek megfelelő évfolyamai 1970-2001, KSH
- Népszámlálás 2001, 3.7. Fejér megye, KSH, Budapest, 2001
- Területi Statisztikai Évkönyvek megfelelő évfolyamai 1990-2005, KSH
- T-STAR adatbázis, 1998-2002, KSH
- Vándorlási adatbázis, 1990-2002, KSH

Honlapok:

- www.aegon.hu
- www.agrarkapu.hu
- www.agrospec.hu
- www.ahbrt.hu
- www.ahico.hu
- www.allianzbank.hu
- www.arcelor-eisenhuettenstadt.de
- www.aviva.co.hu
- www.budapestbank.hu
- www.cib.hu
- www.citibank.hu
- www.commerzbank.hu
- www.elsolakashitel.hu
- www.erstebank.hu
- www.esb.hu
- www.dh-online.hu
- www.dunaujvaros.com
- www.dunaujvaros.hu
- www.eisenhuettenstadt.de
- www.elvira.hu
- www.general.hu
- www.groupama.hu
- www.ieb.hu
- www.ingbank.hu
- www.innopark.hu
- www.kdb.hu
- www.kh.hu
- www.khelet.hu
- www.ksh.hu

- www.kti.hu
- www.kvvm.hu
- www.magyarorszag.hu
- www.meh.hu
- www.mkb.hu
- www.mpb.hu
- www.nol.hu
- www.otpbank.hu
- www.qbeatlasz.hu
- www.raiffeisen.hu
- www.signal.hu
- www.takarekbank.hu
- www.unicreditbank.hu
- www.unionbiztosito.hu
- www.uniqa.hu
- www.volán.hu
- www.volksbank.hu
- www.1000ev.hu

Egyéb:

- Magyarország atlasza, Cartographia, Budapest, 1999, pp. 4-6., pp. 30-33.
- A Hírlap (1991-1995)
- Dunaújvárosi Hírlap (1990, 1997, 1998, 2007)
- Fejér Megyei Extra
- Volán autóbusz menetrendek (1992, 1999)
- MÁV vasúti menetrendek (1992, 1999)
- Dunaföldvár és Szabadszállás (1:75.000) 5262 Magyar Kir.Honvéd Térképészeti Intézet, Budapest, 1936
- Dunaújváros (1:50.000) L-34-38-B Magyar Néphadsereg Vezérkara, Budapest, 1980

A SZERZŐ TÉMÁVAL KAPCSOLATBAN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓI

- Havellant O. (2000):** Dunaújváros közlekedésföldrajza. In: A Dunaújvárosi Főiskola Közleményei XXI, Dunaújváros, 55 p.
- Havellant O. – Kiss A. (2001):** Dunaújváros és térsége '98. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 5 p.
- Havellant O. – Kiss A. (2001):** Dunaújváros interregionális környezete '99. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 6 p.
- Havellant O. – Kiss A. (2001):** Dunaújváros, mint megyei jogú város. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 28 p.
- Havellant O. (2003):** Lakáshelyzet és szuburbanizáció Dunaújvárosban. In: Munkástörténet-Munkásantropológia, Napvilág Kiadó, Budapest, 189 p.
- Havellant O. – Kiss A. (2003):** Dunaújváros és kistérségének fontosabb társadalmi-gazdasági változásai (1998-2001). In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 3. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 9 p.
- Havellant O. (2003):** Dunaújváros történeti demográfiája. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 3. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 35 p.
- Havellant O. (2004):** Dunaújváros migrációs folyamatai (1990-2001). In: A Dunaújvárosi Főiskola Közleményei XXV., Dunaújváros, 103 p.
- Havellant O. – Kiss A. (2003):** Dunaújváros és térségének gazdasági és társadalmi adottságai. In: Dunaiferr Műszaki Gazdasági Közlemények, 173 p.
- Havellant O. (2004):** Dunaújváros és kistérségének fontosabb társadalmi-gazdasági változásai II. (1998-2001). In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 4. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 23 p.
- Havellant O. – Huszti Zs. – Kárpáti G. (2004):** Dunaújváros, mint interregionális humánerőforrás-fejlesztési központ. In: Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások, Nemzetközi tudományos konferencia-2003, Debrecen, 87 p.
- Havellant O. – Huszti Zs. – Rohonczi S. (2004):** Dunaújváros vonzáskörzetének és városi szerepének feltételezett változásai a Duna-híd megépülése után. In: A településföldrajz helyzete és főbb kutatási irányai az ezredforduló után, Szombathely, 101 p.

O. Havellant – Zs. Huszti – S. Rohoncz (2004): Urban functions of Dunaújváros after building the bridge over Danube. In: Cross-border Co-operations, Schengen Challenges, Debrecen, 260 p.

Havellant O. (2005): Szegregációs folyamatok Dunaújvárosban, 1990-2001. In: A Dunaújvárosi Főiskola Közleményei XXVI/I., Dunaújváros, 187 p.

Havellant O. – Bán A. (2005): Dunaújváros és térségének társadalmi-gazdasági állapota (1999-2002). In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 5. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 15 p.

Havellant O. (2005): Dunaújváros térbeni társadalmi szerkezetének változásai az 1990-es évtizedben. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 5. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 33 p.

Havellant O. (2006): A „rég” és „új” Dunaújvárosi kistérség a 2001. évi népszámláláskor. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 6. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 25 p.

Havellant O. (2006): Dunaújváros interregionális környezete, 2003. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 6. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 33 p.

Havellant O. (2006): Ipartelepítés Dunaújvárosban pro és kontra. In: Tiszteletkötet Hahn György 70. születésnapjára, A Miskolci Egyetem Közleménye, Egyetemi Kiadó, Miskolc, 173 p.

Havellant O. (2007): Dunaújváros, mint megyei jogú város pozicionálása. In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 7. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 21 p.

Havellant O. (2007): Dunaújváros oktatási vonzáskörzetének átalakulása (1999-2006). In: Dunaújvárosi Főiskola Térségfejlesztési Kutatócsoport 7. kötet (szerk. Kiss A.), Dunaújváros, 99 p.

ÁBRAJEGYZÉK

Bevezetés

1. ábra: A volt „szocialista” útvárosok.....	5
--	---

Új város született... - Dunaújvárosról röviden

2. ábra: Dunaújváros térsége.....	10
3. ábra: Főbb légáramlási irányok a Vasmű és Dunaújváros között.....	12
4. ábra: Dunaújváros területéről kibocsátott légszennyező anyagok mennyisége (1993-2001).....	13
5. ábra: Dunapentele térképe, 1936.....	15
6. ábra: Dunaújváros térképe, 1980.....	15
7. ábra: Dunaújváros népességszámának alakulása (1949-1990).....	16
8. ábra: A Dunaújvárosi kistérség közigazgatási változása 2004. január 1-től.....	19

Az egyoldalú gazdaságstruktúrától a szerkezetváltásig

9. ábra: Dunaújváros gasztronómiai áttekintő térképe (2007).....	33
10. ábra: Memento (Szanyi Péter, 1996).....	35
11. ábra: Guruló kozmosz (Móder Rezső, 1989).....	35

A társadalmi élettér változásáról

12. ábra: Az V./C jelű európai korridor.....	40
13. ábra: Autópálya-fejlesztés Magyarországon.....	42
14. ábra: A „rég” Dunaújvárosi kistérség településeinek autóbusz-közlekedési kapcsolatrendszere (közvetlen járatok).....	45

Egy öregedő és fogyó város demográfiája

15. ábra: Lakosságszám Dunaújvárosban (1990-2005).....	58
16. ábra: Dunaújváros népesedési folyamata (1950-2005).....	61
17. ábra: Állandó elvándorlások száma Dunaújvárosból 1000 lakosra településenként a letelepedés helye szerint (1990-2001).....	63
18. ábra: Dunaújvárosból történő elvándorlások részesedése (1990-2001).....	63
19. ábra: Dunaújváros kormegoszlása (1990, 2004).....	67
20. ábra: Dunaújváros népességének nemek szerinti megoszlása (1980-2001).....	68
21. ábra: Nemek megoszlása korcsoportonként Dunaújvárosban (2004).....	69
22. ábra: 15 éves és idősebb népesség családi állapota Dunaújvárosban (1980-2001)....	70
23. ábra: Özvegyek aránya nemenként Dunaújvárosban (1980-2001).....	71
24. ábra: Dunaújváros lakosságának gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (1949-2001).....	72
25. ábra: Aktív keresők megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint Dunaújvárosban (1980-2001).....	75
26. ábra: Eltartottsági ráta Dunaújvárosban (1980-2001).....	75
27. ábra: Lakosságszám változása Dunaújvárosban, 1990-2001.....	78
28. ábra: Lakosság területi megoszlása Dunaújvárosban, 2001.....	79
29. ábra: Idősek (60-x év) és fiatalok (0-14) arányszáma Dunaújvárosban (1990, 2001).....	80
30. ábra: Dunaújváros népességének átlagéletkora (1990, 2001).....	81

31. ábra: Átlagos gyerekszám családonként Dunaújvárosban (1990, 2001).....	82
32. ábra: Gyermeket nevelő házaspárok, élettársi kapcsolatok arányának változása Dunaújvárosban (1990-2001).....	83
33. ábra: Nők aránya Dunaújvárosban (1990, 2001).....	84
34. ábra: Gyermeküket egyedül nevelő szülők aránya Dunaújvárosban (1990, 2001)....	85
35. ábra: Gyermeküket egyedül nevelő szülők arányának változása Dunaújvárosban (1990-2001).....	86
36. ábra: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának változása Dunaújvárosban (1990-2001).....	86
37. ábra: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya Dunaújvárosban (1990, 2001)....	87

Újvárosok rangsor dinamikája a rendszerváltás után

38. ábra: Magyarország újvárosai (volt „szocialista” városok).....	88
--	----

A jövő útja: szerkezetváltás

39. ábra: Települések elérhetősége Dunaújvárosból autóbusszal 2006-ban (oda-vissza).....	98
40. ábra: Települések várható elérhetősége Dunaújvárosból a Duna-híd megépülése után autóbusszal (oda-vissza).....	98

TÁBLÁZATJEGYZÉK

Az egyoldalú gazdaságstruktúrától a szerkezetváltásig

1. táblázat: Dunaújváros vállalkozói terének mutatói (1992-2005).....	27
2. táblázat: Dunaújváros kiskereskedelmi boltjai és vendéglátóhelyei (1990-2005).....	32
3. táblázat: Dunaújváros kereskedelmi szálláshelyeinek mutatói (1990-2005).....	38

A társadalmi élettér változásáról

4. táblázat: Dunaújváros helyi közlekedése és távközlése (1990-2005).....	44
5. táblázat: Dunaújvárosból induló távolsági buszközlekedés Fejér megyében az átszállások számának függvényében (1992, 1999, 2006).....	45
6. táblázat: Dunaújváros bölcsődei ellátórendszerének főbb mutatói (1990-2005).....	48
7. táblázat: Dunaújváros egészségügyi ellátórendszerének főbb mutatói (1990-2005).....	50
8. táblázat: Dunaújváros óvodai ellátórendszerének főbb mutatói (1990-2005).....	51
9. táblázat: Dunaújváros közoktatása (1990-2005).....	52
10. táblázat: Dunaújváros lakásadatai (1990-2005).....	54
11. táblázat: Dunaújváros lakásainak közművesítettsége (1990-2005).....	57

Egy öregedő és fogyó város demográfiája

12. táblázat: Dunaújváros demográfiai mutatói (1990-2005).....	59
13. táblázat: Dunaújváros vándorlási mérlege (1990-2005).....	60
14. táblázat: A szuburbanizációs vizsgálat „mutató-cél” kapcsolatai.....	65
15. táblázat: Korrelációs kapcsolatok a dunaújvárosi szuburbanizációban	65
16. táblázat: Házasságkötések és válások száma Dunaújvárosban (1990-2005).....	70
17. táblázat: Munkanélküliségi mutatók a Dunaújvárosi kistérségben (1996-2005).....	73
18. táblázat: Pályakezdő munkanélküliek a Dunaújvárosi kistérségben (2002-2005).....	74
19. táblázat: A Dunaújvárosi kistérség jövedelmi viszonyai (1996-2005).....	76
20. táblázat: Népeség területi megoszlása Dunaújvárosban (1990, 2001).....	79
21. táblázat: Dunaújváros népességének korosztályos mutatói (1990, 2001).....	80
22. táblázat: Dunaújváros népességének átlagéletkora (1990, 2001).....	81
23. táblázat: Gyermek a dunaújvárosi családokban (1990, 2001).....	82
24. táblázat: Nők és gyermeküket egyedül nevelők aránya Dunaújvárosban (1990, 2001).....	84
25. táblázat: Dunaújváros népességének iskolai végzettsége (1990, 2001).....	87

Újvárosok rangsor-dinamikája a rendszerváltás után

26. táblázat: Magyarország újvárosainak abszolút mutatói (1995).....	91
27. táblázat: Magyarország újvárosainak abszolút mutatói (2005).....	92
28. táblázat: Magyarország újvárosainak relatív mutatói (1995).....	93
29. táblázat: Magyarország újvárosainak relatív mutatói (2005).....	94
30. táblázat: Újvárosaink rangsora (1995, 2005).....	96

MELLÉKLETJEGYZÉK

1. melléklet: 50.000 főnél nagyobb lélekszámú vidéki települések zöldterület nagysága (2004)
2. melléklet: Megyei jogú városok területe (2004)
3. melléklet: Magyarország kistérségeinek lakosságszáma (2005)
4. melléklet: Dunaújváros és a városok vállalkozásainak megoszlása a foglalkoztatott létszám alapján (2002)
5. melléklet: Dunaújváros kiskereskedelmi üzleteinek típusonkénti megoszlása (1999-2005)
6. melléklet: Dunaújváros fontosabb vendéglátóhelyei (2007)
7. melléklet: A leendő dunaújvárosi Duna-híd
8. melléklet: FLIRT motorvonat
9. melléklet: Dunaújváros és a városok lakosságának kormegoszlása (2001)
10. melléklet: Munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása Dunaújvárosban és a városok egészében (2001)
11. melléklet: Foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása Dunaújvárosban és a városok egészében (2001)

MELLÉKLETEK

1. melléklet: 50.000 főnél nagyobb lélekszámú vidéki települések zöldterület-nagysága

település	Összes zöldterület 1 lakosra, m ² (2004)
Szolnok	118,4
Dunaújváros	88,5
Pécs	78,1
Zalaegerszeg	72,8
Győr	63,5
Nyíregyháza	51,3
Székesfehérvár	44,0
Budapest	43,8
Tatabánya	43,3
Miskolc	40,7
Sopron	36,5
Eger	34,6
Békéscsaba	32,9
Nagykanizsa	30,4
Szeged	24,9
Kaposvár	24,3
Szombathely	19,4
Debrecen	17,9
Kecskemét	14,7
Veszprém	14,4
Érd	3,7

Forrás: Megyei Statisztikai Évkönyvek (2004)-KSH

2. melléklet: Megyei jogú városok területe (2004)

település	Terület, km ²
<i>Hódmezővásárhely*</i>	483
Debrecen	461
Kecskemét	321
Szeged	281
Nyíregyháza	274
Miskolc	237
Békéscsaba	194
Szolnok	187
Győr	175
Székesfehérvár	171
<i>Sopron*</i>	169
Pécs	163
<i>Nagykanizsa*</i>	149
Veszprém	127
Kaposvár	114
Salgótarján	103
Zalaegerszeg	100
Szombathely	98
Székszárd	96
Eger	92
Tatabánya	91
<i>Dunaújváros*</i>	53

*nem megyeszékhely

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (2004) – KSH

3. melléklet: Magyarország kistérségeinek lakosságszáma (2005)

Sor-rend	Kistérség	Lakónépesség	Sor-rend	Kistérség	Lakónépesség
1.	Miskolci	273 205	21.	Jászberényi	87 426
2.	Debreceni	204 083	22.	Pilisvörösvári	87 143
3.	Szegedi	201 885	23.	Veszprémi	83 513
4.	Pécsi	183 890	24.	Nagykanizsai	81 390
5.	Győri	177 859	25.	Egri	79 514
6.	Kecskeméti	169 357	26.	Gyöngyösi	77 249
7.	Budaörsi	149 485	27.	Bajai	75 741
8.	Nyíregyházai	141 884	28.	Kisvárdai	74 749
9.	Székesfehérvári	136 557	29.	Dunaújvárosi	74 341
10.	Ráckevei	130 390	30.	Szentendrei	74 310
11.	Kaposvári	122 541	•		
12.	Ceglédi	122 036	•		
13.	Szolnoki	119 982	•		
14.	Szombathelyi	113 281	•		
15.	Gödöllői	108 236	•		
16.	Zalaegerszegi	105 771	163.	Pécsváradi	12 835
17.	Sopron–Fertődi	94 152	164.	Balatonföldvári	11 736
18.	Monori	91 203	165.	Csepregi	11 593
19.	Tatabányai	88 574	166.	Lengyeltóti	11 320
20.	Szekszárdi	87 582	167.	Óriszentpéteri	7 071

*nem megyeszékhely

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv (2005) – KSH

4. melléklet: Dunaújváros és a városok vállalkozásainak megoszlása a foglalkoztatott létszám alapján (2002)

	0 és ismeretlen	1-9	10-19	20-49	50-249	250-nél több
	főt foglalkoztató működő vállalkozások aránya, %					
Dunaújváros	64,1	30,9	2,5	1,4	0,9	0,3
Városok (-Bp.)	63,7	32,5	2,0	1,1	0,6	0,1

Forrás: T-STAR adatbázis (2002)-KSH

5. melléklet: Dunaújváros kiskereskedelmi üzleteinek típusonkénti megoszlása (1999-2005)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ruházati szaküzlet	130	136	139	124	132	130	119
élelmiszer jellegű üzlet és áruház	127	117	110	109	105	101	101
vasáru, festék-, üveg-, barkácsszaküzlet	52	54	50	47	47	54	52
könyv-, újság-, papíráru szaküzlet	27	32	40	38	39	40	39
bútor-, háztartáscikk szaküzlet	31	33	33	33	35	32	35
gépjármű alkatrész üzlet	28	31	30	32	33	34	33
elektromos háztartási cikkek szaküzlete	29	36	36	36	31	29	25
cipő-, bőráru szaküzlet	26	29	27	26	25	23	25
gépjármű szaküzlet	13	15	17	16	16	16	16

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1999-2005) – KSH

6. melléklet: Dunaújváros fontosabb vendéglátóhelyei (2007)

Étterem, vendéglő:		Cukrászda:	
1.	Dunagyöngye Halászcserda	26.	Flamingó cukrászda
2.	Gólyafészek Étterem	27.	Domino cukrászda
3.	Pintes Pince Étterem-Borozó	28.	Sarokház Kávézó
4.	Castellum Étterem	29.	Jakó Cukrászda 1.
5.	Vigadó Vendéglő	30.	Marcipán Süteménybolt
6.	Napsugár Vendéglő	31.	Véendiák Cukrászda
7.	Házi-Sárkány Étterem	32.	Hóvirág Cukrászda
8.	Fészek Tanétterem	33.	Jakó Cukrászda 2.
9.	Bowling Center	Kávézó, presszó:	
10.	Duna Étterem	34.	Gourmand Presszó
11.	Bisztró Étterem Söröző	35.	Art Café
12.	Kiskohász étterem	36.	Corner Kávézó
13.	Aranyhordó Étterem	37.	City Café
14.	Garázs Vendéglő	38.	Művész Fészek Presszó
15.	Sherry Étterem (Tesco)	39.	Junior Kávézó
16.	Mexikói és Grill Étterem (OBI)	40.	Arabica Kávé- és Teaház (Interspar)
Ételbár:		Bár, söröző, borozó:	
17.	Sportételbár	41.	Apostol borozó
18.	Pam-Pam Salátabár	42.	Corso Söröző
19.	Bora Bora Lounge	43.	Merlin bár
Pizzéria:		44.	Caribbean Bár
20.	Alibi Pizzéria	45.	Geronimo Pub
21.	Lille Venu Pizzéria	46.	Country Sörbár
22.	Topo Pizzéria és Salátabár	47.	Háromkirályok Söröző
Gyorsétterem:		48.	Old West Söröző
23.	McDonald's	49.	Pilseni Söröző
24.	Panda Kínai Gyorsétterem	50.	Cambrinus Söröző
Büfé (0-24h):			
25.	Diáktanya		

7. melléklet: A leendő dunaújvárosi Duna-híd

Forrás: www.dunaujvaros.com

8. melléklet: FLIRT motorvonat

Forrás: www.tranzit.hu

9. melléklet: Dunaújváros és a városok lakosságának kormegoszlása (2001)

	0-14 évesek aránya, %	60 évnél idősebbek aránya, %	Öregedési index ¹
Dunaújváros	15,0	18,7	124,6
Városok (Budapest nélkül)	16,6	19,0	114,7

¹ 60 évnél idősebbek a 0-14 évesek %-ában

Forrás: www.nepszamlalas.hu

**10. melléklet: Munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása
Dunaújvárosban és a városok egészében (2001)**

	Regisztrált munkanélküli				
	8 osztálynál kisebb végzettséggel	általános iskolai végzettséggel	szakmunkás- képző és szakiskolai végzettséggel	szakközép- iskolai, tech- nikumi, gim- náziumi vég- zettséggel	főiskolai, egyetemi végzettséggel
	a regisztrált munkanélküliek arányában, %				
Dunaújvárosi kistérség	3,4	32,6	34,5	25,5	4,0
Országos vidéki átlag	7,5	36,1	33,0	19,8	3,6

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv-CD (2005), KSH

**11. melléklet: Foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása Dunaújvárosban
és a városok egészében (2001)**

település	Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat aránya, %	Ipar aránya, %	Szolgáltatás aránya, %
Dunaújváros	2,7	48,1	49,3
Városok (Budapest nélkül)	4,0	34,3	61,7

Forrás: www.nepszamlalas.hu